

TWAR

20
1999

K tomu, aby si čtenář
mohl vychutnat knihu, musí
svému autorovi věřit.
Věra Chase

LITERÁRNÍ OBČASOPIS

2. prosince

20 Kč

Iva Málková

Nad poezií severovýchodní Moravy a českého Slezska 60. let

Chceme-li se pokusit zachytit a pojmenovat směřování poezie v regionu severovýchodní Moravy a českého Slezska v průběhu šedesátých let našeho století, je nezbytné vrátit se i do druhé poloviny let padesátých, abychom pochopili rytmus kulturního dění. Ve sledovaném období vstupuje do poezie severovýchodní Moravy a Slezska celá řada autorů. Některým se podařilo vydat básnickou sbírku, jiní se dostávají ke slovu pouze na stránkách novin, časopisů a almanachů.

Ostravské deníky poskytovaly do první třetiny let šedesátých původní tvorbu minimální prostor. Verše se v tisku objevují výjimečně a mají příležitostný charakter: (...) máš dobré vojáky když pušky rozdělíš / si mezi sebou u fabrických vrat / Kteřípak chrabří bohatýři z dějin / mohou se jim v gestu vyrovnat // když pošoupnou si tmavou brigádýrku (...). (Šavrdla) Nejčastějšími tématy tištěných veršů jsou únorové vítězství, osvobození a jejich oslavy, nová pětiletka, úspěchy hutí a dolů, regulace řek přehradami atd. Pozornost je zaměřena na slovesnost ve službách společnosti. Z podobných pozic je pozorně sledován i literární „dorost“. Za zdroj nové tvorby jsou považovány Soutěže tvořivosti mládeže. Proto se v novinách přelomu pátého a šestého desetiletí komentuje s velkou nevolí slabá účast na literární části Soutěže tvořivosti mládeže a její nekvalitní obsazení.

Na postupně změně literárního klimatu má podíl i založení časopisu Červený květ v roce 1955 a vznik Krajského nakladatelství v Ostravě (1957). Obojí přináší literatuře nezbytné publikační možnosti. Pokud však sledujeme autorský okruh a skladbu příspěvků v Červeném květu, je zřejmé, že v prvních letech existence dává časopis příležitost pouze autorům z regionu nebo těm, kteří jsou s Ostravskem spojeny pracovním pobytem. Až od roku 1962 pozorujeme v literární části periodika (v oblasti výtvarného

umění už od konce 50. let), že se Červený květ vymaňuje z provinciálnosti. Je stále zřetelnější, že se kultura, resp. literatura vymaňuje z mocenské struktury. Červený květ se významně podílí (zvláště od roku 1967 pod šéfredaktorským vedením Věnceslava Juřiny) na ožívání kulturního života, na ozdravení pozice literární vědy a kritiky v severomoravském regionu.

Postupně se rozšiřuje i jeho autorské zájmy. Začíná se vyvažovat pouze z krajového omezení. Své verše zde otiskují např. Pavel Šrut, Josef Hanzlík, ale také Vladimír Holan. Ten se dostává na stránky Červeného květu také díky vazbě Vladimíra Justla na osobnosti regionu v oblastech vědy, kritiky a literární historie. Díky tomu také Krajské nakladatelství vydává v ostravském prostoru legendarizovanou sbírku Vladimíra Holana Bez názvu (1963). Na konci šedesátých let dává Červený květ své stránky k dispozici i nejmladší tvůrčí generaci: např. Ludku Nekudovi, Petru Paprsteinovi, Vladimíru Macurovi. Právě začínající autoři utvářejí skupinu kolem Miroslava Stoniše. Společenství Autorů v povijanu vnímáme (vedle silného divadelního podnětu: dramaturgie Divadla Petra Bezruče, výstupy kabaretu Štafle a divadel malých forem - zvl. Pod okapem a Waterloo) jako druhý intenzivní tvůrčí impulz v regionu na sklonku 60. let. Od roku 1970 je však ve svém pohybu zadrženo.

Další využívanou formou pro prezentaci textů básnických, prozaických i literárně-teoretických se stávají almanachy. Nejznámější a žánrově „nejčistší“ jsou dva básnické sborníky. Vycházejí v roce 1958 a 1960 pod názvy Nová Ostrava a Nová Ostrava II. Sborníky připravil k vydání Drahomír Šajtar a shromáždil v nich texty autorů, kteří se prezentují také na stránkách Nové svobody a Červeného květu. Za představitele „básnické renesance na Ostravsku“ považuje mimo jiné Karla Kolásku, Bohumila Pavloka, Dagmar Telingerovou a Věru Bajnarovou.

Utvořený vydavatelský prostor, v němž podle Oldřicha Rafaje jde o „neustálé obnovení básnického díla Petra Bezruče a Viléma Závady“, využili mj. Dušan Cvek, Věnceslav Juřina, Leopold Kaňok, Miroslav Kubíček, Jaroslav Mazáč. Za nejtalentovanější autory těchto časů jsou pak považováni Pavel Tobiáš a Jiří Veselský, jejichž poezie se objevila také na stránkách Hosta do domu (Veselský), Května a Nového života (Tobiáš).

Jaromír Nohavica na počátku šedesátých let svou básnickou tvorbu uzavírá. Vyčerpává vlastní básnické prostředky ve vztahu k měnící se skutečnosti i k proměnlivým dobovým poetikám. Vracíme-li se k recenzím Velkého kruhu (1960), zřetelně cítíme, že na přelomu 50. a 60. let jsou názory na hodnotu Nohavicova básnického textu značně rozkolísané. Ač se mnozí současníci vyjadřovali o Nohavicově poezii jako o prostoduché a málo básnické, považuje ji Oldřich Rafaj za jednoznačnou hodnotu, protože autorův „prostý hlas vskutku poznamenává ostravskou současnost“. Rafaj, který sledoval ostravskou poválečnou tvorbu vždy v úzké vazbě k politickému dění v Československu, vyzdvihuje Nohavicův nesložité výraz, aktuálnost tématu a srozumitelnost. Drahomír Šajtar sice nacházel ve sbírce i „řadu čísel opravdové, nehrané, nikoli chudičkové, nýbrž vskutku bezprostřední, otevřené, okouzující prostoty“, nicméně právě verše, které opěvoval Rafaj, považuje za schematické, lacině lidové v negativním smyslu slova a ovšem zákonitě bez citového náboje, sentimentální, bez myšlenkové náplně, konvenční. Čtení Nohavicovy sbírky s odstupem téměř čtyřiceti let dává za pravdu Šajtarově dobové recepci. Snad jen první část sbírky obsahuje básně, „kamínky paměti“, vyjevující látkové tradiční úděly mateřské, synovské, horalské, a může zavdat úvahy o příslušnosti textů k poezii. Nacházíme v ní tesklivé, střídavé verše, zaznamenávají citově vypjaté okamžiky pozemského pachtění, připomínající dědictví lidové slovesnosti. (...) Rozdělím jablko / tobě - pro mne. / Kdybych tak mohla už, / chlapče milý, / rozkrojit jablko / na tři díly. (Přání)

Následující části Nohavicovy sbírky nezapírají tendenci vytvořit v dění básně modely rovných vztahů a ojedinelých činů. Postupně se utváří velký kruh, záchranný pás pro svět. Dělní lidé svými rukama obepínají, podpírají planetu. Sbírkou určuje jednoznačnost každého a všeho. Verše vykreslují ideální obrazy budování, obsahují přesvědčení, že lze rozlišit dobro a zlo. Nejvypjatější části sbírky tlumočí přesvědčení, že pří-

(Pokračování na straně 4)

OBSAH:

Drahomír Šajtar
o poezii
Petra Bezruče

Správcování

Alois Burda
o nové
Ludvově próze

Rozhovor
s Ed. Ovčáčkem

Ota Filip
Brusel
proti kamzíkům

Sémiotika
v Drážďanech

Ota Ulč
o bezpracném
získávání koláčů

Z Kristova
glosáře

Igor Fic
o Slavíkově deníku

Z archivu PNP:
Soudní řízení
s V. E. Coufalem

Miroslav Stoniš

Petr
Hruška

Přibližně

Jdeš spát.
Zahlédnu ještě tvoje nohy
a přibližně
i zbývající život.

Hladit.
Hladit jsem tě chtěl
v kuchyni
v růžovém světle
urvaném ze sakury.

Stalo se už tradicí, že jedno číslo Tvaru ročně je částí svých příspěvků nějakým způsobem směřováno na sever Moravy, do Ostravy. Bud' je zde Ostrava jako téma, nebo se na skladbě čísla podstatně podílejí ostravští a - širěji - severomoravští autoři. Finanční podporu už potřetí zajistil Odbor kultury a školství městského obvodu Moravská Ostrava a Přívoz. Děkujeme za ni a věříme, že není nadlouho poslední. r

Rok 2000 v Národní knihovně

Blíží se magický rok 2000 a v něm připravovaný projekt Praha - evropské město kultury přiměly Národní knihovnu ČR, aby seznámila veřejnost se svými plány, jimiž chce k tomuto projektu přispět. Jejím příspěvkem má být výstava s pracovním názvem Z tištěných památek, která by ukázala na revoluční zlom ve vývoji společnosti, vyvolaný vynálezem knižtisku. Ten chce dokumentovat vybranými tituly domácí proveniencí, vydanými od konce 15. do poloviny 17. století, řazenými do tematických okruhů tak, aby bylo patrné sepětí naší kultury se světem. Výstava by měla být instalována po celý listopad 2000 v Zrcadlové kapli Klementina a vedle exponátů by tu měly být i počítače, prezentující digitalizované vzácné dokumenty z fondů Národní knihovny. To vše budou předcházet menší výstavy v 8-10 regionech, kde se představí i regionálně významné vzácné tisky místní. Akce bude financována ze sdružených prostředků MK ČR, generálního sponzora - Československé obchodní banky a sponzorů dalších, jako Ericsson, společnost Praha - evropské město, MARFA, Euro, AWK a Rencar. Technickou stránku zajistí společnost C. H. Expo. Mediálními partnery budou Česká televize, Český rozhlas, Lidové noviny a Hospodářské noviny. Bude vydán i katalog, spot pro ČT a plakáty. K uvedeným nejvýznamnějším exponátům patří díla z doby reformace (např. spisy Martina Luthera, Lukáše Pražského), vzácné publikace vědecké) např. díla Tadeáše Hájka z Hájku, Georgia Agricoli, Mathioliho Herbář nebo spisy Jana Jesenského), spisy humanistů (např. Kryštofa Haranta z Polčic a Bezdružic, Pavla Stránského, Daniela Adama z Veleslavína, Erasma Rotterdamského, Jana Amose Komenského, Ctibora Tovačovského z Cimburka), spisy právnické (např. Mikuláš Šída ze Semanína), díla umělecká (Bedřich Bridel, Adam Václav Michna z Otradovic, Jiří Tranovský) i díla encyklopedická (Caramuel z Lobkovic). Cílem přípravné výstavy je ukázat na přínos našich zemí do společné pokladnice evropské a světové kultury v době nástupu knižtisku, který umožnil nebývalý rozmach vzájemného dialogu a výměny informací. -ZJ-

Krásné cizinky a francouzská média

V rámci programu „Belles étrangères“ (Krásné cizinky), organizovaného každoročně francouzským ministerstvem kultury spolu s Národním centrem knihy a seznamující Francii se zahraničními spisovateli, se letos až do 27. listopadu představili spisovatelé čeští. Po celé Francii, celkem ve čtyřiceti večerech, vystupovali Michal Ajvaz, Petr Borkovec, Daniela Fischerová, Zbyněk Hejda, Daniela Hodrová, Ivan Matoušek, Sylvie Richterová, Josef Škvorecký, Jáchym Topol, Jan Trefulka, Vlastimil Třešňák, Ludvík Vaculík a Michal Viewegh. Francouzská média věnovala této akci obrovskou pozornost. Nakladatelství l'Aube při té příležitosti vydalo sborník s ukázkami prací hostujících spisovatelů. Televizní stanice ARTE představila české spisovatele v téměř hodinovém pořadu. Radio France Internationale, které si mohli naladit i čeští posluchači, přinášelo reportáže z jednotlivých besed a nekomerční frankofonní televize TV5, kterou sledují i čeští diváci kabelových televizí, uvedla v pořadu Otázky TV5 rozhovor se Sylvii Richterovou a v pořadu Každý den jedna kniha, převzatém z francouzské France 3, byly od 22. 11. do 4. 12. přinášeny portréty českých autorů přeložených do francouzštiny i díla autorů francouzských, vztahujících se k Praze nebo České republice. Pořad Každý den kniha je vysílán až pětkrát denně, a vzhledem k tomu, že TV5 má v současnosti po celém světě možnost sledovat více než 100 milionů diváků, se jedná o významnou propagaci české kultury. ŠC

Blahopřání TVARU

Michalu Lázňovskému, který za soubor Povídek z Prahy a okolí obdržel Cenu Františka Langera. V téže soutěži získali přemě Petr Motýl (Záběry ze Zličína), Inna Rottová (Zpráva o utajované svatbě), Pavel Verner (Novopražská romaneta). Cenu Robert Bosch - Stiftung pro české překladatele německé literatury obdržely Alena Bláhová za překlad knihy Dopisy od Karla Krause Sidonie Náherné z Borutina a Věra Koubková za překlad Friedricha Nietzscheho Genealogie morálky. Tvar blahopřeje.

Vypuštěním symbolických 176 balonků před Špalíčkem v rohu Václavského náměstí žádali 15. listopadu v Den vězňů spisovatelé členové českého PEN klubu propuštění stejného počtu kolegů, kteří jsou dnes ve světě pronásledováni za své svobodné vyjádření. (Foto D. Mojžíšová.)

Pronásledování knižovníků na Kubě

Kuba je jedinou zemí na světě, kde jsou knihovníci systematicky pronásledováni. Mezinárodní federace knihovnických sdružení (IFLA) vydala po tříměsíčním zkoumání pětistránkovou zprávu, konstatující, že na Kubě v současné době existuje vládní kampaň proti nezávislým knihovnám, spouštějící ve věznicích, zastrašování, útocích, vystěhovávání, krátkodobém věznění a konfiskacích knižních darů. Výbor pro svobodný přístup k informacím a svobodu vyjádření, známý jako FAIFE, detailně rozebral případ od případu, aby přehledně situaci, o níž byl informován skupinou Přátel kubánských knihoven (FCL), sídlící v USA. Byly ověřeny zde uváděné případy Berty Mexidorové, Ramona Colas, Manuela Jereze, Mirny Riveronové, Rolanda Bestarta a Alfreda Dennise Campse. Na nich výbor potvrdil všeobecnou neexistenci svobody myšlení na Kubě, jak dokumentuje i Amnesty International, Reportéři bez hranic a jiné organizace za lidská práva.

Alex Byrne, předseda výboru IFLA, poslal Otevřený dopis prezidentu Fidelu Castrovi, v němž se mj. říká: „Jak jste informován, kubánští občané vybudovali po celé zemi 18 knihoven za účelem přístupu ke knihám, časopisům, dokumentům a jiným publikacím nedosažitelným ve státních institucích. Je smutné, že serie incidentů ukazuje na státem vedené a podporované útoky na tyto nezávislé kubánské knihovny (...) Důrazně vás žádáme, abyste tyto útoky zastavil a přijal instituci nezávislých knihoven jako podporu intelektuálních svobod pro všechny. (...) Zároveň žádáme kubánskou vládu, kubánské knihovny a knihovníky, aby trvali na principech svobodného přístupu k informacím a svobodě slova.“

Plné znění textu zprávy IFLA i dopisu jejího předsedy Alexe Byrna Fidelu Castrovi jakož i všechnu dokumentaci lze najít na adrese (www.faife.dk) v oddílu „news and events“.

Sdružení Přátel kubánských knihoven žádá knihovníky z celého světa o podporu, v soulase s rezolucí IFLA 1983, kde se praví: „V souladu s lidskými právy, knihovníci musí z vlastní profese vyjádřit solidaritu s kolegy, kteří jsou někde pronásledováni za své názory.“

Přátel kubánských knihoven doufají, že tato žádost nebude oslyšena. Za účinné kroky by považovali dopisy kubánským státním institucím, žádosti o protest vládám vlastních států, žádosti vlastním diplomatům v Havaně, aby navštěvovali nezávislé knihovny, zaslání knižních darů, papíru na psaní, propisovacích tužek a podobného vybavení po lidech cestujících na Kubu, kteří by dary mohli osobně předat. Uvítají, budeme-li publikovat a rozšiřovat tuto zprávu v tisku, časopisech, bulletiních i elektronicky.

Zájemci o další podrobnosti mohou kontaktovat Přátele kubánských knihoven - Robert Kent, e-mail: rKent20551@cs.com nebo fcl68@hotmail.com, tel.: (USA) 718-340-8494, nebo psát na adresu: 474 48th Avenue, Apt. 3-C, Long Island City, NY 11109 USA.

Sdružení Přátel kubánských knihoven, založené v červenci 1999, je nezávislá, neobojná, nezisková skupina pro podporu kubánských nezávislých knihoven. Je proti cenzuře a ostatním druhům nátlaku vůči kubánským nezávislým knihovnám a svobodě myšlení na Kubě, a to ve shodě s Všeobecnou deklarací lidských práv. Žije pouze z darů svých členů a nehledá ani nebere finanční prostředky odjinud.

WIP

Odešel Josef Galík

Třetí listopadový den roku 1999 byl posledním v životě Josefa Galika. Zemřel po krátké těžké nemoci ve věku 67 let. Docent Filozofické fakulty Univerzity Palackého, literární historik, kritik a spisovatel, rodák z Rackové u Zlína, vystudoval v letech 1952-57 na své domovské fakultě češtinu a ruštinu. Patřil k žákům zakladatele olo-

moucké bohemistky Oldřicha Králíka. Jeho odborný zájem se soustředil na českou literaturu 20. století, především pak na problematiku historické prózy. Po několikaletém působení na různých středních školách nastoupil v roce 1963 jako odborný asistent na fakultu, které zůstal věrný až do konce, přestože na ní zažíval chvíle zdaleka nejen pěkné. Normalizaci sice přelíčil, ale podepsala se na jeho zdravotním stavu. Pomýšlet na akademický postup však nesměl: teprve listopad 1989 mu otevřel cestu k habilitaci. Byl jedním z nemnoha, kteří ani v letech nejtěžších studentům nic nezamlčovali. Za to ho mnozí ctíli, ale někteří se mu odvěčovali udáním na příslušných místech. Svobodný prostor hledal na neoficiálních bytových seminářích, které organizoval. Zde padaly poslední překážky ve svobodné komunikaci.

Byl vášnivý čtenář a čtení literatury pro něj bylo na prvním místě. Literaturou žil snad čtyřicet hodin denně. Jeho vztah k ní byl vnitřně prožitý, a proto také vášnivý a opravdový. Psal o ní spíše méně, věděl, že hranice vnučené režimem jsou příliš těsné. Jeho skripta, zachycující dění v české literatuře po roce 1945, která byla vyzdobována na dob, byla na prvním místě službou studentům. V nich se z praktických důvodů orientoval spíše na faktografickou stránku (zatímco on sám, který byl svým založením spíše interpretem, ustoupil do pozadí).

Josef Galík však našel v literatuře také jazyk, jímž mohl reflektovat tíživou skutečnost, kterou prožíval. Začínal jako básník, dvě prózy, které vydal (Zkouška před termínem a Soud i odpuštěn), se prostřednictvím látky z univerzitního prostředí a historického tématu reformace a protireformace vracejí k neuralgickému bodu jeho vlastního života: k roku 1968 a normalizaci.

Odešel tak, jak žil: tiše a skromně, uprostřed rozečtené knihy. Nezapomeneme.

JAN SCHNEIDER

Sborníky

Během posledních týdnů se objevily dva sborníky, jejichž vzájemná odlišnost je diametrální.

Prvním je sborník, který vydala postdamská univerzita ve spolupráci s Ústavem pro českou literaturu AV ČR a jenž nese název Jan Mukarovský and the Prague School / und die Prager Schule. Editorem byl Vladimír Macura a většina příspěvků (v angličtině či němčině) pochází od českých autorů. Najdeme zde text Aleše Hamana, Lubomíra Doležela, Petera V. Zimy, Mojmiry Grygara, Zdeňka Pešata, Milana Jankoviče, Mojmiry Otruby, Zdeňka Starého, Oldřicha Lešky, Zdeňka Kožmíny, Miroslava Červenky, Květoslava Chvatíka a dalších.

Druhým sborníkem je Scarabeus 1999 vydaný nakladatelstvím Primus s podtitulem Ročenka studentů české literatury PF UK. Narozdíl od výše zmíněného sborníku, nejsou v této ročence příspěvky provázány shodným tématem, dokonce ne všechny se týkají české literatury, a z některých jasně prosvítá, že autorům ještě chybí lepší stylistická příprava. To ovšem mělo být správně řečeno až po tomto - je výborné, že tato ročenka vznikla, a bude skvělé, když se tak stane rovněž v roce příštím.

hrk

Oznámili TVARU

• 16. 11. se konal v Pražské dopravě DEN POEZIE PRO CESTUJÍCÍ za podpory Magistrátu, Ministerstva kultury, Open Society fundu, Rencar Praha a. s., nakladatelství Cherm a Literárních novin.

• Ekologické sdružení Jihočeské matky nám zaslalo říjnové číslo svého časopisu Zuhá. Zabývá se v něm především alternativními zdroji energie v praxi, sluncem jako zdrojem energie, fosilními palivy a změnou klimatu, a hlavně praktic-

kými radami, jak ušetřit doma teplo. (Česká 13. Č. Budějovice 37001, tel. 038-27091).

• Centrum Franze Kafky a UK pořádaly mezinárodní interdisciplinární konferenci Christian Heinrich Spiess a jeho doba.

• Nadační fond Františka Langera vyhláší 5. ročník soutěže o Cenu Františka Langera. Podmínky soutěže obdrží zájemci v Muzeu hl. m. Prahy, Kožná 1, Praha 1. Uzávěrka je 15. 4. 2000.

• Památník národního písemnictví zve v rámci 7. Literárního mikulášského festivalu 6. 12. na Adventní a vánoční čas v rodině a obci (Pavel Jurkovič, Tatána Medvecká, 9. 12. na Vánoce s CaK Vocalem (Pavel Šrut) (vždy v 17.00). 13. 12. v 10.30 na Malou vánoční hru a vánoční říkadla (Dětské divadelní studio), 14. 12. v 18.00 na Umění čtyř nápojů - meditace II (Bondy, Boudník, Diviš, Hampl, Híršal, Jirous, Jirousová, Kokolia, Kolář, Kubíček, Medek, Moucha, Němec, Plišková, Slavík, Stehlík, Šimotová). Čte Radim Vašínska.

• Nakladatelství Slon uvítalo knihy Thorstina Veblena Teorie zahálčivé třídy a Marcela Mause Esey o daru. Brána, Argo a Barrister a Principál prezentovaly v Rakouském kulturním institutu knihu Jana Havránka Císař Josef II. z pohledu českého historického zkoumání, divadelní agentura Pražská scéna uvedla knihu Jany Machalické Karel Kříž, Nicodem knihu Jiřího Rybky Ještě trochu výš, pane! a Petrov prezentoval v Praze knihy Václava Kahudy Housštrina, Bohuslava Vaňka - Úvalského Zabrisky, Mariana Pally S chloupkem na jazyku. Millenium uvedl knižní vydání britských listů Jana Čulíka, Carpio knihu Miroslava Huleho Říkali mu Vydra

• Obec spisovatelů vzpomněla svého desátého výročí - byla založena 3. 12. 1989 na spisovatelském shromáždění v tehdejší Realistickém divadle.

• Sdružení Dženo - obnova a rozvoj tradičních romských hodnot pořádalo konferenci na téma Romská tematika v českých médiích, na jejímž programu byl i tento problém v jiných zemích.

• Národní muzeum zve na výstavu Vlastimil Rada dětem k 105. umělcovu výročí - do 17. 2.

• Francouzský institut pořádalo konferenci Česko-francouzská audiovizuální setkání.

• Nadační fond Malíčkových Olomouc vydal publikaci OTÁZKY, která zahrnuje názory společensky známých osobností na problém, zda zachovat život dětí, které se rodí se závažnou zdravotní či mentální vadou. Promlouvají zde např. Zdeněk Matějček, Marek Eben, Igor Chaun, Václav Malý, Stanislav Komárek, Ludvík Vaculík, Táňa Fischerová, Milan Uhe, Helena Hašková, Daniela Fischerová, Michal Viewegh, Ilja Racek ml., Arnošt Goldflam.

• Festival spisovatelů Praha zve na večer Ludvíka Vaculíka a Michaela Marche „Bohyně lásky“ - vánoční čtení a Beach Party ve Viole 9. 12. v 19.00.

• Knihomolova literární kavárna pořádala večer Lubomíra Martínka.

• Literární a kulturní klub 8 pořádá v restauraci „Na Slavníku“ literární večery: 5. 12. Čerti se žení (R. Fridrich, T. Řezníček, R. Uhlíř), 12. 12. Dada večer (R. Lahoda, V. Poslušil, V. Shock, L. Jiroušová), 19. 12. Večer z plných plic (P. Krůša, Sajakedelik Šraml Band).

• Společnost F. X. Šaldy zahájila přednáškový cyklus K otázkám literární historie dvěma večery Jana Lehára: Česká středověká literatura: definice pojmu a struktura vývoje a Co dal Roman Jakobson české literatuře. V prosinci pokračuje 7. 12. Jaromír Linda tématem Kristoslavova cesta, Máchova pouť (barokní kontury Máchovy Pouti krkonošské) a 14. 12. Hana Šmahelová K historio-geografickým problémům literatury XIX. století. Vždy od 18.20 do 20.00 v posluchárně č. 200 na FF UK, nám. J. Palacha 2.

• AHOY, časopis Českého centra v New Yorku, prezentuje překlad knihy Ivana Klímy Milenci na jednu noc (Lovers for a Day), která v překladu Geralda Turnera vychází v nakladatelství Grave Press.

• Městské kino v Novém Boru pořádalo večer s autogramiádou knižky Tami Fischerové Bílý den. Účinkovala Věra Galatíková, promítal se americký film Max a Kevin o dvou chlapcích, které společně nedovedla přijmout.

• Galerie Fr. Kafky a nakladatelství UMÚN zvou na výstavu postižených umělců Ne ruka, to duše maluje - do 9. 1. 2000.

• Institut výtvarné kultury UJEP a Stredo-české muzeum zahájily výstavu JVK SEDM ve Střč. muzeu v Roztokách - do 20. 2. 2000. Součástí vernisáže byla performance ak. m. Svatopluka Klimeše.

• Česká filharmonie - Galerie Rudolfinum vystavují pod názvem Kupka - Waldes Dupkovo dílo zachované slavným sběratelem - do 9. 1. 2000.

• Uměleckoprůmyslové muzeum v Praze zve na výstavu Padova - Město a jeho muzea - do 27. 2.

• Obecní dům a Moravská galerie zvou na výstavu Jiřího Šreita Zabavené fotografie - do 2. 1. 2000.

• Místní kultura č. 11 se tentokrát mj. zabývá grantovými konkurzy pro rok 2000.

• Obec spisovatelů, Ústav pro českou literaturu AV ČR a Společnost Franze Kafky pořádaly konferenci Jak reflektujeme literaturu vzniklou v zahraničí.

• Spoločnosť pro šírenie vlámské a nizozemskej kultúry NE-BE zve na čtení z prekladu *Cee-se Noote Booma Rituaaly* 7. 12. v 19.00 „U Knihomola“.

• Nakladateľstvi Hynek pořádá 9. 12. v 19.00 „U Knihomola“ literárni večer *Ivana Klímy a Edy Kriseové*.

• PEN klub zve na Mikulášsky literárni festival v 17.00: 7. 12. *vrty do muzikantovy duše (Ilja Hurník)*, 8. 12. *nové nápady laskavého čtenáře (M. Wievegh)*, 9. 12. *Zachránci samoty (Roman Ráž)*. 16.12. na programu *Moravské adventní penovnáni: J. Kratochvíl, Z. Rotrekl, J. Trefulka, Z. Kaprál, J. Jařab aj.*

V nových priestoroch PEN-klubu prezentoval Pavel Verner svoju knihu *David a Goliáška*

Poznámka TVARu

V pondelí 1. 11. jsem na prvom programe Českého televízie shľadla talkshow Haliny Pawlovské Banánové rybičky. Do pořadu byli pozváni básnik a prekladateľ Eugen Brikius a muzikant Petr Janda, aby povedali o tom, jak prežiť deprese a stres. Eugen Brikius je veľmi vzdelaný človek, po jeho vyprávení o Salvatore Dalím a Sv. Františku z Assisi Janda pozná, že takovýhle stres ešte nikdy nezažil, pretože „pan básnik mluvil sice česky, ale rozumět mu stejně nebylo“. Halina Pawlovská nechcela v pořadu ztraťit svoju vtipnosť, a teda, byť rovněž v rozpaciach, udržovala si balans poznámkami jako: „teď se tak trochu chytám“, „tomu bych rozuměla“, nebo se jen mlčky usmívala.

A tak Brikius jako dosud jediný dokázal skoro nemožné. Dovedl si vybojovať souvislou odpověď a nepřerušené vyprávění, aniž by mu Pawlovská skočila do řeči a začala mluvit sama o sobě a svých životem zklamanych přátelích.

OLGA MAŠKOVÁ

Pět odpovědí ----- Edy Kriseové „Umění se nemá dopouštět přesvědčování“

1. Děj knížky *Misericordia* umisťujete do Toskánska. Jaký máte k tomu kraji vztah a jak jste přišla k námětu?

Kdysi, někdy na začátku devadesátých let, jsem se v Praze seznámila s Gregorem von Rezzori, výborným spisovatelem, od kterého, jako od mnohých jiných u nás nic nevyšlo. Byl to především Evropan, narodil se v Bukovině, odkud jeho rodinu vyhnala sovětská armáda, pak žil ve Vídni a nakonec si koupil dům v Toskánsku. Byl hrabě, ale pro mne byl a je knížetem ducha. Mluvili jsme tenkrát spolu o tom, že každý spisovatel by měl mít svůj prostor, kde píše a kam nikdo jiný nesmí vkročit. Povídali jsme si o domku, který si postavil Arthur Miller vlastníma rukama, o věži, kterou si postavil Robinson Jeffers na břehu Atlantiku atd. Gríša se tenkrát zeptal: Chceš věž? Mám jednu v Toskánsku. Psal v ní Bruce Chatwin svůj román *Na černém vrchu*. Ta věž stojí mezi Florencií a Arezzem a já jsem se tam skutečně vypravila. Tam, mezi nebem a zemí, v Toskánsku, kde mne nic nerozčilovalo, protože se mne tam nic netýkalo, jsem po dlouhé přestávce začala zase psát. Byla to novela *Misericordia* a ta věž a Toskánsko všude kolem, dům Beatrice a Gríši Rezzori, to všechno hraje v té novele svou roli. Hostitelé mne také seznámili s krajem a s italskou šlechtou. Příběhy se staly lidem, které znám a mám ráda, ale postavy jsou, jak už to bývá, složeny vždycky z několika lidí a také ze mne. V roce 1993 jsem napsala v posledním patře té věže v Toskánsku rukou, jakousi dlouhou povídku, pak jsem ji pořad přepisovala až do podzimu loňského roku. Mezitím jsem jaksí v jednom tahu napsala román *Kočičí životy*.

2. V knížce jde o věčné napětí mezi mužem a ženou. Změnilo se v něm něco výrazně během vašeho života?

Láska hlavní hrdinky, Češky Aleny a Itala Rafaela ze začátku šedesátých let, se možná někomu bude zdát archaická. Ostatně je to jen vzpomínka a v knížce se bolestně rozcházejí kvůli jiné, současnější lásce. Jejich děti uzavírají smíšená manželství, dcera s Habešanem a syn s dívkou z Keni. Atributy jsou rozdílné, zvyky se proměnily, svět je jiný. Ale láska je pořád stejná. A vždycky byla. Dnes si možná lidé pletou lásku se sexem. To bylo ostatně také vždycky stejné, jenom teď je sex odtabuizová-

vaný se zneužívá se. Láska se zneužít nedá. V mé knížce se erotická a vášnivá láska přetvořuje se v *misericordia*, neboli všelásku, soucit, milosrdenství. Vlastně v lásku v pravém smyslu slova. Proces je bolestný, ale osvobození může prožít každý, pokud o to stojí. A to je také věčné téma a věčný úkol. Lidé jsou bohudík i bohužel pořád stejní a vždycky, když je někdo chtěl zásadně předělat, špatně to dopadlo. Zvláště, když ta převýchova byla založena na strachu.

3. Na vašem psaní upoutá jeho povinnost, silná smyslovost, hluboké prožívání. Myslíte, že je to současněmu klipovému člověku blízké?

Co má umění dělat jiného, než rozšiřovat, anebo prohlubovat vnímání. Je to obrana proti zpovrchování života, proti lhostejnosti a stejnosti, k čemuž lidstvo masivně zpracovává televize a media. Když si třeba ráno přečtu jednu elegii z Duina od Rilka, naladím se na širší bohatší a barevnější prožívání dne. Je to jako skok do vody, kde se každý den znovu učím plavat. Taktó naladěná samozřejmě víc riskuji, než člověk, který se ladí televizi. Ale jinak by mne to ne bavilo. Nikoho o tom nechci přesvědčovat, protože přesvědčování, anebo moralizování se umění už vůbec nemá dopouštět.

4. Váš příběh se dotýká problému multietičnosti. Považujete námitky proti partnerství Evropany a Afričana za pouhé předsudky, nebo jde i o něco jiného?

Moje novela je multietnická, protože náš svět je takový. V šedesátých letech, když vznikla mezera a mohlo se cestovat, jsem poznala kus třetího světa, pracovala jsem v různých dobrovolných službách v méně vyvinutých zemích. Od té doby jsem se léta budila v noci hrůzou, jak se to jednou srovná, jak se ta nespravedlivost, které se bílá rasa po staletí dopouštěla na lidech s jinou barvou pleti, odčiní. Bála jsem se, že se to stane válkou a novým přerozdělením. A hle, ono se to promíchává, Pán Bůh zaplať, docela jinak. Západoevropská města jsou čím dál barevnější: v Amsterdamu, v Paříži, v Londýně, v Římě a jinde potkává člověk čím dál víc smíšených párů, které mají neobyčejně krásné děti. Pokud se i my budeme civilizovat, bude to tady také. Když ale zůstaneme zavření v naší zasmrděné kotlíně,

možná se tu udusíme mezi sebou. Svět je jiný, otevřený, zbavený předsudků. Neříkám, že si mnozí lidé, třeba ve Spojených státech nemyslí, že černoši nebo Indiáni jsou horší než oni, ale nikdo by si to netroufl bez následků veřejně vyslovit. Prostě, nehodí se to a takový člověk by byl veslušněspolečnosti považován za křupana. Rasismus propagují jen extrémisté a ti jsou za to velmi tvrdě kritizováni. Naopak, když se hlásí na universitu dva a mají stejné výsledky testů, vezmou černého, nebo žlutého, nebo rudého, protože ten je kvalitnější než bílý, protože ten je musel víc snažit, aby se povznesl ze svého milieu. Mám několik blízkých přátel, kteří žili anebo žijí ve smíšených partnerstvích a manželstvích. Je to namáhavější, vyžaduje to velkou toleranci, důvěru a asi i silnější lásku. Něco nebo někoho cizokrajného nemůžete vlastnit ani ovládnout, protože mu nemůžete nikdy úplně porozumět. Je těžké porozumět přece i někomu, kdo vyrostl ve vedlejší vesnici. Naše západní touha někoho vlastnit, vychovat, předělat, naše prožívání času jako stresu, účelovost našeho jednání, ekonomizace soukromého života, naše citizádostivost, to všechno postupně zničí jakékoliv partnerské vztahy, natož pak ty exotické. Pokud se někdo odváží vstoupit do smíšeného partnerství, musí počítat s opravdovou hlubokou jankastitostí druhého. Má to i své výhody, je to spontánnější, živější, smyslovější. Ale hlavně, pokud svět světem stojí, vždycky se promíchával a bude se promíchávat pořád rychleji. To souvisí se zkracováním vzdáleností, telekomunikacemi, počítači, s medializací atd. O tom má kniha také je. Ptám se, co si počneme, když je nás už šest miliard a všichni, navedeni barvotiskovou, stupidní televizi, se chceme mít dobře jako se mají lidé v západní Evropě, v USA a nakonec i u nás.

5. Tradiční rodina dosáhla za poslední století velkých změn. Čím je rodina pro vás, jak vidíte její budoucnost?

Rodina je, a myslím, že pořád bude, dobrá věc. Když někdo rodinu nemá, může si vytvořit umělo u přátel. Domnívám se, že málokdo, kdo je snesitelný a ochotný dělat něco pro druhé, je opuštěný. Máme velkou rodinu a držíme spolu. Oceňuji to zvláště v kritických obdobích, když je někdo nemocný apod. Neumím si představit, že bych maminčinu dlouhému umírání a smrti čelila sama. Zatím jsem se mohla vždycky na své sourozence, na svého muže a na své děti spolehnout. Neměli a nemají to se mnou lehké, i moje psaní je pro rodinu obtížné, ale nikdy mi nic nevyčítali, díky.

Ptala se JANA ČERVENKOVÁ

S L O V E N S K É D R O B N I C E (5 8)

Klub slovenskej kultúry uviedol v priestoroch Slovenského inštitútu spomienkovú knihu Laca Kalinu „Obzri sa s úsmevom“. Jána Kalinu, vlastným menom Ladislava Schwarza (1913-1981) v úvode programu priblížil jeho priateľ historik Vilém Prečan. Detstvo až po maturitu prežil v Prešove, Aténach nad Torsou, ako sa hovorilo Prešovu pre jeho kultivované prostredie a tradíciu. Po maturite odišiel študovať do Prahy. Vyštudoval právo, získal z neho doktorát, ale nikdy sa mu nevenoval. Na Slovensku v tých rokoch bolo právnické štúdium často len odrazom pre inú profesie, či už to bola žurnalistika, podnikanie, politika, alebo ako v prípade Laca Kalinu umenie. Stal sa asistentom režie na Barrandove, prispieval do časopisov, spolupracoval s rozhlasom. Počas vojny ho pred deportáciou zachránili pracovníci bratislavského rozhlasu a umožnili mu pracovať pod rôznymi pseudonymami. Po vojne bol umeleckým šéfom filmovej výroby, neskôr dramaturgom Tatra revue, založil a viedol katedru dramaturgie na VŠMU, napísal niekoľko kníh z oblasti filmu a humoru. Spolupracoval s rozhlasom a televíziou, a divadlom. Neobyčajne známy sa stal svojou knihou *Tisíc a jeden vtip*, vydanou v roku 1969, čo bola učebnica v-tipológii a ž-artizmu. VŠak mu ju aj normalizačný režim spočítal. Okrídlený bol z nej najkratší vtip: „ODIŠLI“. Laco Kalina aj so svojou ženou Agnešou, známou novinárkou, ktorá roky viedla rubriku o filme v týždenníku *Kultúrny život* mali v Bratislave tak povediac „otvorený dom“. Z ich bytu na Kúpeľnej ulici sa stal vyhlásený salón, kde sa stretávala umelecká a intelektuálna spoločnosť. Nielen preto sa stal normalizátorom trňom v oku a v byte Kalinových bolo namontované odpočívacie zariadenie. Informácie z ne-

ho neskôr poslúžili k príprave obžaloby a neprijemní život ďalším desiatkam náštvetníkov tejto pohostinnej domácnosti. V roku 1972 Laco Kalinu aj s manželkou zatkli a odsúdili ho na dva roky. Po roku v deň svojej šesťdesiatky bol z väzenia prepustený. Pretože neustále jemu i jeho rodine strpčovali život, dcéru Julku, ktorá asi šesť krát urobila úspešne pohovory na vysokú školu a nikdy ju neprijali, tak sa rozhodol k emigrácii. On taký milovník Bratislavy, kde poznal každú ulicu či dom a krásne historiky sa rozhodol vo veku, kedy už sa nezačínajú nové kapitoly v roku 1979 k odchodu do emigrácie. Ako vtipne napísal, ale s takým smutným humorom v oznámeniach priateľom na rozlúčku, „odchádza v rámci akcie za krajinu Bratislavu“. V Mníchove ešte stačil vydať zbierku vtipov z sovietského bloku „Nichts zum lachen“ a v roku 1981 zomrel. Vilém Prečan, čítal v rámci programu niekoľko listov zo svojej korešpondencie s Milanom Šimečkom, ktoré sa viazali na túto kauzu. Milan Šimečka sa totiž obrátil v roku 1972 listom na vtedajších vedúcich slovenských predstaviteľov - predsedu vlády Petra Colotku, prvého tajomníka komunistickej strany Jozefa Lenárta a predsedu Slovenskej národnej rady Ondreja Klokoča, v ktorom poukázal na nezmyselnosť a vykonštruovanosť obvinenia. Je to zvláštne a mohlo sa to udiť v čase normalizácie len na Slovensku, Ondrej Klokoč z poverenia ďalších dvoch oslovených poskytol Milanovi Šimečkovi prijatie, pri ktorom sa otvorene hovorilo o prípade Laca Kalinu. Klokoč ubezpečil Šimečku, že politické miesta nemajú záujem na procese s Kalinom a hovoril o jeho blízkom prepustení. Ako po vynesení rozsudku konštatoval Šimečka v liste Prečanovi, moc „politických miest“ bola ohrani-

čená len na ich pracovne. Štátna bezpečnosť pracovala bez ohľadu na politické miesta a Laco Kalina bol odsúdený. Vtip, inteligencia, odvaha a štýl sa v totalite neodpúšťajú a Kalina musel byť exemplárne potrestaný za svoju knihu. Pre prítomných, ktorí sú dnes zvyklí len na telefónny či e-mailový kontakt a pomaly už nikto nevie písať listy bolo zážitkom počúvať korešpondenciu Milana Šimečku. Vilém Prečan, ktorý je známy nielen ako historik moderných dejín Československa, ale aj vybudovaním jedinečného Československého dokumentárneho strediska by mal vydať svoju korešpondenciu s Milanom Šimečkom. Mal som možnosť pri niekoľkých príležitostiach z nej počuť úryvky a bola by skvelým príkladom nielen umenia epistolárnej literatúry, ale svedectvom dvoch intelektuálov, ktorí vedú boj proti ľahostajnosti, zbabelosti, kariérizmu v dobe, na ktorú by dnes mnohí najradšej zabudli. Nedávno vydala bratislavská Nadácia Milana Šimečku jeho *Listy z väzenia*. Je na škodu, že sa tu zatiaľ veľmi nerozšírili. V septembri bude desať rokov od Šimečkovej náhlejšej smrti a nebol by to iba pietny čin k ucteniu pamiatky významného disidenta, keby niektoré tunajšie nakladateľstvo vydalo korešpondenciu Šimečka-Prečan. Pred siedmimi rokmi v týchto samých priestoroch uvádzal Milan Šimečka mladší s Agnešou Kalinovou druhé vydanie knihy *Tisíc a jeden vtip*, ktoré vydal vo vydavateľstve Archa. Pri tejto príležitosti Agneša Kalinová, ktorá roky pracovala v slovenskej redakcii rádia *Slobodná Európa* ukázala tri hrubé písanky spomienok svojho manžela preplnené fotografiami a novinovými výstrižkami. Hovorila, že inšpiráciou k napísaniu spomienok bola hromada starých fotografií a zopár starých časopisov, ktoré našiel doma a tak sa

rozhodol obložiť ich textom. Zdalo sa mi vtedy neskutočné, že by bolo možné ich premeniť v knihu. Som rád, že som sa mylil, lebo prvý diel je na svete vďaka nakladateľstvu Prístrojová technika. Lacovi Kalinovi sa v knihe *Obzri sa s úsmevom*, podarilo vyčariť prostredie dvadsiatych rokov v Prešove, v ktorom sa prelínali vplyvy všetkých národností tam žijúcich. Zotrývajúci vplyv Budapešti v niektorých oblastiach, keď sa nosili posledné modely zo salónu Kláry Rotschildovej z Váciho ulice v Budapešti a obľúbenou témou pohoršených glos v slovenských novinách boli „paničky, čo si do Prešova pašujú šaty z Maďarska“. Celá kapitola v knihe je venovaná príprave prvého predstavenia *Vest Pocket revue* mimo Prahu a je vyznaním obdivu k Osloboznenému divadlu Voskovca a Wericha. Najlepšie obsah knihy charakterizuje dlhoročný priateľ Laca Kalinu Albert Marenčin starší, ktorý hovorí o „kalinovskej zmesi“ staromódneho rakúsko-uhorského a moderného česko-slovenského hnuoru, humoru stredoEurópskeho v podstate medzinárodného, aký sa v dvadsiatych a tridsiatych rokoch pestoval v budapeštianskych, viedeňskych a pražských kabaretoch a v humoristických časopisoch, ktoré zas niesli výraznú pečat humoru židovského... Okrem stále šarmantnej Agneši Kalinovej boli na uvedení knihy prítomní aj mnohí priatelia Laca Kalinu. Zuzka Mináčová dala k dobru historiku, že sa vyhla procesu s Kalinom len tým, že bola v tom čase na festivale v Karlových Varech a inštinkt jej napovedal a jedno ráno sa vybrala na nejakú nezmyselnú, organizovanú exkurziu, kam by inak nikdy nešla. V ten deň ju príslušníci nevedeli nájsť, aby ju odviezli včas do Bratislavy.

VOJTECH ČELKO

Iva Málková

Nad poezií
severovýchodní Moravy
a českého Slezska 60. let

(Pokračování ze strany 1)

kladné postoje musí každý přijmout za své, i kdyby k tomu měl být přinucen. Nohavica využívá tradiční básnický rejstřík, který vychyluje až k propagandistickému heslu na straně jedné a k památníkovému veršování (ale s politickým kontextem!) na straně druhé: (...) *setřásl jsem okovy / a zas je střesu, zas budu žít / a budu se bít. / VAŠE JMÉNO? / Lid. (Výslech v imperialistické kolonii) (...) Nebojte se, / udržíme směr, / má dobrou značku: / SSSR. (Zprávy z hvězd)*

Autorem, který si na debut počkal, byl Věnceslav Juřina. Svůj vstup do poezie před prvotinou Děšť hledá zeleň (1961) avizoval časopisecky. Zůstal pevně svázan s Ostravou (s teritoriem práce, revoluce, předvoje), s jejím kulturním děním. Když

se k prvotině v Hostu do domu vyslovoval Drahomír Šajtar, kterému vždy šlo o zařazování regionálních autorů do celonárodního literárního kontextu, vyzdvihl zvláště Juřinovu schopnost soustředit „na malou plošku lyrické střipky, tu rozvinuté v obraz, který sám ze sebe jako by se rozrůstal v báseň“. Ale jeho hodnocení obsahovalo i řadu kritických výtek. Řadil knihu do předhistorie dnešní mladé poezie a odhaloval vazby na poezii Kunderovu a Florianovu.

Už od prvního oddílu debutu je zřejmé, že se Juřina pokouší zaznamenávat jevy, které jsou společensky, politicky, historicky aktuální. Chce zachytit život člověka tak, jak koresponduje s přírodním dějem. Čerpá z námětů přírodní lyriky, ale do naturalního prostoru zasazuje civilizaci, průmysl: (...) *drozd jako siréna hvězdá. (Letní)*

Do domovské krajiny se mu i občas vloudí exotika, tématy se sbírka vrací také k válce. Otázky a odpovědi vyslovované v básních nesměřují k poetickému, ale dobově aktuálnímu, k politickému.

*Jednou za letní procházky jsem potkal
les.*

*Povídám: „Co tady děláte?“
„Mám tady službu,“ vydechne zpod
vousů.*

(...)
„A co dál?“
„Mám továrnu na kyslík.“
„Jste tedy kapitalista!“
„Nikoli, má továrna přece slouží všemu
lidstvu.“

„Jaký je váš názor na válku?“
(...)

(Interview s lesem)

Každodenní skutečnost má povahu budouvatelské práce a je připodobňována k pohádkové, bájevtorné činnosti. Mj. v básni Jeřáb objevujeme až dětské okouzlení velkým pracovním strojem, ale také skryté heslo: *Má něco z touhy dravých ptáků: / uchopit kořist do zobáku / a zvednout do výše. / Je jako nosič - má zavazadla veliká, / má něco z kouzla básníka: / z cihel a cementu vám báseň napíše. / (...) vypadá jako pohádkový drak, / je ale napůl člověk, napůl pták: / má touhu stavět hnízda.*

Žena, matka, manželka zosobňují ve sbírce úrodné pole a nasycení: (...) *když lí-*

*bám tvé čelo, / jako bych líbal chléb, (...). (Dobrota) Jaro je znamením lásky a míru, oddanosti osvoboditelům: *Od rána jsem se hádal / s agitátorem jara - kosem, // aby ztich. / Nakonec mě však přesvědčil, (...). (Jarní příběh)**

Pro mnohá sdělení zvolil Juřina znělkovou formu. Báseň neuplatňující tradiční strofickou podobu pak vyjadřují i úzkosti, ale současně obsahují i východiska, kterými lze dojít k odstranění nedůsledností a chyb [Chvějí se však o všechno to přitští, / (...). *Díval jsem se oknem do dvora - / a tam ležel krajíc v popelšti. (Chléb)], ke z kvalitnění předsevzetí v budoucnu [Závidím mu jeho vnitřní svár, / (...) závidím mu pevnost jeho nitra, / (...). *Závidím mu to, čím ode mne se nevíj líst: / hněte život, o němž já jen píši. (Můj přítel havíř)].**

Mezihrou mezi debutem a druhou sbírkou Věnceslava Juřiny se stala skladba Od kud se vzal oheň (1961) s podtitulem Báseň o Petru Cingroví. Přerývaný rým, nepravidelně dlouhé sloky, ale zvláště kompozice vnitřního rámování zdůrazňují výrazné, ale nejobyčejnější rysy subjektu i objektu. Obrazy sledují cestu horníka, sociálně demokratického činitele, k postu organizátora velké hornické stávky na Ostravsku a k symbolu opravdovosti, poctivosti. Text ústí do souznění a prostoupení minulosti a současnosti, do vědomí trvalé přítomnosti historické postavy, která profilovala charakter Ostravy už v nesocialistické éře.

(...)

Elementy romantismu v poezii Petra Bezruče

Drahomír Šajtar

foto Martin Smékal

„Jsme šestou generací romantickou - jsme živi z romantismu ve všech oblastech svých duchovních hodnot,“ konstatuje Václav Černý v Ideových kořenech současného umění (s podtitulem „ideologie současného romantismu“).¹ Futurismus, dada, poetismus, surrealismus - avantgarda meziválečná vyrůstá z romantických kořenů. Kolikátou generací romantickou je pak česká moderna devadesátých let a z přelomu století - syntetismus, symbolismus, dekadence, modernismus? Že je romantická, není pochyb. Zapomínáný - neprávem - Jan Máchal ve své mimořádně cenné a klíčové knize Boje o nové směry v české literatuře² nejenže vyděluje prostředky povýšce romantické, příznačné pro ony nové směry, nýbrž sumárně dovozuje, že „nové umění čerpalo své podněty v první řadě z romantismu. Mezi romantismem a moderním uměním jest celá řada analogií zcela zřetelných“.³ Např. Oldřich Králík ve své obsáhlé monografii Otokar Březina (1892 - 1907)⁴ dovozuje, že „pro generaci let devadesátých je Novalis zjev velevýznamný“.⁵ Recepte klasických romantiků a konkretizace jejich díla v letech devadesátých vyžádala by si podrobného studia, nicméně zcela zřetelný je fakt, že klasický romantismus jako literárně historická entita pronikl hluboko do duchovních a básnických vrstev a rozhodným způsobem ovlivnil proces přímého životní, pro českou poezii osudový.

Je-li tedy generace symbolistů a dekadentů čtvrtou či pátou generací romantickou, nepochybně nejen ve vztahu k romantismu světovému, ale zvláště v kontextu českém vyvstane její podstata plasticky a hmatatelně.

Pokud jde o Březinu, Pavel Fraenkl hovoří o „vzrušené intonaci máchovské“,

o „máchovské intonaci metafory“, o „máchovském děsu“ a o „máchovských ohlasech ubledlých lící, kletých kročejů, vzdechů a lkání“ či o „máchovských kadencích lítosti a smrti“...⁶ Také Šalda v Duši a díle spojuje Březinu s Máchou.⁷ Ostatně o relacích máchovsko-šaldovských mohli bychom hovořit do nekonečna... Do blízkosti Karla Hlaváčka staví Máchu Jiří Karásek ze Lvovic - řekl bych jaksi nezávazně.⁸ Zatímco Králík orientuje Březinu erbenovskými,⁹ u Sovy spatřuje Šalda jisté souvislosti s francouzskými romantiky, ale také se symbolisty - což je pochopitelné.¹⁰ Dost málo samozřejmě se zdá Šaldův pozatek o baladách Antonína Sovy: Sova „musil se upínati ke starému mýtu...“, k mýtu přírodně romantickému, jak jej známe z balad Čelakovského a Erbenových.¹¹ Tedy Mácha a Erben, zvláště když vzpomeneme Bezruče: už Hýsek upozornil na máchovský ráz mladistvých básní Bezručových.¹² Po něm pak J. V. Sedlák¹³ a pochopitelně Oldřich Králík: poukázal „na shody mezi vlasteneckými básněmi Máchovými, zvláště hrobkou králů a knížat českých a Snem o Praze, a lyrickou Bezručovou... Nesmí nás mýlit vlastní dementi Bezručovo: Máchův Máj mi byl už trochu cizí, básník byl Máchovi neobyčejně blízko... ve svých prvních básních“.¹⁴ O Erbenově vlivu na Petra Bezruče, o tom, jak zapůsobil na Bezruče bystrostný romantik Erben, zmínil se už J. V. Sedlák, zvláště pak rozvedl tento pozatek Artur Závodský: ten potvrzuje bezručovské relace s preceptory, jako byl Mácha stejně jako Erben, ve své knize V blízkosti básníka.¹⁵ Tedy Mácha snivec a buřič¹⁶ a Karel Jaromír Erben - dva sloupy romantické naší poezie - posloužili k tomu, abychom je prezentovali jako ak-

tivní, možno říci radikální činitele v procesu literárně historickém na konci minulého století - v době, kdy se konstitovala česká poezie v celém složitém kontextu evropském.

Králík říká, že Bezruč představuje romantický typ tvoření.¹⁷ Co je zvláště příznačné pro celého Bezruče, je romantický ideál barda.¹⁸ A pokud jde o Bezručovu vizionářskou mystiku, je „blízká mesianismu a exaltaci Mickiewiczů a Krasinských“.¹⁹

Co je signifikantní pro Bezruče jako takového, je romantický neklid, způsobující variabilitu nikoli jako kolísavost, ale jako proměnlivost. A to ve všech vrstvách Bezručova projevu - napětí, které činí z každé básně prostor pro vnitřní tajemství. Vnější znakem je poutnictví, tuláctví a s nimi spojená fantastičnost až exotičnost, jakkoli jde o pozemskou trasu navenek známou: z Prahy přes Opavu, Tošonovice, Domaslovce, z Ostravy do Těšína až po přeludné a příznačné Blendovice. Ne tichý poutník, ale revoltující, nenávidný, konfliktní Ahasver - věčný tulák Lenauův, Byronův, který neudeřil Ježíše v domě Pilátově, ale toho, s nímž se setkal na své pouti, markýze Géra... Koneckonců nejen markýz Géro, ale hned řada postav vyrůstá u Bezruče v mýtus. I to je rezultat romantický, zvláště když ty postavy mají všechny znaky romantického titanismu, jak jej Černý definoval ve svém habilitačním spisu Essai sur le titanisme²⁰, nebo démonismu podle Lermontova, tedy jako konstituantu Černého Meditace o romantickém neklidu.²¹ Škaredý zjev, Kovkop, Ondráš a také Bezručovo Já jsou až monstrózní jedinci, opření o patos pravdy stejně jako o individuální, osobní a vnitřní prožitky Bezručovy - básníka, je-

hož poezie je k nepoznání prolnta objektivitou stejně jako subjektivitou. Takto ostatně je podmíněn i Bezručův konflikt se společností, tj. s konkrétními představiteli té společnosti, jakkoli vyrostli v mýtus, ať už jsou pojeti záporně i kladně, a zcela hmatatelným způsobem prostoupili i nejvládnější básníkův svět snový, jako fantazijní, subtilní, snové představy o porobeném národě, o životě lidu, o národních dějinách a perspektivách často velmi chmurných... S tím ovšem, jak se promítly zejména do Bezručových balad... Ostatně jen stěží lze oddělit od vši Bezručovy poezie sféru intimní lyriky. I ta je prolnta v míře spíše menší svou nadosobností - nicméně spjatost s baladami je evidentní. Už v nich prosakují každým veršem nevyčerpateľné, intimní a citové prameny, které potom zaplavily vlastní Bezručovu intimní lyriku. Už ta romantická formule „jen jedenkrát“ ve Zkazce, v Hučíně, v Chyceném drozdu, ve Vrbici - kotví v onom zcela romantickém světobolu, rozervanosti, v oné milostnosti, v senzibilitě a subtilitě citové - zcela neukojena do té míry, že bychom právem mohli hovořit o ortodoxním romantismu přímo klasickém. Je jen logické, že z této atmosféry vyrostla i Hrabýň, dokumentující Bezručův návrat k Bohu a k mystice...

„Žil jsem jak stepní kůň svobody,“ praví básník na závěr svých Písní. Avšak tato svobodná reflexivita, absolutní svoboda a odtud plynoucí svobodná imaginace, tvůrčí aktivita, originalita, spontaneita a emocionální angažovanost - toť konstanty stejně tak romantické jako nadčasové. Neboť monumentální symbolika poetické vize, na jedné straně vzdor a jeho mytizace a zoufalá, autostylizovaná rezignace na druhé stra-

A tak jsme všichni spřízněni:
V srdci rudou hvězdu - rodné znamení.

Někdy si myslím u oběda,
že s námi Petr Cingr sedá.
Má starou lžici.
Než ji zvedne,
jak chtěl by říci:
„Nezapomeň,
odkud se vzal ve tvém krbu oheň.“

Druhou sbírkou se pro Juřinu stává Proud (1963). Záložka předesílá, že ani tato sbírka „nevybočuje ze směru dosavadního úsilí mladého básníka dělného Ostravska“, a zpřesňuje: „Juřinovo básnickovo úsilí se stává součástí proudu dnešního života, samo vyslovující živel proudu v jeho krásných lidských rysech. A v tom je aktuálnost a podnětnost jeho nové poezie.“ Jak je zřejmé z citace, Juřina neopustil výraz, který určoval prvotinu. Řemeslným veršováním naplňuje stereotypní a propagandistickou představu o Ostravě, o prostoru, který určuje dělnost a revolučnost. Podporuje obraz Ostravy jako centra, které kumuluje dostředivé a umí řídit odstředivé síly. Přesto, stejně jako v prvotině, nacházíme v tomto souboru tematicky věrohodnější, byť formálně nevybočující linii Juřinových veršů. Přináší význaní výtvarným osobnostem a krajíně Beskyd a Jeseníků.

(Úryvek z rozsáhlejší studie)

ně, patos a jeho monumentalita, přízračnost fantastické krajiny a titánský duch vzpoury i sociabilita se smyslem pro život, pro národ - to vše spjata syntézou nejuvýznamnějšího moderního básnického proudu, který se lety devadesátými dovršuje nejen jako reminiscence na romantismus klasický, ale také jako nový tvořivý básnický počín - nese tytéž znaky nadčasovosti. Jaké jsou to znaky, jimiž se navíc liší novoromantismus z konce století od romantismu z jeho počátků a jež klasický romantismus přesahují, to prezentovali zvláště Miloslav Hýsek, Jan V. Sedlák, Oldřich Králík a při vši skromnosti i moje maličkost v Pramenech Slezských písní.²² V žádném případě tedy není modernismus pouhým opakováním romantismu, jak by se mohlo zdát - nýbrž jeho přesahem...

Ještě pár slov o romantismu nádavkem: je-li už řeč o nadčasovosti, zdá se, že jisté elementy tzv. romantismu jsou věčně přítomny ve vrstvách uložných po tisíciletí ve staré poezii od Egypta po Čínu a Evropu, prostě odnepaměti.

Poznámky

¹ Václav Černý, Ideové kořeny současného umění, Girgal, Praha 1929, str. 5.

² Jan Máchal, Boje o nové směry v české literatuře /1880-1900/, Jednota českých filologů, Praha 1926.

³ Ibid., str. 61.

⁴ Oldřich Králík, Otokar Březina /1892-1907/, Melantrich, Praha 1948.

⁵ Ibid., str. 527.

⁶ Pavel Fraenkl, Otokar Březina /Mládí a přerod - Genese díla/, Melantrich, Praha 1937 /rejstřík/.

⁷ F. X. Šalda, Vývoj a integrace v poesii Otokara Březiny, Duše a dílo, Melantrich, Praha 1950, str. 131-156.

⁸ Jiří Karásek ze Lvovic, Řeč nad hrobem Karla Hlaváčka in Tryzna za básníkem K. H., Kvasnička a Hampl, Praha 1930, str. 13-17.

⁹ Oldřich Králík, l. c. /rejstřík/.

¹⁰ F. X. Šalda, Antonín Sova, Studie z české literatury, Čs. spisovatel, Praha 1961, str. 85-128.

¹¹ Ibid., str. 105.

¹² Miloslav Hýsek, Tři kapitoly o Petru Bezručovi, Moravský legionář, Brno 1934, str. 28.

¹³ J. V. Sedlák, Petr Bezruč, Procházka, Praha 1931, str. 13.

¹⁴ Oldřich Králík, O charakter Bezručova díla in Pět studií o Petru Bezručovi, Universitní fond, Olomouc 1947, str. 121.

¹⁵ Artur Závodský, V blízkosti básníka, Univerzita J. E. Purkyně, Brno 1977, str. 63-74.

¹⁶ Srv. F. X. Šalda, Máchasnivec a buřič, Melantrich, Praha 1936.

¹⁷ Oldřich Králík, K poetice balady in Osvozená slova, Torst, Praha 1995, str. 239.

¹⁸ L.c. sub 14, str. 122.

¹⁹ Ibid., str. 116.

²⁰ Essai sur le Titanisme dans la Poésie Romantique, Orbis, Praha 1935, zvl. str. 5-18, 371-418.

²¹ Srv. Václav Černý, Méditace o romantickém nekliďu, Borový, Praha 1941.

²² Drahomír Šajtar, Prameny Slezských písní, SPN, Praha 1954.

Malý dekret

Andrea Lněničková
Jakub Chrobák

V loňském roce vyšla kniha Mečislava Boráka Spravedlnost podle dekretu, která zaměřuje svou pozornost na problémy poválečného soudnictví v osvobozené ČSR. Z celé škály retribučních dekretů věnuje Borák nejvíce energie výkladu tzv. velkého retribučního dekretu č. 16/1945 Sb. ze dne 19. června 1945 o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech. Je vůbec prvním autorem, který k této problematice prozkoumal dostupné prameny a uvedl naše retribuční soudnictví do mezinárodních souvislostí.

Ve své studii bychom rádi zviditelili jiný dekret z retribučního celku, který je neméně důležitý a o to zajímavější, že jeho nařízení zasáhlo občany Československa v mnohem širších souvislostech než dekret velký. Ten se zabýval nejtěžšími zločiny a dovoľoval pro ně vynášet i tresty nejvyšší - tresty smrti. Zjednodušeně lze říci, že měl na starosti kolaborantskou elitu, ale existovalo i kolaborantské drobné, v národě masově rozšířené a o to více pobuřující. Proto vznikl jako dodatek k velkému dekretu dekret malý, přesněji dekret č. 138/1945 Sb. o trestání některých provinění proti národní cti. Důležité je slovíčko NĚKTERÝCH. To ho opravňovalo k trestání provinění, která nebyla tak těžká, aby mohla být potrestána podle velkého dekretu, ale dostatečně pohoršující, aby jejich potrestání bylo z hlediska spravedlnosti nutné. Malý dekret tato některá provinění přesně popisuje. V praxi se nejvíce lidí muselo před komisemi ONV, pověřenými vykonáváním malého dekretu, zodpovídat za hlášení se k německé národnosti (popř. maďarské), společenskému styku s Němci, členství ve fašistických organizacích (funkcionáři těchto organizací už ale patřili pod velký dekret), schvalování nacistického režimu a nacistických činů, slovních urážek Čechů, pohlavního styku či soužití s rodilým Němcem, posílání dětí do německých škol, zdravení nacistickým pozdravem a další. K postavení provinilců před komise bylo nutné, aby na ně někdo podal udání. Nemusel to být ani konkrétní svědek činu. Dnes se ukazuje, že malý dekret dával široký prostor „pavlačovému udavačství“ posílenému navíc skutečností, že za nepodložené, překroucené či zcela smyšlené udání se udavač nemusel zodpovídat. Byl také vědným prostorem pro vyřizování osobních konfliktů (nejčastěji mezi nadřizovanými a podřizovanými, rozvedenými či rozvádějícími se manžely a sousedy).

Nicméně podzim 1945 byl nabit událostmi a na vybrušování detailů nezbyl čas. Spěch, s jakým byl dekret vyhlášen (27.10.1945), je důkazem, že prezident Benešovi záleželo na tom, aby dekret nabyl ihned platnosti jako zákonné ustanovení a uvedl se co nejrychleji do praxe. Již následující den (28.10.1945) se sešlo Prozatímní národní shromáždění a jeho první poválečné zasedání ukončilo trvání Benešových obrovských pravomocí, mimo jiné i zákonodárných.

Komise pracující s malým dekretem byla volena členy okresního národního výboru, měla čtyři členy, z nich alespoň jeden musel mít právní vzdělání.

Odmítnutí členství v komisi bylo trestné. Vynášela tři druhy trestů, buď samostatně,

nebo v kombinacích. Nejtěžší představoval trest vězení (maximální výše do jednoho roku), dále peněžité pokuty (maximum jeden milion korun) a nelehčí veřejné pokárány uskutečňované veřejnou písemnou vyhláškou na veřejném prostranství v místě spáchání činu nebo trvalého bydliště odsouzeného. Přípouštěla se i forma vybudování nebo vyhlášení místním rozhlasem. Ve skutečnosti peněžité pokuty obvykle nepřesáhla 20 000 Kč, nejčastěji se její výše pohybovala mezi 1000 až 5000 Kč, a ani trest vězení nebyl udělován tak vysoký, jak dekret umožňoval. Malý dekret se vztahoval na činy spáchané od 21. 5. 1938, promlčecí lhůta byla šest měsíců od vyhlášení dekretu, postupně byla ještě několikrát prodloužena.

Obvinění podle malého dekretu v sobě skrývalo i jiné nebezpečí: stačilo k tomu, aby údajný či skutečný provinilec byl po dobu řízení zbaven volebního práva. Jako klasický příklad se často udává skutečnost, že jen díky tomu vyhrála KSČ v roce 1946 volby do ÚNS, i když v tomto případě je to poněkud nadsazené. Nicméně pravdou zůstává, že to byla jedna z cest, jak se mohli komunisté zbavit části svých odpůrců v předvečer voleb. Stačilo pouze, když jejich nepřátelé obdrželi předvolání k trestní nalézací komisi.

Sociální skladba udavačů částečně naznačuje charakter udání. Největší procento zastupují dělníci, horníci, řemeslníci, úředníci a ženy v domácnosti. Objevují se i (ale pouze v nepatrném množství) lékaři, právníci, novináři a jiní. Dá se říci, že malý dekret měl národ vrátit zpět do určitých morálních hranic po přestálé okupaci, která narušila jeho vnitřní hodnoty, a posílit jeho otřesené vědomí, že zlo nemůže zůstat nepotrestáno. Ve skutečnosti ale připustil, aby se pavlačové splašky propíraly veřejně, a dodal jim punc oficiálnosti tím, že je zařadil, místo aby se od nich distancoval (nehledě na to, že už je dnes snad dostatečně prokázáno, že soudit morálku dekrety nebo věstníky zákonů je scestné).

Jedním z příznačných rysů, kterými se tato „pavlačovost“ vyznačuje, je bezpochyby jazyk, přesněji: jazykové (pro námi zvolené příklady můžeme úžeji použít termínu narativní) zpracování událostí v závislosti na vztahu obviněného - udavače. V krátkém zastavení nad svého druhu osobitým typem narace u některých udání si samozřejmě nemůžeme klást požadavek dokončenosti a úplnosti. Snažili jsme se vybrat příklady, které jsou něčím pro daný korpus udání příznačné a nevyskytují se ojediněle, ale v obměnách procházejí celým obdobím.

První zvláštností je skutečnost, že udání jako taková jsou vlastně dopisy. Z hlediska jazyka tak máme co dělat s jazykovou stylizací. Navíc taková stylizace nebyla pouze dílem jedné osoby, časté jsou „rezoluce“ skupiny bývalých podřizovaných, ale i spolupracovníků (zde je nutno připomenout, že samostatnou kapitolou tohoto problému by mohlo být srovnání textů dopisů s texty protokolů o výslechu). Jedním z takových případů je rezoluce dělníků, kteří žádají potrestání bývalého ředitele. Už tedy jazyk je celá věc jaksí „vyšinutá“. Autoři rezoluce žádají trest pro někoho, kdo jim nezařídil koupelnu, žil si nad poměry, měl pokoj pro psa a nazval prezidenta Beneše neblahým. Daleko zajímavější je ale struktura této rezoluce. Jednotlivé odstavce se kryjí s dlouhými souvětími, ve kterých je určujícím principem opakování a zdůrazňování zvláště zavrženíhodných detailů. Jedním z nich je onen pes: „(...) sám bydlel v přepychovém bytě se čtyřmi pokoji, kde zároveň měl pokoj pro svého psa, který měl vždy větší cenu než dělník, který musel za mizerný groš se na ředitele Kouckého dřít!“ (AMO, ÚNV-TNK, inv. č. 565, spis č. 1226/46) Vedle opakování a detailu je i na této ukázce patrné, jak se text rozvíjí od jedné hlavní myšlenky, od jádra, kterým (z hlediska právního) by mohl být fakt, že žil v přepychovém domě, k detailům z právního hlediska zcela vágním, že pes měl větší cenu než dělník, který se musel dřít. Tato skutečnost vypovídá o autorech udání něco podstatného, totiž: tito lidé nebyli schopni promyšlených a cílených komplotů za účelem likvidace konkrétních osob, jen strach, bída a posléze osvobození z nich udělali muže spravedlnosti, kteří se chtěli mstít,

ale nebyli toho schopni. Namísto toho, aby domysleli další osudy potravin pro ředitele Kouckého, spokojí se s nářkem a konfrontací: „(...) Koucký žil nad poměry blahobytně, neboť po dlouhou dobu války se svázela ze všech stran do závodu kuřata, husy, kachny, maslo, mouka a poživatiny všeho druhu, což vše zkonsumoval sám ředitel Koucký, zatím co dělnictvo trpělo hlad a bídu.“ (ibid.)

Dalším specifickým těchto projevů jsou určité ustálené typy výroků „kolaborantů“, které jsou udavači považovány za zvlášť podlé. Je zajímavé, že většinu takových výroků citují ve svých dopisech spíše ženy. I to byl jeden z důvodů, proč se nám také nejvhodnější jevílo pojmenování „pavlačovost“. Tyto dámské dopisy se vyznačují poměrně prostou syntaxí, kdy věty jsou sice spojovány v souvětí, ale spíš formálně než myšlenkovým spojem. Pokud se souvětí nějak větví, je to dáno přítomností (v nejrůznější formě) promluvy: „(...) přičemž jsem jí dala na jevo jak si to vlastně představuje to čestství že je hanbou nechat se vozit nacistickým předákem v autu, pohrozila mě že mě to bude mrzet.“ (AMO, ÚNV-TNK, inv. č. 565, spis č. 1428/46) Tímto citátem se zároveň dostáváme k prvnímu výroku: bude to někoho mrzet. Tento výrok je vždy chápán jako jasná známka příslušnosti autora takového výroku k okupační síle. Nikdy se nevyskytuje (samozřejmě nejde-li o případy po roce 1945, kdy se tento výrok také objevuje, ale už v onom původním významu jako důkaz fyzické nadvlády) v jiném smyslu. Ve většině případů se z tohoto výroku (nebo jeho různých gramatických podob) odvozuje udání na gestapu nebo něco podobného. Mezi další takové výroky patří různé (i velmi pepné) urážky, související s národností nebo zdravotním stavem: „Vy česká svině, hyeno! (...) drze mně proklínala děti (...).“ (ibid.) Anebo z jiného spisu: „(...) o sobě vždy tvrdila, že je němka bila se v prsa, že má dojče blut. (...) Na čechy jinak neřekla jen - hromští Benešovi.“ (ibid., spis č. 1473/46) Když si odmyslíme tento poslední výrok, musí nás napadnout jedna podstatná, ale nesmírně smutná věc: i po takovém období, jakým byla druhá světová válka, zůstalo dost místa pro vylévání splašek na hlavy jiných zezadu, pro pomluvy, které se tak jednoduše nechávají poznat právě v jazyce těchto udání.

Posledním (a poněkud odlišným) typem se zdají být taková udání, ve kterých pisatel velice výrazně zdůrazňuje svou činnost v kontrastu k činnosti viněného. Jazyk těchto dopisů je podstatně stylizovanější, text má poměrně výraznou koherenci a je proloženo mnoha citovými výlevy. Také je tu ale podstatně konkrétněji vyložen důvod takového udání a jeho skutková podstata: „Tímto mohu obviněním (šlo o oznámení německým úřadům, že dotyčný rušil přívod elektrického proudu v domě tím, že používal vysílačku, pozn. A. L.) dokázali, že chtějí napomáhat ne nám, kteří jsme se pustili do boje proti germánské přesile s holýma rukama, ale dokázali, že chtějí spolupracovat s okupanty, kteří byli u moci, a ze kterých spolupráce s nimi mohli těžit, získati si výhody, kterých se jim dříve nedostávalo.“ (ibid., spis č. 1473/46) Mnohdy takové dopisy přechází až v licitace s velice silnou mírou expresivity, ukazuje se, že tyto typy udání jako by vznikaly ještě dříve než malý dekret, jako by prostě musely být ohlášeny: „Dále nevím čím povýšená paní Strmišřová mínila vzkaz, at jí přijde odprosit (došlo k hádce v domě, pozn. A. L.) jinak, že toho bude škaredě litovat. CO TOUTO VÝHRUŽKOU MÍNILA? NAŠE UDÁNÍ? PAK NAŠE ZATČENÍ? PAK VÝKŘIKY? ŽE MUSÍME V KRIMINÁLE ZDECHNOUT?“ (ibid.)

Tento náš skromný exkurz do jazyka výše zmíněných udání neměl být samoučelný. Měl se pokusit zmapovat věrohodnost a oprávněnost myšlenky „nápravy morálky národa“ po přestálé katastrofě. Jak se ukazuje, žádný dekret, tím méně pak tento narychlo uvedený v život, není ničeho podobného schopný. Toto své tvrzení jsme se pokusili prokázat i na konkrétním jazykovém materiálu, protože kde jinde a jasněji by se měla vyjevit neuváženost takových kroků než v jazyce jejich výsledků?

(Úryvek z delší práce)

SPRÁVCOVÁNÍ

Pozorný čtenář si jistě vzpomene, že jsme zde před časem publikovali seminární úvahy studentů Filozofické fakulty Ostravské univerzity nad sbírkou Petra Hrušky Měsíce. Pokračujeme na stejné škole, s jinými studenty a nad jiným textem. Tentokrát je to Večeře Boženy Správcové.

Při prvním čtení toho, upřímně, člověku v hlavě moc neutkví. Snad jen podivné a v něčem magické slovo táhnoucí se celou sbírkou, slovo „večeřadlo“. Ale právě toto slovo je zde v tolika situacích a tolika souvislostech, že člověk - čtenář vlastně neví, co si o něm má myslet.

Máme ho považovat za místo, kde se podává večeře, za samotný pokrm, za nádoby na jídlo či za něco úplně jiného? Když se člověk začte podruhé, vybere si určité řešení, které mu nejvíce sedí. Je také možné, že slovo večeřadlo pokaždé znamená něco jiného.

Ale abych byla upřímná, při druhém čtení jsem ani tak nepřemýšlela o významu toho slova. Spíš jsem se soustředila na to, do jaké míry se Božena Správcová nechala ovlivnit a inspirovat básnickou sbírkou svého kolegy Lubora Kasala Jáma. Některá slova a slovní spojení jako by Jámu z oka vypadla. (Např. s. 25: „Hochy, co nesmrdí syrovým masem / Hochy co smrtí voní.“) Ale možná je to podobnost čistě náhodná. A já nechci být vůči Správcové nijak zaujatá.

Tak tedy, co se mi ve sbírce nejvíce líbilo? Nebo co mě alespoň zaujalo? Hodně to byla hra se slovy a písmeny, která se tu velmi často vyskytuje. (Např. s. 8: „Za pasem pasy a lasa a losy a lyry.“) Také mě zaujalo to, že Božena Správcová by ráda byla chovatelkou báji. Ale to dost dobře nejde, a tak je alespoň kočičí dámou, kočičí mámou, chovatelkou koček. A když se na tuto skutečnost podíváme i trochu jinak, zjistíme, že s těmi kočkami netrefila až tak vedle. Vezměme si báje. Jsou téměř posvátné, uchované přes mnoho staletí. A kočka? Je přece také v některých kulturách posvátná a nedotknutelné zvíře. Tak přece to spolu nějak souvisí.

Ale pokud se na sbírku podívám celkově, její smysl jako celku mi naprosto uniká. Možná bych si ji měla přečíst ještě několikrát a pak bych ji více pochopila. Ale jak jsem již napsala, některé věci mi v hlavě utkvěly, a to je dobře. Některé pasáže sbírky prostě stojí za to a možná že všechny, ale všem prostě nerozumím, ztrácí se mi ten pravý smysl.

X. X.

...

Mýlka

„Jen aby nakonec nedošlo k nějaké mýlce.“ Toť závěrečná slova rozsáhlé básně Večeře Boženy Správcové. Naprosto stejnými slovy můžeme také zahájit polemiku o celé básni. Je totiž naplněna řadou nejrůznějších motivů a detailů, které se v toku veršů rozmanitě proměňují, rozvíjí a posouvají do zcela jiných parametrů. Otázkou je, zda jde o pouhou hru, mystifikaci, či mají-li posuny hlubší smysl.

Užitá kakofonie, nahromadění hrubých, drsných výrazů (pařáty, čířikavé pizdy, zvaldlé brukve, chcíplý střevíc, mastnota, mrs-kavost, šakali, žraní, haluz...) navozují pocit nicoty, nechuti ke světu, negace. Vedle toho stojí večeře jako motiv nekonečného čekání na něco či na někoho. Autorka přitom večeři chystá, těší se na ni, zároveň se však očekávání nenaplnuje. Čím má tedy večeře být? Vyvrcholením? Spasením? Nebo jen obyčejným procesem jedení? (Vždyť autorka nakonec sežere všechno - měsíc, barák, haluze...)

A jak si teprve vysvětlit kurzivou oddělený „můj milý poslední/ růžový až skoro/ běžový“.

Kdo je onen záhadný „autobus“? Můžeme si tipnout měsíc, můžeme si tipnout ko-

coura, můžeme si tipnout...! Vedle sester, které on - neznámý - má, se zde objevují bratři, kterých se nemůže dočkat. Přičemž motiv bratra-bratrů se opět posouvá do jiné pozice bratr-manžel-syn.

Je na místě Správcové otázka „kdo je kdo“, jež se později detailizuje na dotaz „kdo jsem“. Celá báseň totiž nutí čtenáře k vyjadřování pochybností a nejistoty. Přestože v závěru přece jen někdo nebo něco přichází, opět nevíme, zda je to tedy pro autorku pozitivní, či nikoliv. Proto raději nečinme žádné závěry, aby nakonec nedošlo k nějaké mýlce.

K. D.

...

Název této básně, nebo snad lyricko-epického pásma, v nás může evokovat večeři rodinnou, přátelskou anebo velice vzdáleně i poslední večeři. Avšak ani jedna z představ není tou správnou, protože báseň je neustálým chystáním se k něčemu a chystáním se k chystání něčeho velice důležitého. Zároveň je přítomen i strach, aby se vše nepokazilo a aby nedošlo náhodou k omylu.

Nejedná se o kontinuální přípravu, ale neustále jsme vraceni, anebo naopak oddalování různým opakováním a rozvíjením motivů.

Postupně se před námi rozprostírá na první pohled absurdní svět, který existuje podle vlastních pravidel a má svůj kód.

Jestli rozluštíme všechna roztočivá pojmenování (nebo jen část) a přijmeme jejich platnost, pak se nám tento svět bude pomalu otevírat a stávat se částečně srozumitelným. Možná však všechny výrazy jako slepičení, větve, choboty, tasit sestry jsou jen záměrným a náhodným spojením několika písmen v slovo a mají jen šokovat a být originálními.

Dalším absurdním jevem je požívání měsíce, dubu, domu, obraz, kdy někdo uvádí výstavu salámů.

Přítomný je i erotický prvek, který naopak není nijak zašifrováván (autorka má asi velice vřelý vztah ke kofile).

B. S. v této básni rozbíjí automatismus slov, nebo uvolňuje jejich sémantiku. Do tohoto zašifrovaného světa slov vstupuje i převrácený svět na základě vztahu lidí-

zvířata, vyjmeme-li podivný vztah k bratru-synu-manželovi-traktor-zabijáku.

„(...) v okénku je chována chycená bába-sud

(...) můj bratr (...) má pasti na holky“

V této dualitě světů hledá i ona sama, kam vlastně patří a kým je („Kdo jsem? To už těžko zjistím.“) Zároveň hledá i své bratry, kteří již jsou šedými vlky, koníky, lumíky.

Tato báseň tedy může být i hledáním identity v realitě-absurditě.

K. Č.

...

Kruh čekání

Večeře jako čas přijímání potravy je momentem, kdy se člověk zbavuje základní lidské trýzně - hladu a kdy ukolí základní lidské potřeby - jíst a pít. Božena Správcová chce ve své skladbě Večeře utiřit hlad stejně palčivý - hlad po tom lidském. Večeře je pro ni dotykem spříznění, blízkosti, v básni tolikrát vyzvaného bratrství.

Kroužení, ve kterém se text pohybuje, soustředí se kolem osy několika významových center, vynáší na povrch stále jen několik motivických okruhů a několik klíčových slov.

I významově se zdá příznačná podobnost kružnic. Také ale přímce. Tak je totiž zdůrazněna nekončící kontinuita, ze které jsou silně vytaženy úsečka či oblouk skladby. Vnímáme ale i ono před a po.

Výchozím bodem této úsečky je akt chystání a očekávání. Zdůrazněno je tu opět trvání, přesahující prostor básně: „(...) bezpočet hodin a let budu tak čekat (...)“

Přítom ani to, na co se čeká, ono „přátelství“ a „přítulit“ se, není bezproblémovou výhrou. Stále je upozorňováno na křehkost situace. „Úzká jsou večeřadla“, není snadné jich dosíci. Navíc tu stojí bariéra možného lidského neporozumění. V kontrastu s nikdy nekončícím čekáním je tu konečnost a dočasnost lidského setkání. Odejdou, „ve vzduchu jsou ještě díry / po jejich tělech, (...) prázdnými rukama odnáším prázdné talíře“ a vše se otáčí dál.

Kolem takových významových center obíhají „mastné“ motivy saze - samoty, cizoty, prázdnoty.

Hrdinka básně se úporně snaží o přesná pojmenování. Hledá tak také šifru vlastní existence. Množí se otázky typu Kdo jsem? A odpovědi na ně, které zastřešuje ta úvodní - „Jsem améba“ (měňavka). Později přichází i rezignace na jakoukoliv odpověď: „Kdo jsem? To už těžko zjistím. (...) Kdo jsem? To už je jedno.“

S touhou co nejtěsněji pojmenovat souvisí i množství novotvarů či poetismů, díky svým zvukovým vlastnostem nebo poměrně jasné slovtvorné motivaci však snadno interpretovatelných.

Skladba je na pěti místech proložena refrény. První tři jsou poměrně přesnými vlastními variacemi, poslední dva se spolu se zrychlujícím se tempem a vyšší dramatickostí třístí na fragmenty.

I přes „černé“ motivy, kterými je skladba sycena, není její prostor bezútěšný. Odlehčuje ho jednak vynalézavá hra se slovy, jednak stále přítomný podprahový optimismus pohledu, jehož zdroj snad ani nemůže být vystopován.

Závěr je plný naděje. Po dlouhém čekání „už je tu máme, už jdou“. Kompozičně jsme opět v počátečním bodě oblouku, v úvodu textu. Už tehdy šli, ale místo příchodu následovalo jen překlopení pomyslných přesýpacích hodin, jen další náklad čekání. To, zda došli cíle nyní, zda se rotace zastaví, anebo se celý proces čekání zopakuje, zůstalo za hranicí textu.

O. M.

...

První obhlédnutí Večeře bylo provázeno střídavě se snižujícím a zvyšujícím obocím. Večeře, toť neupravená, nepestrá - strohá, nepřítahující, téměř nelibivá obraznost („manžel - traktor“, „tukan - renegát“, „krásný jak autobus“), až obsedantně se variující repertoár motivů a promluv („stromy, choboty, kofila, komih, housle, samota - matka/dáma, saze, milý poslední, růžový až skoro běžový“ etc.) A kde nic tu nic.

Leč krmě nelibivé bývají nezřídka lepší než ty načančané. Jen okusit. Ou, zpět! Nejprve je třeba se přichystat! Přichystat se - přesněji řečeno začít se chystat (vid nedokonavý!). Lyrická hrdinka se chystá, chystá se k chystání, chystá vína, leští večeřadla, vyhlíží hosty, a to ne ledajaké! Vyhlíží bratry své, vlky šedé, šakaly, přímo z mytologického nitra pocházející. Vyhlíží, a oni snad už jdou, ale - ono stále nic, tak se znovu chystáme jako již tolikrát předtím a konce to nemá. Motiv „chystání“ k večeři se táhne celou skladbou, leč - k objektu chystání se nedochází. Akt večeře se nenaplnuje. Nenaplnuje se, přestože nic nestojí v cestě, lyrická hrdinka je dokonale připravena, aby UŽ KONEČNĚ. Ano, přátelé, to je ono, ze světa jen tak nevystoupíme, exi-

foto Martin Směkal

stenciální bezvýhodnost tuším, že? Nezbyvá než trpělivost! („Sedím zde, na večeradle, / přiklopěna lavicí, takovým nějakým věrným / svým dekle. Úzká jsou podpěradla, / saze v nich honí a mastí své čmuchy. Nechte mě, mládenci, / mám tady práci, / chovám a střežím zde večeri, / bezpočet hodin a let budu tak čekat - vyztužena ocelovou trubkou, vyztužena nerozbitným motorkem. / Bezpočet hodin a let budu zde, / bezedna, trpělivá.“)

Z výše uvedených řádek může vyplynout, že Večeře je skladbou zcela negativní. Ó ne! Kolik je v ní základního, fyzického až rozkošnického prožívání. Prvotní přírodní a instinktivní způsob vnímání - to je podloží, z kterého se formuje básnický výraz Správcové. Mít a nemít hlad, škubat se, vrhat se, útočit, podrbat, řezat krutě, zabít - těmito akty se nám dává lyrické Já znát. Surové? Ale kdeže. Duši místy nadlehčí jemná pohádkovost [„(...) blízko se scházejí popelnice. / Co chtějí as? Chtějí jíst, polouskat, požuzlat víky, / v plechových panděrech zakletá kotátka. / Myšátka. / Zvířátka.“], až pitoreskní grotesknost [„Strom padl a zpřerážel si všechny choboty / o večeradlo. / Malé mrtvé večere popoběhly parkem, / Zahřátá babizna ocákla pot / a přivolala tak roje dalších stejných / babizen. / Rujně se šouchaly, hulákaly. (Hnus) / Jako jeden muž zasedly nám všecko večeradlo.“]

Ochutnání Večeře předčilo očekávání. Večeři od Správcové doporučuji vřele všem čtenářům!

L. B.

...

„Dlouho už chystám se k večeri. Dlouho už chystám se k chystání.“

V tom jsme s Boženou Správcovou zajedno. Jenže Večeře už mi vystydla a za těch mnoho týdnů zteplalo i víno. Ale hlavně - nic z toho se nezkazilo, takže listuju menu stránek a pro pocit k tomu chladím víno.

Pořád jsem nějak plavala na té Večeři. „Výmluva“ byla jako obrovský rybník (spíš bažina) a čtenář se může kdekoli ponořit a plácet, zase zalapat po dechu a skočit zpět. Do fantastických obrazů, pohádek, vztahů. Nebo jenom do slov. A v té Večeři pořád vidím „špinavý talíř“, „olizané hmičky“ a „říše salámů“. Jídlo jako řada motivů mi na první přečtení připadalo natolik jako jídlo, svačina, že jsem je tedy zkonsumovala, a jak se po jídla stává - usnula. O jídle to nebude - ale i tak, chyběla chuť se zakousnout.

Tak jsem tedy čekala a chystala se a připravovala a pak znovu četla a zjistila, že jsem číst nikdy ani nepřestala. Že je to celé vlastně čekání a očekávání, chystání a příprava. Třeba na hosty, co přijdou k večeri. Celá ta vlastně jedna dlouhá báseň je fragment, úsek toho chystání („Dlouho už chystám se.“). A my čekáme, co z toho chystání bude, a ono pořád jenom pokračuje. „Už je tu máme, už jdou.“ Že bychom se dočkali? Že by k té večeri konečně někdo zasedl, když je všechno tak dlouho trpělivě připravované? Možná za nějakou dobu - vždyť „bezpočet hodin a let budu tak čekat. Bezedna, trpělivá.“

Není to tedy večere, která se jednoho dne uvaří, za chvíli sní, za chvíli zapomene a hned je ráno. Je to večere - pomník. Oslavovaná, velká a významná. Pomník „noční“, „ranní“, „odpolední“, dlouholetý. Hostitelka je opravdu zodpovědná („Jen aby nakonec nedošlo k nějaké mýlce. Jen aby se nic nepokazilo.“). Na večeri opravdu záleží. Je přece pro přátele, pro bratry. Je to opravdu ušlechtilá činnost.

Chystání je dlouhé a zbývá spousta času. A hostitelka si nehraje jen s přípravou večere, ale také nesmírně se slovy. Zvuková stránka sbírky - nápadná a nápaditá - je interpretačním lákadlem. Některá slova jsou vložena jakoby právě pro zvukový efekt, spíše eufonický, ale když je tolik času, vyplnění nejsou navíc. Na malém úseku nemá význam tyto hrátky se slovem a jeho zvukem zatěžovat jejich literárněvědným označením. Každý jev by potřeboval svůj prostor, a přitom spousta prostoru by zabral už jen jejich výčet, s jakým jsem se mockrát nesetkala. Od zvuku a druhů veršů přes koláž lexikálních vrstev a tropů. Zvolila bych označení pestrost.

Nebudu se tedy „vymlouvat“. Ponořovat se a rochnit lze tedy i ve Večeři. Když se v tom člověk jen neponimrá a neodloží na kraj stolu. Kdo se ale alespoň občas sám snaží něco uvařit, musí snahu, chystání a přípravu hostitelky ocenit.

L. V.

...

Sbírka Večeře pražské básničky Boženy Správcové vyšla roku 1998 v nakladatelství Host. Její autorka zve prostřednictvím ní čtenáře k nahlédnutí do svého privátního světa samoty, obav, rozporů, snů a čekání.

Sbírka začíná i končí ve stejném bodě, mezi nímž uplyne spousta času, myšlenek a dějů. Nenechme se ovšem zmást, zde nejde o často užívanou kruhovou kompozici. Správcová v počátku jako kdyby zbrzdila či

spíše zastavila plynutí času v určitém okamžiku, a právě tento okamžik následně rozměňuje na miniaturní jednotky, v nichž se odehrávají vzpomínky, sny a jimiž prolétávají a vzájemně si kříží dráhy letu různé myšlenky. Tím vším je naplněna téměř celá sbírka a my si až v závěru uvědomíme, že čas stojí, že jsme stále v jednom a tomtéž okamžiku a že vše, čeho jsme byli svědky, se odehrálo ve zlomku vteřiny kdesi v pozadí našeho (ale i autorčina!) vnímání. Nyní jsme tedy na konci a netušíme, zda se Správcová rozhodne nechat čas běžet opět svým pravidelným rytmem či nikoli.

Již samotný název nám napovídá, co bude jednotlivým tématem sbírky. Od počátku jsme svědky chystání se na večeri (možná spíše hostinu?), která je připravována pro manžela a pro přátele. Cítíme velkou polaritu - osvobozující radost z přípravy večere a očekávání samotného aktu večere, která se má stát vytržením ze samoty a nudy, tu stojí proti neustálým obavám lyrického subjektu („Oni už jdou. Jen aby proboha / radost je nesrazila. Jen aby.“) nebo jinde („Jen aby nakonec dobře rozuměli. / Jen abych nakonec radost jim nezkazila. / Jen aby nakonec / nedošlo k nějaké mýlce.“). Právě tyto obavy jsou neustále se vracějícím motivem. Plurállový tvar slova obavy je zde zcela na místě, neboť tu nefiguruje strach z jedné konkrétní věci, nýbrž strach z velké množiny věcí, které spojuje, byť mnohdy vzdáleně, téma večere.

Sbírka Večeře je knihou založenou na několika neustále se opakujících motivech. Tyto motivy se ovšem objevují pokaždé v jiném nebo alespoň pozměněném kontextu, což je nasvědčuje pokaždé jiným světlem. Například motiv večere je variován jednou jako přátelské posezení, podruhé jako mytická hostina a jindy třebas jako tragický úděl. Velmi podstatnou úlohu hraje postava partnera. I jeho role se v průběhu sbírky proměňuje, takže v rámci jedné myšlenky je pro lyrický subjekt manželem, v rámci další myšlenky je bratrem a nakonec i synem. Stejně jako s motivy pohrává si Správcová i se svým básnickým jazykem. Využívá spodoby znělosti určitých slov, hraje si s kakofonií a eufonií, snaží se, aby jazyk měl v zastaveném čase rychlý spád.

Bylo by možno dlouze rozebírat sémantiku jednotlivých motivů i funkci konkrétní formální konstrukce textu, ovšem omezený prostor mi takovouto zevrubnou analýzu nedovoluje. Na závěr tedy pouze suché konstatování, že ač se Správcová snaží nalézt odpověď na otázky po své vlastní iden-

titě a otázky o smyslu komunikace, přesto se k odpovědi nedostává.

D. V.

...

Většinou se na texty, které vzdorují rychlé interpretaci, pohlížejí jako na něco výjimečného, co stojí za hluboké zkoumání. Hranice, kdy lze text odsoudit jako nesdělný, jsou těžko stanovitelné. V případě Večeře B. S. si nejsem jista cestou, kterou jsem zvolila pro její stravení. Božena Správcová vytváří poezii, která nabízí mnoho klíčů k jejímu uchopení. Není to poezie spontánní, je jistě dobře promyšlená a přímo provokuje vnímatele, aby odhaloval její zákonitosti.

Večeře nabízí hru čtenář verzus text, pravidla jsou přitom jednoduchá: čtenáři, uhadni „kdo je kdo“ (s. 15). Hra má několik podob, autorka si hraje se zvukovou podobou slov [„Za pasem pasy a lasa a losy a lyry“ (s. 8)], hraje si s významy slov [„Dlouho už chystám se k večeri / Dlouho už chystám se odhalit pomník“ (s. 10)]. Hra probíhá hlavně na úrovni veršů: „Rozkožlený angrešt přivádí sám sebe do rozpaků (...) Rozkožlená zem přivádí kavky a parkové psyky do rozpaků (...) Rozkožlený rozpak přivádí sám sebe do angreštů“.

Na první pohled zaujme množství sloves, která se hemží celým textem. Večeře není statický obřad, má svou vnitřní dynamiku. Všechno se v textu hemží a tetelí. Záměrně volím tato slova hodící se spíš pro popis živočichů nebo nějaké hmoty. Klíčovým slovem básnické skladby je pro mě totiž slovo améba. Ze slovníku jsem zjistila, že se jedná o měňavku, jednobuněčný organismus bez pevné buněčné blány, mohoucí proto měnit svůj tvar.

Tvarem, který se mění v textu, jsou pojmenování pro skutečnost. Proto ta hra se slovy, verši. Nic není stálé, všechno mění svou podobu. Lyrická hrdinka si sebe uvědomuje ve vztahu k okolí. Tento vztah není také stálý a je převeden na princip fyzická a animální. Nazývá se améba, říká: mé jméno je Hlad, mé jméno je Poroba. Její pojmenování chápu jako hledání pravé podstaty existence. Existence má různou podobu, ale rozhodně se nemění její podstata. Myslím, že to si Správcová dobře uvědomuje a nechává čtenáře, aby si našel své chápání smyslu a podstaty za slovy. Kladem (ale možná i zápor) skladby je pak její otevřenost.

P. R.

Připravil mz

Aloise Burdy

Roman Ludva:
Jezdci pod slunečníkem,
Nakladatelství Host,
Brno 1999

Tož toto vám mosím napsat: Dřív mívávali spisovatelé samá fajnová jména, jako například Vrchlický, Lysohorský nebo Bohuslavová, ale včil je to hrůza: samý Krchovský, Magor, Marx, Ludva nebo Správcová. To musí být přece na kvalitě tej literatury vidět, když se její autoři takto divně menují. Však třeba ten Ludva, ten si klidně mohl zvolit aj jiný pseudonym než takové Ludva, když už píše tak pěkně a je z Olomúca. Vždyť on totiž umí to, co jsem si myslěl, že u nás už neumí nikdo.

U nás teď všichni píší tak, aby to byla pravda, jako sám život, aby to bylo morální, a přitom nevyšpekulované a aby to řešilo ty závažné problémy současnosti a aby tam nebyl žádný příběh, protože všechny příběhy sú prohané. Ale on, tedy ten Ludva, ne. On to má náhodou v tej próze o jezdcích pod slunečníkem vyšpekulované moc pěkně

a všechno mu tam tak pěkně pasuje do sebe: ty jednotlivé postavy a jejich děje, aj ty různé motivy se festovně skládají do celkového toho významu, a když to někde nepasuje, tak to umí zase tak pěkně okecat, že to čtenář ani nepozná! A ještě se to dobře čte, však je to detektivka. Tož to se pak nikdo nemože divit, že je to celé taková kniha světová, ten bestseller, jak to bylo napsané na tej pásce na přebalu, jen škoda, že o tom ve světě zatím nevědí, o co přicházejí, když to neznají.

Že je to světové, tož to pozná každý. Však aj hlavním hrdinom tej knihy je španělský policajt a po celém glóbusu pátrá po takovém tom Šakalovi, nájemném vrahovi, co zabíjí na celom světě. Jeho, jako toho vraha, matka byla Češka a otec zase Španěl-meteorolog, takže aj ten vrah je Španěl a navíc taky aj meteorolog, jak ho nazývá ten policajt, co po něm jde. A ta meteorologia je tam moc důležitá, neboť sú tam na mnoha stranách opsané různé meteorologické příručky, ale tak zajímavé, ne jenom, že aby bylo víc stránek texta, ale aj jako že ten vrah miluje počasí. Ale jináč je ten vrah slušný člověk, co má vraždění jen jako prácu a nezabíjí ženy a děti a z mužů toliko ty, co mu nesedí, protože škodí lidstvu, protože sú to mafianti nebo boháči. Ale jeho, toho meteorologa, to zabíjení ani moc nebaví, on radši vymýšlá takové ty skladačky pro děti, ty puclé, co do sebe tak zaklapávají, až je z toho celý obrázek. Ale on ty puclé neskládá pro děti, ale pro dospělé, a tak je možné dělat moc rafinované, jako že tam není, když se to složí, obrázek jeden, ale ještě aj jeden: takový ten holografický, co je a není. Ale aj tak si, ten, co to složí,

nemože být jistý, že to složil správně, pretože každé to puclé se dá poskládat pokaždé jinak a vždy je to správně. A v tom je právě ten kumšt a vtip celé knihy, že ten španělský policajt má jako ženu, co je moc múdra, ale nechce se jí robit, tož radši sedí na Islandu a celé dny skládá ty puclé. A toho vraha napadne, že vyrobí nějaké puclé pro ňu a skryje do něho nějaké tajemství, jako pro tu policajtovu ženu, a vymyslí jich rovnú sedm spojených, které se prodávajú po celom světě, a ona si je všechny kúpí, pretože není hlupá a pozná, že je to jen pro ňu a furt to skládá znovu, jen aby přišla na ty utajené významy, co tam ten vrah schoval, ať už do jednotlivých slov na těch obrázkách, nebo aj do citátů z Apokalypsy, co je z Bible. Aby jste tomu rozuměli, ono se to celé odehrává nadvakrát, pokaždé v jinom čase: na jedné straně je to o tom, jak ten policajt niekoľik rokú trpělivě pátrá, na druhej, jak ten vrah vraždí a vymýšlá ty puclé. A na koncu se oba ty časy určité protnú a ten vrah bude skrčevá to puclé zatčený a všetko se to objasní, aj to, proč to puclé pro tu policajtovu ženu udělál, aj jiné.

Jenže to já už nevím, neboť až sem jsem tu knihu nedočtl. Nejsu totiž včerejší a hned jsem poznal, že když je to všechno tak rafinované a aj dobře poskládané, nemože to skončit tak hlupo, jako že ho zatknú a nic. A též Jura Juráňů tvrdil, že Ludva je dobrý umělec, a tam tedy mosí být aj jiný skrytý význam za těmi jeho slovy, že ta kniha mosí být, jak on říká, mnohovýznamová a je jen na mně, abych to odhalil. A tož jsem to tedy začal číst znovu a jináč a teď už sem jasne viděl, že to není kniha a próza, ale složitý hlavolam ur-

čený k luštění a že já su ten jediný, kdo to može dokázat a poskládat, i kdyby to mělo trvat mnoho rokú. Pochopil jsem, že to počasí a to puclé a ta Apokalypsa, ti nebesí jezdcí, co sú aj v titulu, tam určité majú nějaký velký význam. Jen jsem zatím nepřišel na to jaký. Až pak, když jsem si na obálce přečetl, že jde o „poukaz k transcendentnu“, mi to došlo, ale stejně jsem ničemu nerozuměl. Já mám hlavolamy rád a nejvíc ty fakt múdré, co dajú prácu, a tudíž jsem zkusil jít na to jináč, objevit to tajemství. Však aj ta policajtova žena každé to puclé rozházala, třebaže už vypadalo složené, začala je skládat znovu, jen aby to odhalila. Roztrhal jsem tedy tu knihu na jednotlivé stránky, rozházal je a pokúšal se ju poskládat znovu a včil správně. Tak jsem teprve poznal, jak je ten text hluboký, a jeho - jak říká Jura Juráňů - hluboké významové roviny, ale stále to stejně nestáčílo a já tomu furt nerozuměl. Teprve až jsem došel k menším a menším segmentům, až jsem to celé rozkúskoval na věty, tož teprve pak mi začalo svítat a dařilo se mi to lepšij poskládat.

Když jsem to popasoval poprvé, mohl jsem být spokojený: vylúpl se z toho Vojenský řád dělostřelctva z roku 1921; na podruhé mi vyšla pornografická povídka ze života kanadských Eskymáků a napotřetí kus jakési básně o křtu Svatého Vladimíra či koho. Ale to já jsem už poznal, že dokážu ještě víc, a rozstříhal jsem to na jednotlivá slova, aj na slabiky a včil to dávám dohromady. Budu na tom robit tak dlouho, třeba i roky, dokavád to nesložím správně a nepochopím, o čem to je.

Jen aby to nesložil dřívě kdosi jiný!

Grafika se mu stala velkou vášní

foto F. Rezníček

Rozhovor s Eduardem Ovčáčkem

Laureátem Ceny Vladimíra Boudníka za loňský rok, kterou tradičně uděluje českému výtvarníkovi za vynikající výkon nebo za významný přínos moderní grafice Nadace Inter-Kontakt Grafik, se stal profesor Eduard Ovčáček, působící na katedře výtvarné tvorby Ostravské univerzity.

Tento akademický malíř a grafik, tři-necký rodák, oslavil vloni pětadesátiny. Je absolventem Vysoké školy výtvarných umění v Bratislavě (u prof. Petra Matejky), na Vysoké škole uměleckoprůmyslové v Praze jej vedl prof. Antonín Kybal. Ovčáček se zabývá především malbou, grafikou, koláží, plastikou, vizuální poezií a letristickou fotografií. V posledních letech se věnuje stále intenzivněji též instalacím a akcím s ohnivými lany. Jeho tvorba je zastoupena ve veřejných i soukromých sbírkách u nás, ale také jinde ve světě. Má na svém kontě řadu prestižních domácích i zahraničních ocenění v oboru volné grafiky. To zatím poslední získal nedávno v belgickém městě Namuru na mezinárodní výstavě u příležitosti 100. výročí úmrtí Féliciena Ropse. Od roku 1993 je členem S. V. U. Mânes v Praze. V roce 1995 vydal v nakladatelství Trigon v Praze antologii své konkrétní a vizuální poezie, kterou odborným textem doprovodili Arsén Pohribný a Jiří Valoch.

Jak se vyvíjela vaše umělecká cesta od počátku šedesátých let, tedy po vysokoškolských studiích? Proč se právě grafika stala dominantní ve vašem výtvarném projevu?

Důvodem, proč se mi grafika stala prvotním vyjadřovacím prostředkem, je její mediální komunikativnost mezi lidmi i umělci. Na počátku šedesátých let jsme s grafikem Milošem Urbáskem založili v Bratislavě nezávislou skupinu Konfrontace, která prosazovala abstraktní umění na

Slovensku. V roce 1967 jsem také spoluzakládal Klub konkretistů a začal se věnovat převážně serigrafii, která tak výrazně ovlivnila nastupující generace pop-artu i op-artu v USA a západní Evropě. Za všechny jmenujme A. Warhola či V. Vasarelyho. Serigrafii se věnuji dodnes, kdy do svých kompozic - v kontextu písma a staronových znaků - zařazuji také figuru.

Cena Vladimíra Boudníka je udělována za celoživotní přínos tradici českého grafického umění či za výjimečné dílo. S jakými pocity jste přebíral toto prestižní ocenění?

Grafika dnes není na výsluní zájmu. Proč ji mám rád? Je to výtvarné médium, které provází a prostupuje mou dosavadní tvorbou. V první polovině šedesátých let se pro naši generaci stala právě ona jakýmsi informačním komunikativním mostem, kterým jsme se chtěli dostat za hranice Československa. Dodnes vzpomínám na přátelská setkání s polskými tvůrci Marianem Boguszem, Janem Lenicou a jinými. Posléze jsme kontaktovali generační druhy v západním Německu, Maďarsku a dalších zemích. Grafika byla určitým velvyslancem vědy. O tom také dobře věděl náš kolega i přítel Vladimír Boudník. Posílal do ciziny doslova balíky strukturálních grafik. Osobně mám doma několik stovek grafických listů, které při prohlížení vyvolávají u mě nostalgii, ale i nádherné vzpomínky na setkání s blízkými lidmi. Z Ceny Vladimíra Boudníka mám velkou radost.

Jak byste zhodnotil vlastní tvůrčí aktivity po roce 1989?

Pochopitelně že po listopadu 1989 pro nás, kteří jsme byli na dlouhá léta normalizačním režimem téměř vyřazení z výstavní činnosti, se opět otevřely možnosti svobod-

ně a bez cenzury vystavovat, publikovat, cestovat, navazovat kontakty s kolegy ve světě, působit pedagogicky na školách - zkrátka vše, co lze ve svobodném státě vlastní vůlí a schopnostmi uskutečnit. Po deseti letech se jeví mnoha lidem tyto možnosti jako banální samozřejmost. Rychle zapomněli na totalitní režim a nesvobodu rozhodovat sami za sebe. V devadesátých letech jsem se zúčastnil řady autorských a společných výstav u nás i v zahraničí. Jejich výčet by byl dlouhý a obsáhlý...

Byl jste jmenován vysokoškolským profesorem. Co vaše pedagogická práce?

Po ukončení Vysoké školy výtvarných umění v Bratislavě jsem nastoupil jako asistent grafických technik na katedře výtvarné výchovy Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, kam mne pozval Václav Zykmond, který již dříve odešel z bratislavské VŠVU a v roce 1960 byl jmenován vedoucím katedry výtvarné výchovy FFUP v Olomouci. S Václavem Zykmondem mne spojovaly přátelské vztahy a stejný názor na situaci v našem výtvarném umění a rozhodné úsilí mnohé věci změnit k lepšímu. Byla to doba, kdy se částečně začal zmírňovat totalitní tlak v kultuře a mnohé záměry a akce se daly snadněji prosadit nežli v čase předešlém. Toto poměrně příznivé období vyvrcholilo katarzí v roce 1968 a pak již následovalo rychlé vyvrcholení děje v podobě obsazení Československa cizími vojsky. Následovala takzvaná normalizace a náš odchod z katedry výtvarné výchovy. K pedagogické činnosti jsem se opět vrátil až za čtyřicet let, kdy se podařilo na Ostravské univerzitě ustavit, za spontánní pomoci dalších kolegů, katedru výtvarné tvorby, která, jak se domnívám, nese zárodek budoucí samostatné fakulty, která by byla pro Ostravsko bezesporu přínosem.

Myslím, že tento cíl, který jsem při nástupu na Ostravskou univerzitu k nelibosti některých kolegů proklamativně vyjádřil, začíná být již reálnější než před devíti lety. V současné době vedu na katedře výtvarné tvorby ateliér volné a užité grafiky. Pedagogickou činnost považuji za důležitou součást svého úsilí a chápu ji jako otevřený dialog o limitech, kterých jednotliví studenti mohou dosáhnout nebo je dokonce překročit. Z širšího zorného úhlu tato činnost snad přináší i dobré výsledky tam, kde naši studenti po absolutoriu působí.

Jste uznávaným výtvarným umělcem. Jaký je váš vztah k literatuře, divadlu, filmu, hudbě a dalším druhům umění?

Paralelně s intenzivním zájmem o české a světové výtvarné umění jsem se chtěl hodně dovědět i o ostatních uměleckých médiích, jakými jsou literatura, hudba, divadlo a další obory. Autentické tvůrčí činy se uskutečňují nejen na bázi sebereflexe a v souvislosti s filozofií či náboženskou vírou, ale v kontaktu s novými objevy, výzkumy v nejrůznějších oborech lidské činnosti. Na základě těchto aspektů se formuje i můj evidentní zájem o moderní beletrii, ale především intenzivní zájem o moderní, současnou a experimentální poezii. Dovolil bych si z mnoha pro mne důležitých osobností několik jmenovat: Mallarmé, Rimbaud, Lewis, Jarry, Tzara, Hausmann, Marinetti, Ginsberg, Jandl, Mon, Kolář. V umění těchto osobností jsou pozoruhodné nejen běžné souvislosti a vztahy, ale i nahodilá setkání a krátká spojení, zkratky, kde, jak se zdá, je jiskření vždy intenzivnější a ku prospěchu nového vidění. I když v současné době jsme zahlceni informacemi z pohotovějších sdělovacích médií, než je tištěné slovo, dobrá kniha přece jenom poskytuje větší a intimnější prostor ke kontemplaci než dotěrná sdělovadla. Přesto nejsem nepřítel moderních elektronických technologií a sám využívám jejich výhod. Je třeba si uvědomit imperativ času.

Další velkou inspirativní oblastí lidské tvořivosti je vážná hudba. Pro mě jsou důležité hlavně její nové experimentální podoby. Mám na mysli elektronickou hudbu, elektroakustickou hudbu, též zvanou konkrétní, a další multimedialní útvary a přesahy do jiných médií. Je zde rozsáhlá oblast muziky volnějšího žánru, která naši generaci silně oslovila a kterou jsme my označovali slovem bigbit. Je zde divadlo, film, média, bez nichž si nedovedu představit uměleckou reflexi současného světa.

A co plány a přání do budoucna?

Žádné velké plány do budoucna nečiním a nemám už velkých přání. Čas neúprosně a bezohledně běží. Proto jsem vděčný za každý dobrý den, který účelně a v pohodě využiji.

Ptal se BŘETISLAV UHLÁŘ

Eduard Ovčáček

JAK TO DĚLÁM

VARIANTY KONSPIRACE

Nový vládce	Na oprátce
Konspirace	Ať spí sladce
Zrádný rádce	Vše jde hladce
Na oprátce	Nový vládce
Ať spí sladce	Konspirace
Vše jde hladce	Zrádný rádce

Konspirace	Ať spí sladce
Zrádný rádce	Vše jde hladce
Na oprátce	Nový vládce
Ať spí sladce	Konspirace
Vše jde hladce	Zrádný rádce
Nový vládce	Na oprátce

Zrádný vládce	Vše jde hladce
Na oprátce	Nový vládce
Ať spí sladce	Konspirace
Vše jde hladce	Zrádný rádce
Nový vládce	Na oprátce
Konspirace	Ať spí sladce

(1960)

A když nedělám to
Tak dělám tam to
A když nedělám tam to
Tak dělám to co by mohlo být tím
A když nedělám to co by mohlo být tím
Tak dělám to co by mohlo být tam tím
A když nedělám to co by mohlo být tam tím
Tak to dělám tak aby to tak trochu bylo tím i tak trochu tím
A když to nedělám tak aby to tak trochu bylo tím i tam tím
Tak to dělám tak aby to tak trochu bylo tím a tak trochu tím
nebylo i když to v podstatě trochu je
A když to nedělám tak aby to tak trochu bylo tím a tak trochu tím
tím nebylo i když to v podstatě trochu je
Tak to dělám tak aby to tak trochu bylo tím a tak trochu tím
nebylo i když to v podstatě trochu je víc tím než oním
Ovšem když to nedělám tak aby to tak trochu bylo tím a tak trochu tím
nebylo i když to v podstatě trochu je víc tím než oním
tak je to myslím to co by mohlo tím být
Pak by to mělo být to co dělám
I když zrovna nedělám
Tak to dělám nejvíc
Když nedělám
nic víc

(1960)

PERMUTACE PŘÍSLOVÍ

Sytý hladovému nevěří	Chladný systému uvěří
Sytému hladový nevěří	Až klad systém prověří
Nevěří sytý hladovému	Systém kladnému s páteří
Nevěří hladový sytému	Kladnému systém naměří

Hladový sytému uvěří	Sytému kladný nevěří
Až hlad sytého prověří	Kladnému systém nevěří
Sytý hladovému s páteří	Nevěří systém kladnému
Hladovému sytý naměří	Nevěří systému kladný

Sytému hladový nevěří	Kladný systému uvěří
Hladovému systém nevěří	Až hlad sytého prověří
Nevěří hladovému systém	Sytému hladový s páteří
Nevěří systému hladový	Hladový sytému naměří

Sytému hladový uvěří	Hladový v sytého se promění
Až chlad systém prověří	A přísloví se pranic nezmění
Systém chladnému s páteří	Sytý hladovému nevěří
Chladnému systém naměří	Sytému hladový nevěří

Systém chladnému nevěří	Nevěří sytý hladovému
Sytému chladný nevěří	Nevěří hladový sytému
Nevěří chladnému systém	
Nevěří systému chladný	

(1961)

Jakub Chrobák

ŠEPOTY, NEBO HLASY?

Šepoty tišší
než plamen:
svíčka.

Na hrob píši:
Josef... a kámen
si to jméno hýčká.

ZLÝ STRACH: NAHLAS

Poklidně hučí klidný potok.
Na jazyku mám temně.
Ten druhý (větší)
k mojí škodě
se hlučně bojí ve mně.

NOCI, NOCI, BÁSNICKÉ NOCI

Bohumilu Hrabalovi

Měsíční noci
nalhal do člověka,
což bylo dobré.

(Totiž:)

Andrejka (dřevo,
co začlo dýchat)
teď tone v modré.

STRACH DOOPRAVDY

Pozdní léto
prsty spálené
od opékaných jablek.

A najednou to vím:
NEBUDU...
(a dopoví to rým?)

MALÉ DARY

Teplo v chalupě
obzvláštní letní chlad:
„Vyčurat, umyt, spat.“
Umřeli, protože byli starý.
Jenomže já jsem ho měl rád.

...

Ze země zvlhlé
dřevem natichlým
po kapkách vzlíná strach.

A obraz
proč se nebojím:
je to jak děda na marách.

...

Když mluvíš ze spaní,
alespoň je to ke mně:
O tom, co před chvílí
jsme (dohromady) žili.

A venku rozháni
mocnými slovy země
léto. Otavu zkosili
A proti zimě pili.

Čas jako by se propojil
a před očima stojí
(poodešli jsme Tě)

Sami, leč dřevo v pokoji
hrklo ve známém spoji
(blíž k Zubatě).

Michal S.

Superhity

Leckterý politik míní:
Melou boží mlýny
do korytek sviní.

•

O Dni Santa Clause:
Volby i skandály máme v suchu
dík frajeřině sexy-kravat
a pusince od ucha k uchu.

•

Po „Mobilizaci“
Zde Sarajevo! - Tady Praha.
Vysoká hra se rozehrává!
Výsledek? Předčí všechny hity:
Červenomodrý pes kočkovitý!

•

Odpustili si audit a finanční skandály.
I Bamberk! - A nedělají bubu.
Už je nic, vůbec nic nepálí.
Jen - jak těm ostatním zavřít hubu.

•

Politik z krokodýlí kůže,
pod ptákem překrmená růže.
Ale co po krátké pauze?
Ein Volk, ein Reich Santa Clause.

•

Politik počurá i patník.
Tak ho to nutí.
Velící bývají hodně malí
a malí zase velící dost,
právě tak - k zašlápnutí.

•

A čím teď
praštíme voliče po palici?
No přece zcela geniálně:
Superkoalice.

foto Martin Smékal

Bohumil Pavlok

Před Velkým pátkem

Po celé zemi číhají hroby
žraločí tlamy
Je doba postů

Půst lidskosti
od lásky půst
půst pravdy
přišla na buben

Mravnost je ve psi
a psi se nepostí
rvou se o kost
Postí se chudí
a rvou se o nic
A je tu masový
půst od práce
chutný jak popelec

Půst od rodičů
opuštěných dětí
půst stařenek
odložených v starobinci
honosných domovů
Půst trvale nemocných
amputovaných od života

Půst od přístřeší tepla
opilců a bezdomovců
půst poctivosti
za třicet stříbrných

Celý svět v postu
v proudu je bičován
rozumu i citu

a především ducha
Půst nikdy nekončí
žádné aleluja

Národům v břichu
ukrutně kručí
půst od Boha
půst od rodiny
Slintající dogy
za ploty zahrad
růžoví pudlíci
v mrazničkách domů

Půst od života
Řehtačky kulometů
karabáče mačet
řízené střely třaskají
do slávy pohřebišť
Půst spravedlnosti
špinavého hadru
na čištění podlah
zbrocených krví
teroru a válek
Rozškubané vlajky
na stadionech svalovců
cirkusů právě teď

Půst od krásy
ženské duše i těla
Křížové cesty
na škarpách dálnic
úplněk hřichu
na stoletém marasmu
Nikdy Mea culpa

Půst od ticha
řev megalampačů

šiléné křepčení songů
slavící na guláš
Půst od vědy
s kandidáty věd
krkání hmotářské hydry

Půst od člověka
o s v í c e n é h o
„jenž nad
prostorem vítěz“
Půst od člověka
v žraločích čelistích

Bůh s ním
se sirotekem
k ukřížování

foto Martin Smékal

HardTVAR (64)

V literárním listu by se mělo reagovat na texty uveřejňované v našich denících jen výjimečně, ale článek známého brněnského badatele Jiřího Trávnička Česká poezie 90. let. Čas smiřování... a knížek (Lidové noviny, 10. listopadu) patří k těm, kterým by slušela spíše publikace v literárním periodiku. Kupříkladu v Hostu, kde týž kritik zjara 1997 otiskl stať Básnické pokolení 90. let. Nyní máme co dělat s materiálem z denního tisku, čili i s alternativou necitlivých škrťů bez vědomí autora, anebo žel charakteristických tiskařských šotků.

Ergo: Moravský kritik veškerou nynější českou poezii rozděluje do několika generačních seskupení (či: vrstev) od nejstarších k relativně nejmladším. Tato metoda je jistě kvasná a opírá se o fakt konkrétního generačního povědomí, byť přináší určitá úskalí a takový Pavel Janáček ji před lety právě v Tvaru zavrhl jako zhola nepřipustnou a (jemu) nepochopitelnou: zdalipak si nyní troufne s podobnou vehemencí a kuráží taktéž i na Trávnička?

Ten ovšem své generační šiky nominoval nadmíru velkoryse. Proto mu v kategorii „Patriarchů“ figuruje například I. Jelínek a o devatenáct let mladší K. Šiktanc, u „Mistrů“ třeba J. Kuběna a o jedenáct let mladší J. Rulf, u „Mistrů čekatelů“ je Huptych také značně starší než Krchovský či Topol, konečně ve čtvrtém koši „Adeptů“ skončil P. Hruška i výrazně mladší B. Trojak. Asi pro Trávnička není žádné generační měřítko podstatné: sestavil čtyři týmy básníků podle dat narození, a my mudrujme, co s tím.

Skoro by se zdálo, že hlavním kritériem zde byla od počátku jakási rosenkruciánská či kvazizednářská terminologie Mistrů až Adeptů, o žádné výsostné zasvěcení však vůbec nejde. Podle Trávnička se stačí pouze dožít nějakého věku a vyvolený našinec rovnou postoupí do vyšší básnické ligy, pokud ho tam ovšem badatel zařadí. Na podobný výběr má každý právo a proti gustu žádný dišputát, můžeme však i žasnouti. Patriarchou je kritikovi též J. Vladislav a F. Listopad, nejsou tu ale E. Bondy, Z. Hejda, J. Hiršal ani zesnulí Z. Lorenc, F. D. Merth a L. Novák. Mezi tzv. Mistry najdeme i Sýse a Veselského (!?), zato nikoli J. E. Friče, J. Golda, J. Grušu, J. Mlejnk, P. Rejchrt nebo J. Zelenku; z výčtu Mistrů mu asi vinou diletantismu v redakci úplně vypadl Ivan Wernisch, toho však objevíme aspoň kdesi v závorce. Když mezi tzv. Mistry čekateli autor zařazuje i L. Markse a M. Reineira, potom by tu při vši účtě k nim věru neměli chybět ani S. Antořová, P. Kolmačka, V. Křivánek, P. Motýl či F. Vašek atp.

Nejmladší poezie je v autorově shrnutí zastoupena chudičce: chybí tu i tak výrazní kandidáti básnického řemesla jako mj. M. Děžinský, P. Maděra, Odillo... nebo K. Rudčenkova. Na stránkách Tvaru se nepřislouší lamentovat, že Jiřímu Trávničkovi nestála za sebemenší zmínku dokonce ani B. Správcová, o níž s uznáním psal v zmíněné studii v Hostu: když nestála, tak nestála, aneb kdeže předloňské sněhy jsou. Leč ruku na srdce: když tu uvádí skoro čtyřicet let nepišícího J. Koláře, zato nikoli kdysi kultovního M. Topinku, je vůbec možné tyto kritikovy králíkární brát vážně?

VLADIMÍR NOVOTNÝ

Brusel proti kamzíkům

(Zpráva skoro pravdivá)

Před šesti lety majitelé lesů a hor, sedláci a hajní, jakož i horští myslivci zjistili, že v Alpách se nám přemnožili kamzíci. Turisté je krmí, kamzíci někde dokonce žerou lidem z ruky, nejráději oříškovou čokoládu, suchý chléb nebo i housky s máslem odmítají. Na přístupových cestách k ledovci v Zillertalu číhá v letní sezoně stádo kamzíků na horolezce; kdo nedá cosi sladkého, toho nepustí nahoru. Vlci, medvědi a pytláci, kteří se kdysi postarali, aby se kamzíci příliš nerozmnožili, už v Alpách nejsou. Poslední medvěd byl v Bavorských Alpách zastřelen v roce 1856, poslední dva vlky v Alpách, prý přeběhlíky z Karpat, zastřelil u rakouského Ischlu v roce 1912 sám císař pán Franz Josef. Zlí jazykové však tvrdí, že ty dva vlky přivezli císařští hajní odněkud od Bardejova v kleci, nakrmili je zalkoholizovaným žrádlem a vypustili je Habsburkovi přímo před flintu. Pytláči se v Alpách už také nevyplatí, protože divočinu dovážíme na Západ za dumpingové ceny z Česka, ze Slovenska, z Bulharska a hlavně z Rumunska.

Pro náš příběh je však důležitý Brusel, mocenské středisko Evropy.

Zpráva o tom, že se v Alpách přemnožili kamzíci, dorazila do kanceláře celoevropských bruselských byrokratů, kteří mají na starosti lesní zvěř, už na jaře roku 1993. A tím pádem vyvstal v Bruselu aktuálně naléhavý problém. Zemědělská komise EHS ustanovila dvanáctičlennou podkomisi, která dostala za úkol problém přemnožených kamzíků v Alpách svižně a bez prodlení vyřešit. Po dvou letech usilovné práce shromáždila kamzíkóvská podkomise v Bruselu v záležitosti přemnožených kamzíků šestnáct odborných posudků a dobrozdání předních světových kapacit a univerzít a řádně vykázala, že jako honoráře za posudky vyplatila celkem 350 000 marek. Cestovní výlohy dvanácti členů kamzíkóvské podkomise do Alp, kde

hlavně v elegantních a nekřesťansky drahých lyžařských a horolezeckých střediscích, jako třeba v Kitzbühlu, v Garmisch-Partenkirchen, v Mittenwaldu, v Seefeldu, ve Sv. Antonu atd., sledovali i se svými rodinami nejméně dvakrát za dva roky vždy čtrnáct dní množení kamzíků, stálo bruselskou celoevropskou kasu necelý milion marek.

Dva roky se pak komise přela, které ze šestnácti předložených posudků a dobrozdání ve věci alpské kamzíkóvské kalamity postoupí komisařům ke schválení.

Kamzíci se mezitím množili dále, jako by Brusel neexistoval.

Až v lednu 1997 se pánové v Bruselu shodli a vydali na 1300 svázaných stranách, dalšími třemi odbornými posudky v ceně 180 000 DM podloženou směrnicí, v níž přesně určili, co si s přemnoženými alpskými kamzíky, kteří se bez ohledu na bruselskou kamzíkóvskou komisi neustále množili, mají v alpských obcích počít. Potom se však přihodil malér: 1300 stránek tlusté, všemi bruselskými komisaři schválené kamzíkóvské nařízení se ztratilo, takže nemohlo být v celkovém nákladu 1800 exemplářů rozmnoženo a rozesláno do všech alpských okresů a obcí, aby se horalé dozvěděli, co a jak západní Evropa v Bruselu ve věci neustále se množících kamzíků rozhodla.

Až letos na jaře se po šesti letech usilovné práce dostalo bruselské kamzíkóvské nařízení do naší podalpské obce Murau. Z nařízení z Bruselu náš starosta vyčetl, že obec Murau musí, aby se stavy kamzíků zredukovaly na ekologicky únosnou míru - tak to byrokraté v Bruselu vypočítali - do konce roku 1999 odstřelit šedesát pět dospělých zvířat, jinak, psali z Bruselu, bude zle a obci, která plánovaný odstřel nesplní, hrozí velká pokuta.

Starosta ihned svolal obecní radní; na programu zasedání byl jen jeden bod: kde

vezme v Murau šedesát pět dospělých kamzíků, když v širokém okolí obce, na kopcích zvaných Hörnle, Aufakker, Pürschling, Sonnekopf a Hennenkopf, které sice patří do Alp, se kamzíci nikdy nevyskytovali? Každý přece ví, že tato zvířata žijí vysoko ve skalnatém terénu, nikoliv však v zalesněných horách, jen asi 1800 metrů vysokých, které patří do katastru obce.

Někteří radní navrhovali zaplatit Bruselu za nevyskytující se, tedy nezastřelené kamzíky pokutu a bude pokoj. Jenže pan starosta, koumák, vypočítal, že pokuta za nezastřelené kamzíky by stála více než šedesát pět živých kamzíků, které by obec mohla, vzhledem k přemnožení, koupit lacino v některé rakouské nebo italské vysokohorské vesnici, přivést je do Murau, vypustit zvířata v našich horách a tam je místními myslivci, samozřejmě za tučný poplatek, nechat postřít. A všichni budou spokojeni, obec, místní myslivci i bruselská byrokracie.

Nápad se obecní radě zamlouval. Místní hajný, zástupce starosty a pokladník byli tedy pověřeni vyrazit autem do vysokohorských obcí v Rakousku nebo i v severní Itálii a porozhlédnout se po laciném stádu kamzíků. Ale než vyrazili, měl starosta, koumák a šprýmař, další nápad: posilněn bavorských pivem a pálenkou z jablka sedl doma k počítači a napsal bruselským pánům dopis asi tohoto znění:

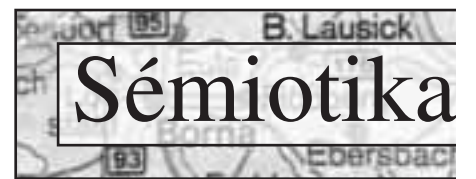
Protože v obci Murau, ač v Alpách, se kamzíci nikdy nevyskytovali a protože obec respektuje nařízení nejvyšších komisařů EHS, rozhodla se obecní rada koupit stádo kamzíků v počtu 65 dospělých zvířat v některé vysokohorské alpské vesnici, kde kamzíků mají habaděj, přivést je do Murau a v neděli po mši svaté je před obecním úřadem místními myslivci slavnostně postřít. Při veřejném odstřelu kamzíků hodlá obec Murau uspořádat lidovou veselici, na kterou srdečně zve celou kamzíkóvskou komisi. Členové bruselské podkomise mohou obci jmenovat libovolnou neděli, kdy budou mít čas na cestu do Bavorských Alp; Murau se přizpůsobí.

Příští den oběhl starosta s dopisem do Bruselu obecní radní; všichni, i levičák, který v Murau byl a je vždycky proti, dopis podepsali. Cesta na nákup kamzíků byla prozatím odložena do doby, než z Bruselu odpovědí.

Brusel mlčí. Už půl roku.

Když jsme letos volili naše zástupce do evropského parlamentu, zúčastnilo se voleb jen asi 35 % občanů naší obce. Ani se nedívám.

OTA FILIP

Jak kongres Deutsche Gesellschaft für Semiotik, tak kongres International Association for Semiotic Studie, které se konaly letos na podzim v Drážďanech, měly charakter velkých kongresů. Kongres DGS měl asi 200 účastníků, řadu hostů a 19 sekcí: jeho hlavním tématem byly stroje v dějinách. Kongres IASS/AIS měl více než 600 účastníků a v devíti sekcích ještě 64 subsekcí: tematické zaměření bylo dáno sémiotikou systémů. K jednání tohoto kongresu dále patřily kulaté stoly. Na obou kongresech zazněly dále přednášky pro plénum.

V případě DGS největší pozornost vzbudila přednáška Jošihira Ikegami o tom, proč právě Japonci byli s to lépe a rychleji než ostatní východoasijské národy přijmout a zpracovat po svém podněty přicházející z Evropy. Na kongresu IASS/AIS přednášeli: Umberto Eco, Roland Posner a dále zástupci Jižní Ameriky, Austrálie, jakož i arabské a židovské komunity - jinými slovy: o evropocentrismu nebylo možné v žádném případě hovořit. Ecova přednáška patřila již k tradičním reklamním poutačům (Sémiotika 21. století), přednáška R. Posnera (Sémiotika jako fyzika 21. století) vzbudila zájem i pochybnosti o funkci „jednotné vědy“, největší pozornost vyvolala přednáška z oblasti sémiotiky a bioinženýrství tří přednášejících z Dánska, USA a Holandska.

Kdybychom porovnali projekt a realizaci Morrisovy sémiotické encyklopedie, počínající jeho Foundations z r. 1938 a obsahující takové odborné hity jako třeba Kuhnovu knižní rozvalu o vědeckých revolucích, a na druhou stranu srovnání dosadili obě vydání sémiotické encyklopedie (1985 a 1997), nemohli bychom než konstatovat vskutku obrovské rozšíření, jehož se sémiotickým idejím dostalo. Znak, znaková situace, význam a smysl, paradigma-syntagma a další nálezy vývoje oboru plní svoji terminologickou roli ve společenskovědních, přírodovědných i technických oborech. Zdá se, že nejvýznamnější pozici má sémiotika tam, kde se stává „aplikací“ - tj. spíše povrchním přenesením sémiotické terminologie bez zaměření na vztahy a procesy jako základu uvažování. Tam, kde kralují předměty a pozitivisticky nahlížená metoda rozkladu a skladu, jakož i neochota (neschopnost) odkrývat pod povrchem tradičních kategorií oboru jen historicky omezené odpovědi na živé a problémové otázky, vzniká informační šum: nezbytnost se vytrácí. Více či méně módní nálepkování má pak spíše sociální charakter („jít s proudem“). Snad i v předtuše čehosi podobného organizátoři doporučili vedoucím sekcí vyloučit jak všechny projevy, které nejsou zaměřené k tématu konference, tak projevy končící „za formou“ - tj. nikoli ve vymezeném čase. Jako vždy bylo obtížné taková doporučení respektovat, neboť bylo třeba vzít v úvahu individuální možnosti referentů a jejich profesionální schopnosti. Vzdor různorodosti referátů a referentů byly oba kongresy nejenom snůškou mnohého, ale mnohdy i objevem stejnorodého: bylo možné nacházet obdobně uvažující jednotlivce či obdobná témata a sledovat odborný styl a úroveň zpracování. Kultura jako projev každodennosti vyplývala na povrch na každém místě a každým činem.

Ještě další povýtce sémiotická společnost se zde vyjevovale: jsme lidmi různě vybavenými, s různými genetickými kódy a kulturními zvyklostmi, máme odlišné možnosti získávání vědomostí a vytváření znalostních map, ale přesto máme mnoho společného. Především: jsme s celou svou bohatostí vědění i způsobů, kterými je dosahujeme (včetně computerové extenze člověka), stále atakováni svými neznalostmi. Ty nás nutí hledat, vytvářet hypotézy, ověřovat nebo falzifikovat je, pochybovat o dosažené úrovni znalostí a znovu vstupovat do nejistoty bytí. Jsme to však my (nikoli stroje), kteří stojíme vždy znovu ve středu procesu částečného nabývání jistoty o nejistém světě a v nejistém světě. Naše kompetence rozhoduje o úrovni našich výsledků. Je to

foto Martin Směkal

opět naše kultura (kulturnost), která rozhodne o míře sebeuspokojení nebo znepokojení po částečně dosažených dílčích cílech. Hranice mezi těmi, kteří vědí, co nevědí, a těmi, kteří vědí všechno o ničem, je velmi nepropustná.

Kongres DGS byl již devátým mezinárodním kongresem, příští se bude konat za tři roky.

...

Nahlédneme-li nyní z širokého hlediska poznání například dějiny sémiotiky, nemůžeme si nepoložit otázku, zda ty osobnosti, o něž se opíráme a jichž se dovoláváme, byly či jsou skutečně těmi největšími a nejsilnějšími či zda můžeme předpokládat skrytý „sémiotický proud“ (volný pohyb sémiotických informací a invencí), který vyplývá na povrch ve víceméně náhodně vybraných jménech, spíše populárních než takových, která by patřila skutečným inventorům, těm, kteří pomohli (umožnili) klást nové otázky, hledat nové odpovědi, pochybovat

a nacházet. Umberto Eco je jistě nesmírně populárním sémiotikem vskutku světového jména, ale je jeho sémiotika opravdu tak nová a objevná?

Nehodlám na tuto otázku hledat odpověď, myslím však, že je nutné položit si ji a zodpovědět „pro domo sua“. Jak se budou utvářet dějiny oboru, se stěží dá předpokládat. Velké rozšíření vede nutně k povrchnosti. Pak však zbývá jediné kritérium: souvislost východisek a finál, charakterizující jednotlivé vskutku velké osobnosti. Lze ji konstatovat u Ch. S. Peirce, Ch. W. Morrisa a některých dalších autorů. Velké osobnosti jistě znamenají silné vlivy. Snad se dá mluvit o školách, mohlo by to být užitečné pro rozpoznání odlišnosti ohnisek a koncepcí, s nimiž větší society pracují. Domnívám se však, že stále budou velké výkony podmíněny přísně individuálně, zatímco kolektivně se může buď snižovat, anebo zvyšovat celková úroveň (např. odborného školství, oboru apod.).

Školství a školy jsou silně rozvinuty např. v německy mluvících zemích Evropy, ale také např. ve skandinávských zemích, jakož i - zdá se - v Jižní Americe. Pokud se týká našich zemí, je jisté možné mluvit o pokračovateli Pražské školy, jak to ostatně již učinil Ivo Osolobě v sémiotické encyklopedii z 80. let. Lze ovšem rovněž hovořit o Tondlově sémiotické škole, a to navzdory zákazu Tondlova působení v humanitních oborech: vizuální sémiotika, logika a teorie komunikace jsou oblastmi, přestavovanými Tondlovými přímými i nepřímými žáky - těmi, kteří měli možnost se v 60. letech seznámit s jeho Problémy sémantiky (Praha, Academia 1966), účastnit se činnosti sémiotické skupiny při Čs. kybernetické společnosti a poté sledovat vskutku bouřlivý vývoj autora v 90. letech (prakticky každý rok napsal jednu knihu). Nosné myšlenky tak zvítězily nad dobovou klatbou.

Bouřlivý rozvoj jihoamerického kontinentu ukazuje na to, že obecná metoda umožňuje artikulovat mnohé z toho, co tímto kontinentem vskutku hýbe: tj. především sociální a politické vztahy. Tlak Jihoameričanů byl na kongresech vskutku masivní, a to nejen co do počtu zastoupení, ale i co do ambicí v řídicích orgánech společnosti. Volby nového výkonného výboru se tak

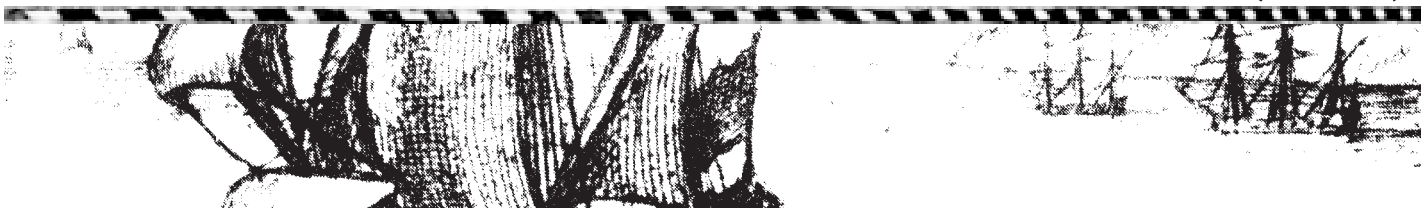
staly zkouškou jak evropské demokracie, tak evropské kultury. Vedle mne sedící Australanka a Afričan z Kapského Města komentovali volby, trvajících až do nočních hodin a provázených nesčetnými intervencemi, návrhy a protinávrhy, takto: „Ta vaše evropská demokracie není k ničemu. Nemá pevná pravidla!“ Tvrdá kritika příliš měkkého vedení byla oprávněná. Němci a Francouzi, kteří volby vedli, chtěli ukázat míru své demokratičnosti. Avšak byla tak příliš vysoká, že došlo až k chaosu.

V tomto směru byl sémiotický kongres IASS/AIS řečnické „modelový“. V ostatních směrech byl zajímavý, jednáními od osmi do osmi únavný, možností kontaktů s novými kolegy přínosný, možností kontaktů se starými přáteli obohacující a jako událost nezapomenutelný. Pozitivní a negativní byla pro každého ze zúčastněných jiná, neboť o tom, co si odnese, si rozhodujeme každý sám: všechno své přece nosíme s sebou a „moje téma - já sám“ (Montaigne).

Další kongres se bude konat někde ve Francii (asi v Lyonu) nebo Holandsku (asi v Groningenu), ale možná že v Japonsku. Sedmý kongres je za námi. Budiž vítán další!

JARMILA DOUBRAVOVÁ

ATLANTIC - LETTER (9)

Snahy o bezpracné získávání koláčů

Pokoušení obohacovat se i za cenu újmů někomu jinému patří k dost univerzálním pudům. Ve všemožných končinách světa lze potkat skořápkáře či ruličkáře, nabízející mimořádně výhodný valutový kurz - a vždy se najde takto oškubatelná oběť. Jako by neplatilo pravidlo, anglicky vyjádřené slovy too good to be true. Jestliže něco vypadá příliš dobře, dobré to zřejmě vůbec nebude.

S pádem železné opony došlo k vpadu všelijakých šejdiřských novinek. Znamenitě si počínají podvodníci z Nigérie. Na adresy teď už nejen v západním, ale i ve východním světě přijde dopis s hlavičkou ministerstva, banky, nadace či jiné instituce - jaká to čest pro příjemce sdělení - dostává se mu vynikající příležitost zainvestovat a rychle zbohatnout v Nigérii, zemi bájných zdrojů, jen ať šťastný zájemce přijede s fondy a na místě se přesvědčí. Nachytat se dali Američané, Němci, leckdo. Všichni se stali obětí téhož triku: po přiletu byl jejich pas konfiskován, jako rukojmí vyděračů se museli vyplatit a být rádi, že ze země mohli uniknout s holým životem, být tedy i s prázdnou kasičkou. Osudy těch, kteří neunikli, neznám. I čeští pošetilci se už dali zlákat k takovému výletu. Ne že by Nigérii měli na podvodné machinace monopol. Na Slovensko přijel americký indián, prý náčelník, prý ředitel (neexistující) banky. Udělal ohromný dojem na vysokého činitele v Bratislavě, který mu proplatil osobní - samozřejmě že nekrytý - šek a rudokožec s poskytnutými miliony upláchl do neznáma.

Ve dvacátých letech italský přistěhovalec Ponzí vymyslel trik v podobě pyramid: mámit peníze se slibem obrovského úroku, placeného z peněz dalších vkladatelů, až pak bublina nevyhnutelně praskla. Toto tzv. Ponzí scheme se v posledních letech úspěšně rozkošatilo. Banka v Bělehradu slibovala majitelům valut stoprocentní úrok, měsíc co měsíc, zájemci se hrnuli a bankéři s hromadou peněz zmizeli v neznámu. Na tento druh globalizace ve velkém doplatil albánský národ, vláda padla a padlo i dost životů při následném výbuchu nevole.

Češi mají své zkušenosti s harvardskými fondy. Harvard University, to zní hrdě. Snad ještě náramnější prestiží se těší univerzita v anglickém Oxfordu. Použitím

a zneužitím jejího jména sedla na lep řada Američanů, příslušníků národa, v němž už po mnoho generací kvetou podvody ve všelijakých podobách. Jakási Warnborough College, prezentující se jako The American College in Oxford, inzerovala svou činnost, rozesílala atraktivní brožury s fotografiemi gotické architektury staroslavného učení. Roční školné ve výši 21 000 dolarů, rodiny se zadlužily v touze poskytnout svým ratolestem tak vynikající příležitost. Navíc též výlohy za smokingy a toalety, které měly být používány při pravidelných společenských večírcích. Po přiletu dychtiví studenti zjistili, že jejich college je míle vzdálená od Oxfordu, že se staroslavným učením nemá nic společného. Místo gotické nádhery na ně čekaly maringotky s výukou, jejíž kvalitu neuznává americké ministerstvo školství, a je tedy bezcenná pro potřeby dalšího uplatnění.

Česká mládež unikla tomuto podtrhu, ale hrozí jí jiný. Z Prahy jsem obdržel dopis s dotazem, co si myslím o agentuře, která - za pořádný poplatek - slibuje studijní pobyt v USA spolu se zárukou získání pracovního povolení. Pokud v poslední době nedošlo k radikální změně zákonných předpisů, kterou bych byl přehlédl, jde tu o podvod. Na to jsou zdejší úřady značně háklivé a nejednou se stalo, že se mi studenté ze zahraničí ocitli za mřížemi právě proto, že si tu na černo vydělávali.

V českém zahraničním tisku jsem se dočetl o rozhořčených protestech bulharské rodiny, tvrdící, že v Americe vyhrála milionový dolarů a zásluhou jakýchsi tajemných machinací je není schopna inkasovat. Rodina se ovšem mylí. Nic nevyhrála, pouze uvěřila komerčnímu triku, na který na prostá většina adresátů nenaletí, ale pořádek je dost výjimek, aby se organizátorům iniciativa vyplácela. Už mnohokrát jsem obdržel takový tzv. voucher (poukaz, stvrzenku) v údajně velkorysých soutěžích, zvané sweepstakes, že jsem vyhrál milion nebo milionů deset. Mé tchyni bylo takto gratulováno, že se dostala do závěrečného kola soutěže o milionů dvacet pět. Z četby jásového sdělení důvěřivý příjemce získá dojem, že si nákupem zboží vylepší pravděpodobnost kolosálního úspěchu, neboť někdo doopravdy vyhrát musí. Nejčastějším zdrojem šalebných iniciativ jsou tři firmy: American Family Publishers, Publishers Clearing House a Reader's Digest Association. Podstatou jejich

byznysu ovšem není pohádkové rozhazování peněz, ale získávání předplatitelů časopisů, knih a videokazet. Časopis Consumer Report, objektivní hodnotitel stavu věcí, v nedávné zprávě uvedl, že „statistice sportřebitelů, velmi často starších lidí, je připraveno aspoň o desítky milionů dolarů rok co rok“. Jeden penzista (dle týdeníku Time, 22. března 1999) si ve snaze vylepšit své šance předplatil časopisy až do roku 2086.

Vyšetřovací podvýbor Senátu se v březnu 1999 začal záležitostmi zabývat. Byla slyšena řada svědků včetně lkajícího černocha Eustace Halla, utrativšího 15 000 dolarů v naději na výhru, která by jeho dceři zaplatila studium na právnické fakultě. Poněvadž USA jsou tzv. litigious society, kde téměř každý se soudí s každým (v USA žijí necelá 4 % pozemšťanů, ale 70 % právníků), už se vyrojily soudní žaloby na Floridě, ve státech Maryland, Connecticut a Indiana. První takovou žalobu podal advokát Frank Jakes, doufáme, že bude výřečnější než jeho český jmenovec Milouš.

Žalované strany se brání, že v jejich komerčních iniciativách není vůbec nic matoucího, zavádějícího. Některá jejich korespondence vypadá doopravdy věrohodně. Například od jakési ACG Independent Judging Organization, adresou v Kalifornii, jsem obdržel dopis s blahopřáním k výhře a s příloženým šekem na 7500 dolarů, vystaveným na mé jméno. U toho stálo, že se mi vůbec nic nesnaží prodat - pouze že mi pošlou kupony se slevou na zboží v hodnotě 100 dolarů. Vábení jsem odolal.

...

Český parlament nedávno novelizoval Bruselem kritizovaný zákon o loteriích. Pokud tomu rozumím, horní hranice výher byla snížena a provozování kasin zahraničním podnikatelům zakázáno. Ještě za totality se u mne v Americe zastavil návštěvník z Čech. Dlouho se nezdržel: vybaven údajně dokonalou metodou, vymyšlenou předním matematikem, spěchal totiž do Las Vegas vyhrát plno peněz - nejen pro sebe, ale i pro několik nemělých optimistických investorů.

Hazardními hrami jsou posedlí zejména Čičané, jak jsem měl dosti příležitostí osobně si ověřit. Poslední dobou je ale dohánějí Američané. V roce 1997 na tomto špásu utratili 638 miliard dolarů. S výdaji roste příjem kasin. Před dvaceti lety legálně existovala jen v Nevadě a v Atlantic City (stát New Jersey). Teď už fungují ve

všech státech s dvěma výjimkami: Utah, adresa zbožných mormonů, a Hawai, důvod neznám. Po řece Mississippi plují a prosperují lodě zásluhou tohoto druhu zábavy mají již větší obrát než Atlantic City. Sázet se dá na internetu a také v rostoucím počtu indiánských rezervací. Foxwood kasino v rezervaci ve státě Connecticut se stalo tím největším na celé západní polokouli. V roce 2000, tedy už za pár týdnů, bude mít 90 % Američanů stánky této neřešit k dispozici ve vzdálenosti nanejvýš 200 mil, což je na místní poměry skoro za rohem. Roste také popularita slot machines, tzv. jednorukých banditů, automatů nenasytně polykajících mince. Psychologové vysvětlují tento trend dychtivostí účastníků znát okamžitý výsledek jejich počínů, čehož se jim nedostává u pokeru, baccaratu a vlastně i u rulety. Automaty s nádejší plebejskou pověstí se již přestěhovaly z vedlejších místností do centra kasin, k potěše managementu, neboť to teď je hlavní (70 %) zdroj zisku.

Loňského roku lékařská fakulta Harvardovy univerzity uveřejnila studii se závěry, že 1 % dospělé populace a 6 % teenagerů spadá do kategorie compulsive gamblers, tvorů vášni propadlých. Na rozdíl od profesionálních karbaníků, jejichž um jim zajišťuje úctyhodné příjmy, jsou tito gambléři předem odsouzeni k bankrotu.

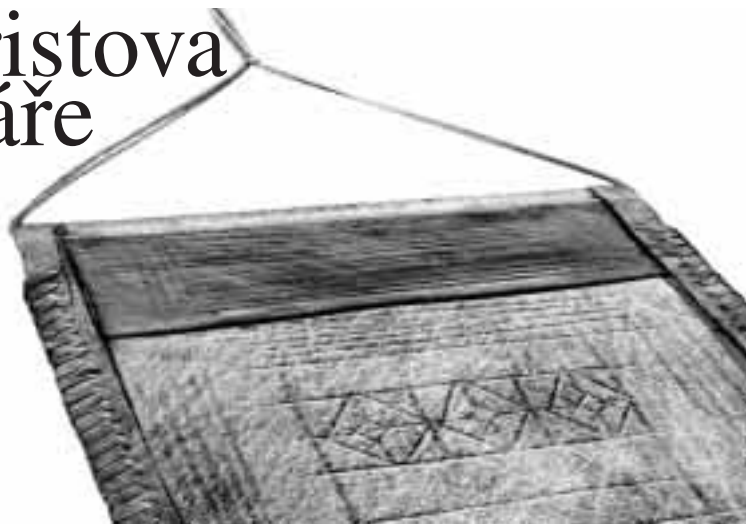
Unikátním případem je již téměř šedesátiletá vdova Sheila Kingová z Los Angeles. Ta, na rozdíl od majitelů bystrého mozku, si k velkým penězům pomohla pravidelným štěstím při obsluze automatů. Do některých z nich lze strkat jen pětníky, desetníky, čtvrtdolary, dolary, nebo pak hrát s žetony, speciálním kovovým koláčkem v hodnotě 25 či více dolarů. Paní Kingová v Caesar's Palace v Las Vegas přesedlala z 25- na 500dolarové. Pět pokusů naprázdno, ale šestý vyšel a vyšly i další. Celkový výdělek za večer: čtvrt milionu.

Nezasvěcená osoba by se domnívala, že pro management kasina osoba s tak šťastnou rukou nabude pívabu dýmějového moru. Kdepak, naopak! Ředitelství ji obsypalo velkou slávou, stala se celebritou, limuzinou ji vozili z Nevady do Kalifornie, tam ji pozvali na luxusní večeři a při odchodu z restaurace dostala klíčky k mercedesu (85 000 USD), dáreček od kasina, které tak pravidelně oškubává. Zbláznil se snad někdo? Nikoliv. Takovým extravagancím předchází chladnokrevný kalkul. S celebritou jde publicita, ještě víc zájemců přijede do Las Vegas, ještě víc se utratí a herny vydělají.

Dlužno dodat, že štěstí vdovy začalo vysychat a v roce 1995 její výhra nepřesáhla pro ni potupnou sumu půl milionu dolarů. Zatrpkla a pustila se do soudních žalob, neboť taková už je Amerika.

OTA ULČ
Binghamton, USA

Z Kristova glosáře

Novodobé mýty

Pod slovem „mýtus“ si většinou vybavíme něco takového, jako je pohádka, sen, nepravda, či jak to formuloval jeden německý filozof minulého století: polosen ducha. Zkrátka mýtus je nepochopitelné vysvětlení něčeho nepochopitelného, které používali ti staří a prastarí před námi. A my si se samozřejmě můžeme vlastní jenom nám samým myslíme, že naše vysvětlení jsou konečně ta pravá.

Problém ovšem spočívá v tom, že i my žijeme v mnoha mýtech, které ovšem, stejně jako ti před námi, považujeme za něco tak samozřejmého, že nemá ani smysl se tím zabývat. Dokonce jsou nám takovéto mýty natolik blízké, že jim nerozumíme právě z toho důvodu, že jsou tak blízké. Kdybych to chtěl přehnat, a obávám se, že nepřeháním, všichni máme mnohem víc jasno v tom, jak třeba vznikl náš vesmír, než v tom, kdo vlastně jsem, jinak řečeno, jak je uspořádán vnitřní vesmír každého z nás samotného. Existují však i jiné nové mýty.

Třeba národní. Například. Všichni víme, že už v okamžiku, kdy část obyvatel Prahy zevlovala na požár Národního divadla, začali mezi sebou vybírat na novou budovu Národního divadla. Národ se takto prý podruhé vzhopil a znovu vybral na Zlatou kapličku. Problém ovšem spočívá v tom, že novou Zlatou kapličku zaplatila pojišťovna, a to První česká vzájemná pojišťovna. A částkou na tehdejší dobu ne zrovna malou - 297 869 zlatými. Možná by na onom místě, důsledně vzato, nemělo být „Národ sobě“, ale „Pojišťovna národu“. Dokonce mám pocit, že by to adekvátněji odpovídalo určitému rysu naší národní povahy. A nemyslím tím samotný fakt, že Národní divadlo bylo pojištěno...

Ale zůstaňme na Moravě. Traduje se, že téměř jedinými a určitě posledními, kdo se bránil a byl téměř beze zbytku vybit v bitvě na Bílé hoře, byl pluk Moraváků. Pravdou však je, že to nebyli Moraváci, ale většinou holandský námezdní žoldněři (konkrétně rejtaři), placení za peníze moravských stavů. A velmi mizerně placení, což byl důvod, proč se včas stáhli za zeď obory královského letohrádku na Bílé hoře. A jejich ztráty zřejmě podle historických výzkumů činily celých šest mužů. Ve vojenském historickém ústavu do dnešních dnů existuje výplatní listina tohoto pluku, na které každý z vojáků potvrzuje výplatu tak dlouho zdržovaného žoldu. (A protože neuměli psát, je proto vždy na místě podpisu otisk palce.) Výplatní listina je datována zhruba o tři týdny později v Českých Budějovicích, kam se celý „moravský“ pluk stáhnul, a žold byl vyplacen teprve poté, kdy pohrozili, že kvůli zdržovanému žoldu vyplení město... Když už jsme u toho, traduje se, že bitva na Bílé hoře byla zdrcující porážkou s mnoha mrtvými na obou stranách. Avšak i na tehdejší poměry to byla bezvýznamná srážka či snad lépe řečeno půtka, právě proto, že obě armády nedostaly už několik měsíců žold, a žoldněři bez výplaty, stejně jako většina ostatních lidí, odmítají vykonávat svoji práci. Jiná věc je ovšem to, že pro stranu, která prohrála, měla tato půtka zdrcující historické následky. (To, že byly zdrcující, je však možná další nový mýtus...)

Takto bychom mohli pokračovat dost dlouho a netýkalo by se to pochopitelně je-

nom našeho národa. Existují však i mýty, které jsou vlastní ne jenom určitému národu, ale i určité době, takové, které jdou napříč a přes mnoho národů, třeba tím, co se nazývá evropským (či západním, či racionálním) duchem.

Například přesvědčení, že existuje cosi takového jako pokrok, který způsobuje, že se nám vede mnohem lépe než kdykoli před tím v dějinách celé civilizace. Anebo přesvědčení o tom, že být v obraze, čili jak se říká být „in“, a proto „top“, je důležité samo o sobě. Představa, že práce je něco důležitého. Přesvědčení, že čas je zapotřebí beze zbytku zužitkovat a využít. Samozřejmost toho, že cestování nám otevírá nové obzory. Jistota, že jenom nepřetržitý růst ekonomiky nám může zaručit stále vyšší blahobyt a cestou k němu, čili záležitostí ekonomiky, jsou peníze. A tak dál. Těchto nových mýtů by bylo lze nalézt mnoho.

Domnívám se, že právě takovéto blízké samozřejmosti se v určitém okamžiku mohou a musí zpochybňovat. Cest k problematizaci toho úplně jasného a nepochybnitelného je mnoho. Víme třeba, k čemu je nějaká věc. Co se s ní ale stane v okamžiku, kdy se porouchá? Najednou je něčím jiným, ukáže se mi z jiné své stránky, už není tím, čím kdysi byla...

Další typický příklad, který každý z nás určitě ve svém okolí zažil. Někomu se přihodí něco, co ho přivede do blízkosti smrti. Často se pak stává, že člověk se poté vrací do normálního života s tzv. změněným žebříčkem hodnot, jak tomu říkají sociologové. Všechno je jinak.

Anebo třeba, stačí konfrontace s minulostí (často ani ne tak vzdálenou), aby se ukázala nesamozřejmost samozřejmého. Vezměte třeba to, jak se kdysi a nyní ukazovalo, že je někdo bohatý. Od pradávna byl znakem bohatství naditý měšec dukátů či jak se správně česky říká: plná šrajtofle. Zatímco teď je znakem bohatství jakási plastová kartička, kdežto ten, kdo se pohybuje po světě s hotovostí uloženou v peněžence, je evidentně chudý, dokonce do té míry, že v některých zemích samotný tento fakt bankovek v peněžence okamžitě vyvolává podezření o jeho slušnosti...

V následující krátké sérii fejetonů, či jak to nazvat, bych se o některých takovýchto nesamozřejmých samozřejmostech chtěl zmínit. Bude jich jenom několik a vůbec si nekladu za cíl je beze zbytku odhalit a přinést nějakou pravou a jedinou pravdu. Koneckonců sám se nacházím ve stavu kontinuálního překvapení a je možné, že v okamžiku, kdy některý z fejetonů, či jak to nazvat, budete číst, bude všechno jinak. Zkrátka můj setrvalý stav lze popsat citací z krásné knihy od Peta Dextera nazvané „Deadwood“: „Čumí, jak kdyby zmerčil hada.“

Přirozený nepřirozený svět anebo nepřirozený přirozený svět?

Není tomu dávno, co za humny jedné vesnice u Brna spadlo letadlo. Místní obyvatelé, či snad správněji domorodci, se o této havárii dozvěděli až z televizního vysílání. Pochopitelně že nemohli nic zahlédnout

- bylo to v noci, a třeba také nemuseli ani nic zaslechnout - nepochybně byli zalezlí právě u televize. O to však nejde.

Tato událost, či spíše zvláštní způsob jejího prožití je znakem velkého posunu, který se přihodil s naším světem. Kdybych to měl příslušným způsobem vyhrtit ad absurdum, o tom, že na mě například někdo střelí, mě přesvědčí a ujistí jiné médium než onen prostý fakt, že kolem mě začnou cvakat kulky. Tento posun je dán proměnou zakoušení, zkušenosti. Svět už přestal být místem, kde rozhodujícím pro mne samotného je moje zakoušení, ale to podstatné se odehrává v určité zvláštní zprostředkovanosti, kterou už dávno nazýváme hromadnými sdělovacími prostředky a kterou, snad lépe vzhledem k tomu, o čem mi jde, začínáme postmoderně nazývat virtuální realitou. Nemám ani tak na mysli to, že už nastala doba, kdy se pomocí počítače a příslušných senzorů mohou pomilovat, pokud se mi zachce, třeba s Marilyn Monroe. Dokonce nemám ani na mysli vize příslušně zblblých počítačových futuristů, kteří prorokují blízkou budoucnost jako „společensví“ lidi/monád, uzavřených v jejich brložích a komunikujících mezi sebou a světem jenom prostřednictvím počítačů. I když toto může vést k naprosto nefuturistickým koncům čili konci jakékoli budoucnosti (futura).

(Malá odbočka stranou. Představuji si situaci, kdy potkám někoho, s kým komunikuji přes internet už delší dobu, a jako takového ho už třeba považuji za svého přítele. Co když při osobním kontaktu třeba zjistím, že příšerně páchnu. Nezabíli byste takového člověka? Tento příklad sice spíše patří do oblasti budoucích nově vzniklých patologických stavů, a proto jej neberme vážně. [I když nepochybuji, že k tomu dojde.]

Ale už teď s sebou virtuální realita přináší pozoruhodné paradoxy. Jednou z jejich nejdůležitějších a dokonce téměř ustavujících součástí je internet. Pokud je mi známo, internet původně vznikl jako médium umožňující jednodušší a rychlejší přístup k informacím... Výsledkem je však fakt, že se začíná formovat nová vědní disciplína, jejímž smyslem a cílem je odpovědět na otázku, jak na internetu co nejjednodušeji a nejrychleji hledat informace, jak se v něm vůbec vyznat. Jak na této informační megadálnici najít onoho trabanta, o který nám zrovna jde?!

To, o čem mi jde, je ale něco jiného a v jistém smyslu, ve srovnání s předchozími i současnými pochumnými vizemi, i téměř naprosto běžného. S příchodem virtuální reality mizí to, čemu se někdy říká přirozený svět. (Je otázkou, jestli mohu říct „s příchodem virtuální reality“, protože „příchod“ patří právě do sféry, kterou virtuální realita ruší!) Přirozený svět je světem nezprostředkované zkušenosti, kdy zakoušíme svět, věci v něm, vztahy, druhé lidi tak, jak se mi ukazují, v tom, čím jsou teď a tady. Významnou úlohu v zakoušení přirozeného světa tak hrají naše smysly (i když nejen ony - pochopitelně). Tvrdím však, že ve virtualizovaném světě svoje smysly pomalu, ale jistě ztrácíme. Události, které v umělém světě zakoušíme, pak mají vůči událostem přirozeného světa charakter pseudoudálostí. Lze s tím něco udělat?

Možná jenom stačí být pozorný. Součástí světa jsou také například věci. A všichni přece víme, k čemu se většinou používají. K čemu je stůl, k čemu je auto, k čemu je židle... Ono „k čemu“ je definuje a víc nás věci přece nemusejí zajímat. Jiná situace však nastane, když se například věc porouchá či objeví v jiné souvislosti. Poprvé jsem si to uvědomil, když jsem seděl tam u nás doma, na Luhačovicím Zálesí, v hospodě a vypukla pravá, nefalšovaná všeobecná rvačka. Najednou zjistíte, že židle se dá použít ještě k něčemu jinému než jenom k sezení. Od té doby jsou mi už nadosmrtní židle něčím jiným, dokonce si jich vážím, protože jsem díky nim nedostal přes čuňu, jak se u nás říká. Anebo když se věc tzv. porouchá. Najednou už není ničím mrtvým a němým, něčím, s čím si mohu dělat, cokoli se mi zachce, ale stává se něčím, do čehož i kopneme a co bychom nejraději -

lidsky řečeno - zabili. Věc se stává partnerem. Něčím, co je už jiné a navíc - živé. Někdy až příliš...

Malá technická poznámka na závěr: Vzhledem k tomu, že tento příspěvek byl napsán na počítači (podotýkám však, že v archaickém programu t602), a tento přece jenom patří do výše zmíněné virtuální reality, musí mě nakonec stejně napadnout, zdali můj problém s pseudoudálostmi není náhodou pouze mým pseudoproblémem?

O realitě aneb o prožráním se k přirozenému světu

Návrat do nějakého ideálního přirozeného stavu není možný - ostatně nikdy neexistoval. Svět byl vždycky „zaldněn“ pomysly, kterým na úrovni našich smyslů nic neodpovídalo. Ať už to byly pomysly, za kterými se skrývaly přírodní síly, různé bohové či co, anebo zrovna virtuální Marilyn Monroe. Přesto snad by bylo lze vrátit našim otupělým smyslům, co jejich jest. Jakési malé radosti, na které zapomínáme.

Třeba chuť, chutnání. Má se za to, že evropský způsob myšlení je odvozen od smyslu viděného. (Na rozdíl třeba od židovské tradice, kde se má za to, že model toho, jak se věci a svět myslivě uchopují, je odvozen od slyšeného.) Vidět - znamená určovat tvary, rozlišovat roviny; - a myšlení, které je na vidění závislé, pak vytváří hierarchická pořadí. Ale v chuti se mi přece svět dává poněkud jinak. V okamžiku, kdy něco rozžvýkám, ruším tvary - vzpomeňme evropské stolovací tradice, která je podstatně založena na vizuálním účinku jídla úhledně poskládaného na talíři, na rozdíl od například takového východnějšího pilafu. Chutnám a ruším tím tvary, skutečnost chuti je tedy zrušením tvaru. Jídla jsme se zmocnili a pozřeli je, začlenili do svého těla a tím na první pohled zrušili jeho Jinakost. Ale ve skutečnosti se v okamžiku chutnání děje něco velmi důležitého: ono jiné se mi podává ve tvrdosti své jinakosti, už to není tak zprostředkované a uspořádané jako viděné či potažmo úplně umělé jako virtuální realita. Na Moravě se pro to používá termín, který souvisí s jedním z velmi specifických a zároveň nesmírně oblíbených objektů chutnání - vína. Říká se tomu „směska“.

Chutnání je tajemstvím dávání se světa jinak, které až někdy potom, kdy cítíme potřebu to prvotní nějak institucionalizovat, teprve, se slabostí a nesvobodou nám vlastní, nazveme třeba jinak - „tvary“. (A to nemluvím o pojmenovávání chutnání jiných „objektů“, které však raději ponechme na soukromé zkušenosti každého samotného!)

Další možnou cestou by mohlo být to, co dělají děti. Nejenom že se pokoušejí všechno sežrat, ale pokoušejí se všechno ohmatat a prohmatat, popřípadě olízt, což však není nic jiného než zvláštní způsob ohmatávání. Zkuste někdy na chvíli třeba oslepnout a ejhle, jak jinak se nám dává svět! A jak bolí! Už to není ono přehledné políčko našich zájmů a strategií, ale cosi neznámého a dokonce, troufám si říct, děsivého.

Zkrátka: jeden německý filozof minulého století, když upozorňoval na to, jak si udržet přirozený svět v jeho neotřelosti a nezastosti, napsal: „Měli bychom být jako děti.“

Já doplňuji a konkretizuji. Navrhuji proto: a) zrušit tzv. pracovní obědy či večere - v rámci kterých nejde o chutnání; b) sežrat internet a virtuální Marilyn Monroe; c) pojmenovat tuto autentickou cestu prožívání přirozeného světa v nepřirozené době „prožráním se k Bytí“; a konečně d) občas něco rozbit, rozložit, porouchat tak, jak to dělají děti!

JAN KRIST

(Ze seriálu, který byl napsán pro literárně-publicistický magazín Aleny Březkové „Zelný rybník“, který každou sobotu od 17 do 18 hodin vysílá Český rozhlas Brno. Autor je uměleckým šéfem HaDivadla.)

foto Martin Smékal

Vynucené lakomství zápisků

Igor Fic

Tento nadpis jsem vyňal ze Slavíkova textu na sedmasedmdesáté straně deníku označeného názvem **Hory roků** (Triáda 1999). Kniha představuje záznamy z období normalizace, kdy byl Ivan Slavík jako autor a překladatel zbaven publikačních možností. Situace nezáviděníhodná, ale v té době nijak neobvyklá pro člověka s pevným úmyslem nepodlehnout a neprznit se, když už je nutno mezi przniteli žít. Nemusím zvláště zdůrazňovat, že právě žít znamená v takových podmínkách minimálně dvojí prokletí: neustále se smířovat s úbytkem sil a neustále je doplňovat ve vynucené samotě. Přežít pak zpravidla znamená pochopit, že každá samota je vynucená.

Těžko říct, do jaké míry si tuto skutečnost uvědomoval Ivan Slavík, když začínal psát deníkové záznamy, jistě však o mnohém, tedy i o sobě, pochyboval. Tím by se vysvětlovalo i pokračování textu na už zmíněné straně 77: „Vypadá to jako shromažďování zrna sýslého nebo křečková, bez další sdělnosti a komunikace. Kanály, kterými by slovo mohlo obcovat, byly ucpány. Ale snad by mělo být možné předávat slovo aspoň v kruhu rodiny, jako to dělal Štítný. V základních nezbytnostech se o to snažím: jinak bychom ani nebyli křesťanskou rodinou. Ale v nejsušnějších a nejhlubších věcech na úrovni básně nebo tohoto vnitřního rozhovoru je další komunikace nesnadná.“ To je zřejmě bída všech deníků - a že jich bylo v posledních letech vydáno.

K deníkovému záznamu ostatně neměl Ivan Slavík nikdy daleko, jak potvrzuje jeho nedávno vydané básnické dílo (Host, 1. sv. 1998, 2. sv. 1999). Ale deník je přece jen něco jiného. Konkrétněji, doslovněji a zcela adresně odkazuje k intimitám lidského života, jež zveřejněním přestávají být intimitami, mnohdy se mění v perverzi sebe prezentace a nejsou již dokladem sebevydání. To vyžaduje pokoru a pokorní musíme být určitě před tím, co je intimní. Nemyslím, že Ivan Slavík někde hranici intimity výrazně překročil, a už vůbec se tak nestalo v případě, kdy líčí dětské, mladické či jiné životní erotické příběhy. Ale tyto intimity nejsou zdaleka těmi nejdůležitějšími. Podstatné jsou těžko specifikovatelné vztahy vnitřní - jak to říct - zpronevěra není překročení tabu konvenčních, ale osobních.

To jsou však velmi citlivé charakteristiky, jimž při hodnocení deníků věnujeme jen malou pozornost. Zpravidla totiž říkáme, že se autorovy životní osudy zrcadlí či krystalizují na pozadí doby a podávají o ní svědectví. Snad proto často hovoříme o svědectví deníkových záznamů.

Než se podíváme, o čem svědčí Slavíkova kniha, chci upozornit na pasáž, která se k danému problému vztahuje. Slavík se ptá, zda mají takové záznamy vůbec smysl, a o tom, co se událo ve vztahu k paměti, říká: „Ty věci nezemřely. Jsou. V jistém smyslu snad na věky. (...) Tedy jsou, jsou ve mně, i kdybych na ně nevzpomínal, jsou jako léta v kmeni stromu a pomáhaly vytvořit mou tvář, fyzickou i duchovní, i když třeba v ní netvoří jeden z vnímatelných rysů, jsou třeba vespod a pomohly ji posunout do té a nejiné podoby, anebo ještě - tvoří její spodní, nezřetelnou tvářnost jako oblázky na dně vody, které budou viditelné, až se voda zklidní, tj. v okamžiku smrti, nebo ani tehdy ne, až na Posledním soudu.“ To lze přijmout bez výhrad a věřím, že k jejich sepsání i vydání vůbec nemuselo dojít. Ten akt „vydání“ je vlastně symbolickým završením literárního díla a je aktem zase jen povýtce literárním. V tomto smyslu je literatura a vlastně všechno umění především svědectvím a deníky, které by mohly být víc než literaturou, se jí zcela nepochybně stávají (nechci tu řešit jinou otázku: byly s tímto záměrem psány?). Paradoxně právě zde je nejpodstatnější místo Slavíkových záznamů z hlediska literárního, neboť je ukázána hrozná nahota a bezděčná odevzdanost literatury, odevzdanost plynoucí z faktu, že literatura je dílo lidské a v jistém ohledu smyslu zbavené, jelikož tvrdíme, že smysl mu dává zase jen člověk, i když jsme přesvědčeni, že tomu tak není. Budiž tedy jednou Ivanu Slavíkovi přičteno k dobru, že o svém počínání pochyboval a že to věděl, když o svých deníkových textech hovořil jako o „rybě vytažené z vody“. Teprve když si toto uvědomil, přijal i skutečnost, že mohou svědčit pro nás i proti nám už jen tím, že jsou. A že jako literatura nejsou nic víc než „přísežným svědkem tohoto času“ a „svědkem lidského osudu“. O čem tedy svědčí?

Svědčí především o tom, že je nutné vydat a přijmout svědectví, a to tváří v tvář Božímu zjevení. Takové svědectví je garantem původu. Proto se Slavík vrací až do dětství a výběrovým způsobem zatěžuje svou paměť, aniž by čtenáře zbytečně ujišťoval, že cokoli zamlčel. A tak musí - což je druhá strana mince - svědčit každé básnické dílo. A zase - proto je tu neustále řeč o podstatě poezie. Nemohu pominout básnickovy úvahy o tomto fenoménu: špatná poezie není poezie. Poezie je „řeč do ticha, slyšeného duší v její samotě, ale už v té samotě je napojena na podstatu bytí“. Garantem poezie je tedy individuální bytí, a to bytí ve své totalitě tak, jak je může vidět jen Bůh. Jen taková poezie

je pravdivá, ovšem ne jen ve smyslu ověřitelnosti, jak pravdivost často chápeme (na to by vystačil právě poezie prostý balast intelektuálních hříček a poetických „objevů“), ale ve smyslu plnosti, stálosti a věrnosti, za něž se ručí. A abychom nenabýli pocitu svěvolnosti, právě ony záruky ukotvené v individuálním bytí autora i čtenáře podléhají běžné verifikaci. Slavík pak tu „poezii“, která nedosahuje poezie, dělí na poezii zfalšovanou a zmýlenou. Tyto pasáže na str. 41 je dobré číst.

Nicméně musím se ještě vrátit k tomu, co jsem před chvílí napsal o možnostech verifikace v poezii. Je to důležité, protože Slavík ví o zlehčování a denunciaci poezie zakotvené v tradici a směřující k pravdě. Vůbec mám dojem, že je málo autorů, kteří se odváží vyřknout slovo pravda v souvislosti s poezií, a že pravdivost je nahrazována a zaměňována za originalitu, tedy samostatnost a původnost vidění světa. To jsou ale dvě zcela odlišné věci, přičemž ta druhá, označitelná jako původnost, může být fakultativní. V díle se však musí vyskytovat, aniž by jedna veličina ohrožovala nebo nahrazovala druhou. A hlavně pravdivost nebo pocit pravdivosti stojí i na straně percipienta, v jeho vědomí a zkušenosti. A jen tehdy, když i na straně čtenáře (nebo kritika) je stejně sdílený pocit tajemství přesahujícího individuální bytí, má dílo smysl, jenž je navíc jen stěží manipulovatelný a zkreslitelný. Jde totiž mimo pouhé ověřování. Smysl se odehrává na bázi pravdivosti životních zkušeností autora a čtenáře, vnitřní tajemné zkušenosti, a ne jen uvnitř zkušenosti textové, založené na schopnosti dešifrovat komunikát. Důležitější a mnohdy zásadnější než analýza textu je nalezení podobnosti v intencích dvou jinak rozdílných životů. To jsem musel vyloužit, aby bylo zřejmé, jak lze tyto úvahy číst.

Jak bylo řečeno, datace jednotlivých záznamů kopíruje období normalizace. Autor začíná popisem všedních věcí, k nimž člověk ulpívá, když se choulí do samoty. Věnuje pozornost blízkému okolí, místu, ale i ubývajícímu času, jenž přestává mít podobu neosobního pohybu, plynutí, ale členěn uvnitř vzpomínkami a zvenčí naplňován svátky liturgického roku vnucuje pocit ulpívání na osudech a činech, prohřešcích a ctnostech. Je řešena palčivá otázka blízká i duchu Mertlových záznamů (Kruhy pod očima, Arca JiMfa, 1995): člověk je zahrán do ústraní, v němž číhá pokušení pasivity a výraz bezmocnosti. Neschopnost činu usvědčuje člověka z letargie, která je mu hrozbou, daleko víc však vytváří zhoubnou atmosféru bezmoci, v níž nezbyvá než čekat na znamení a vzdorovat kru-

tým pochybnostem, smyslu všeho dosavadního usilování i smyslu víry. Nastává okamžik, kdy daleko více lneme ke vzoru a přestáváme odvozovat svou existenci od přítomné denní skutečnosti, již vnímáme jako prchavou a těžko zachytitelnou.

Slavík tak ze svých vzpomínek a prožitků odvozuje jeden z impulzů nutných k napsání těchto záznamů: „Sen i skutečnost vzdorují našim schopnostem: jsou nezachytitelné. // Když píšeme, stále a stále opakujeme jen svou touhu.“ Je to impuls literární (a tento záznam vznikl deset let před tím, než byl vlastní deník započat; jeho kontext navíc odkazuje spíše ke Slavíkovi básnickému dílu, čímž částečně odpovídám na otázku, kterou jsem nechtěl položit). A naše touhy provokují obraznost, jitrí city a otevírají prostor snovosti a iluzím. Ostatně každá samota a komunikace zbavená situace mají blízko k vidění, ať už si pod ním představíme zásah inspirace nebo silnou projekci vlastních tužeb. Proto i zde nalézám, co jsem nedokázal přesně pojmenovat v případě Mertlových zápisků a úvah: latentně přítomná snovost v těchto záznamech je sekundárním projevem usilování k vzdálenému a tajemnému pocitu svrchované harmonie, která se nám rozevírá v okamžiku smrti. Tyto i Mertlovy záznamy mají eschatologický charakter a ve své podstatě resumují. Tyto a podobné deníky vlastně neodkazují ke konkrétním denním událostem a nejsou klasifikací okolního světa. Jsou ohledáváním osobní zralosti, s níž je čtenář konfrontován, ba může svou zkušenost do těchto záznamů přenášet. Tak se svědectví o době mění ve svědectví o niternosti prožitku své situace, která nemůže být stejná, ale v obecných rysech je vždy podobná, jelikož je vymezena tíhnutím k Bohu, vědomím zmaru, vlastní nedostatečnosti, ale právě z tohoto třesku uvnitř srdce, z lásky a nelásky prosvítá podstata umění. A tak i přes suverenitu vítězství a neobhajitelnost porážek tu nijak zvlášť nenacházím sebestřednost, která každou opravdovou lidskost zahubí.

Je to pocit pospolitosti či obecenství, co si jako čtenář mohu odnést z četby natolik soukromé a tak vyzývající, třebaže bych rozhodně nepřčetl víc než jednu knihu za týden, nevzpomněl svou konverzi, neracionalizoval své prožitky a nehledal útočiště mimo krutosti svého života, nekladl otázky v blízkosti jejich odpovědí. Styděl bych se zaznamenat, co vyznívá spíše řečnický, bál bych se své neupřímnosti a v popisu nejniternějších úzkostí bych se hrozil znesvěcení toho, co mi bylo dáno, uvažoval bych o malověrnosti, sobectví, pokrytectví i zradě na sobě a svých blízkých. Obával bych se, že z větší intimní se stane falešný zdroj poznání a že bude otupena člověku vlastní bázeň před věcmi svatými, což znamená jejich ztrátu, proměnu jejich vidění ve cvičení pozornosti, jejich nahrazení pouhým kulturím a náboženským rozhledem. A asi bych nelil do cestíček travex a nezabil zmiji. Toho jsem se bál už jako dítě.

Soudní řízení s V. E. Coufalem a skupinou EMNA

V materiálech, které se týkají očisty Syndikátu českých spisovatelů, se v LA PNP nacházejí dokumenty pojednávající o Vladislavu Eduardu Coufalovi.

Se jménem Vladislava Eduarda Coufala, který ovšem nebyl členem Syndikátu - jak bylo zdůrazněno při projednávání jeho případu - je spojen časopis Meziaktí, jenž byl odsouzen Syndikátem českých spisovatelů v roce 1945 „jakožto národní a státní zájem poškozující“. Kromě toho byl Coufal vedoucí postavou Edice mladých národních autorů (EMNA), jež byla chápána jako literární skupina, a vydával díla členů této skupiny ve stejnojmenném nakladatelství. Skupina pořádala rovněž literární večery, na nichž vystupovali její členové. EMNA měla sídlo v Praze II, Karlovo nám. 24, což je adresa Coufalova bydliště.

Edici mladých národních autorů vydával V. E. Coufal od roku 1939 a vyšlo v ní několik desítek knih (např. básnická sbírka Josefa Hruší Kytice, která byla vydána v roce 1943, ovšem s vrocením 1944, měla označení 57. svazek této Edice). Většina knih Edice vycházela bez dalšího rozdělení do jiných řad, některé byly však ještě přiřazeny do dalších edičních řad, např. Žena v poesii (zde byla třeba vydána básnická sbírka ve 40. letech velmi plodné autorky Sáši Lorenzové Vykvetlo z kamene, 1942), Zlatá edice národních klasiků (sem byl zařazen básník Antonín Bebr svou milostnou poezií Motýl z Mantovy a jiné básně, která vyšla v roce 1940, nebo epickou básní Tristan a Isolda, jež má vrocením 1941, byla ale vytištěna v roce 1940, je to rozšířené vydání básně poprvé vydané v roce 1925). Kromě těchto autorů zde publikovali verše František Hrbek (sbírka Oblaka nad krajinami, 1940, Zemi milované..., vrocením 1942, vyšlo v roce předcházejícím), Eva Nonfriedová (sbírka Maryša zpívá, 1941, Na konci cesty kříž, 1942), Karel Kaplánek (sbírka Na strunách zvroucných, 1942), Ladislav Dymeš (sbírka Motýl ve větru, 1941; Dymeš měl blízko i k literárnímu uměleckému kruhu Aktivisté, v jehož knihovně Uboje U nás vydal v roce 1940 knihu Chrám), Vítězslav Skála (vlastním jménem Jaroslav Tichý, sbírka Červené eso, 1941), František Rozsypal (sbírka Hlas, 1941), Leon Rosol (lyricko-epická báseň Trilogie, 1940), Josef Danda (sbírka Trní a bodláčí, 1940) a samozřejmě Vladislav Eduard Coufal (sbírka Ráj srdce, 1940). Kromě dvou již zmíněných Bebrových básnických knih vyšly mimo Zlatou edici národních klasiků jeho sbírky Pochodně a zrcadla! (1939), Proměny (1940) a Z modliteb básníkůvých (1940). Bebr a Coufal byli hlavními básníky této skupiny EMNA.

Vycházely zde i prózy: František Jakubův (knihy povídek Černá a bílá, 1942, správně 1941), A. J. Alex (vlastním jménem Adolf Jelínek, podepisoval své knihy též Adolf J. Alex, novely Světlo a stín, 1941), opět V. E. Coufal (povídky Advokáti nejsou tak zlí..., 1940, tzv. sportovní román Stoprocentní champion, 1940, kriminální román Návrat dobrodruhův, vrocením 1941, správně 1940). Divadelní hry psal Marcel Hudec (např. Don Juan hledající, 1943). Knihy obvykle tiskly Grafické závody (resp. knihtiskárna) V. & A. Janata v Novém Bydžově, vedle

nich E. Šprongl v Pelhřimově nebo J. Neumann v Chodovci. Jako vydavatel je uváděn Coufal a EMNA, místem vydání byla Praha. Část nákladu bývala podepsána autorem a „luxusně vypravena“. Knihy byly opatřeny různými podtituly, např. „Osmá sbírka poesie“ (Coufalův Ráj srdce), „Nová kniha veselých povídek a novel“ (Coufalova kniha Advokáti nejsou tak zlí...), „Mladá lyrická poesie českého debutujícího básníka-samouka“ (Dandova sbírka Trní a bodláčí), „Básnická drobná lyricko-epická symfonie o životě, smrti a lásce“ (Rosolova Trilogie), „Epická báseň s epilogem od našeho předního českého národního básníka, přítele a rostence Viktora Dyka“ (Bebrova kniha Tristan a Isolda) atd. Coufal byl za svou činnost za války souzen mimořádným lidovým soudem, jehož soudce JUDr. Jan Vavřík se obrátil dne 10. ledna 1946 na Syndikát českých spisovatelů s touto žádostí: „V trestní věci proti Vladislavu Eduardu Coufalovi pro retr. dekr. žádám o sdělení, jaké cíle sledoval a jaké členy sdružoval EMNA (V. E. Coufal) a zda za války byly na večercích spolku EMNA pořádané projevy spisovatelů (Lešehrad, Weber, Veselý).“

Dne 26. ledna 1946 JUDr. Jan Vavřík tuto věc urgoval, neboť nedostal ze Syndikátu odpověď. „Jde o nutnou věc a žádám proto nyní o urychlené vyřízení.“

Další dopis v této záležitosti je ze dne 5. března 1946 a následující ze dne 25. března 1946 s poznámkou: „Poznamenávám, že nedojde-li do 8 dnů odpověď, bude soud mít za to, že o věci tam není nic známo.“

Až poté přišla odpověď ze Syndikátu českých spisovatelů, a to 27. března 1946: „K Vašemu dopisu ze dne 25. března t. r. Vám sdělujeme, že o věci V. E. Coufala může podat informace pouze spisovatel Jan Drda, Praha VII., U Pergamenky 2, který je však toho času v Norimberku.“

Vyšetřování činnosti V. E. Coufala za okupace se protahovalo. Jiný soudce mimořádného lidového soudu v Praze XIV., JUDr. Otakar Herát, dne 7. září 1946 žádal opětovně o podání zprávy v této věci: „V trestní věci proti Vladislavu Eduardovi Coufalovi žádám buď o zaslání spisů očištěné komise Vašeho syndikátu, týkající se obžalovaného, a není-li jich, o podání zprávy, jakého druhu bylo sdruženo neb Edice »Emna« (správně má být EMNA - pozn. M. B.) po stránce národní - postoj tohoto sdružení za okupace. Rovněž podejte zprávu o časopisu Meziaktí.“

Syndikát odpověděl mimořádnému lidovému soudu v Praze XIV. dne 13. září 1946. V LA PNP se nacházejí kopie dvou dopisů, které se liší pouze minimálně. Na jednom místě je v druhé verzi zmínka o tom, že „MEZIAKTÍ přinášelo četné kolaborantské články“, což je nejdůležitější rozdíl mezi oběma dopisy:

K tamnímu dotazu ve věci Vladislava Eduarda Coufala oznamuje toto:

Coufal nikdy nebyl členem Syndikátu českých spisovatelů, který ho odmítl přijmout. Z toho důvodu nebylo proti Coufalovi zavedeno žádné disciplinární řízení a disciplinární spisy tedy nejsou.

Coufal je spisovatelem pochybných kvalit, který měl za války také nakladatelství a vydával v něm edici EMNA (edice mladých národních autorů) a časopis MEZIAKTÍ. Oba tyto podniky byly podniky aktivistickými a jejich účelem bylo sdružovat mladé básníky, utiskované dřívějším židozvednářským režimem Masarykovým a Benešovým, kteří chtějí pracovat »v rámci přání projevených právě ministrem Dr. Göbelsem (správně má být Goebbelsem - pozn. M. B.), t. j. v rámci loyality, a čestně

spolehlivé mladé spolupráce mezi českým kulturním mladým živlem a všemocným silným chránícím nás protektorem: Říší Velkoněmeckou«.

Jako ukázkou ducha, jímž vedena byla EMNA, zasíláme opis pozvánky na schůzi, jejíž originál se nachází v našich spisech a v níž úvodní slovo pojednává o židozvednářských metodách na poli kulturním.

Příloha:

Opis.

EMNA, edice mladých národních autorů,

Praha II., Karlovo nám. 24 n.

Vážený pane redaktore,

aktivistická liter. skupina za spolupráce min. komisáře a zástupce ministerstva lidové osvěty J. ALEXE pořádá další, v pořadí XXIV. literární velký večer novodobých básníků.

Příkladajíc dvě čestné vstupenky, doufám, že příloženou noticku uveřejníte, jelikož tak jako tak útok a invektiva A. boje, je žalována, a to přímo po vyšetření a z příkazu nadřízených úřadů literárně-kulturních a státních, které se přesvědčily o nepravdivosti a neoprávněnosti útoku proti nám a naší skupině.

Těšíme se, že Vás uvidíme mezi čestnými hosty, a sám se přesvědčíte, že naše večery mají návštěvy a mají úroveň.

24. liter. večer básníků ze skupiny EMNA je pořádán klubem přátel EMNA, edice nár. autorů, tento čtvrtek 19. III. 1942 o půl 8. večerní v Obecním domě za osobní účasti básníků Viktora Hánka, L. O. Kleinera, F. R. Rozsypala, V. E. Coufala, Evy Nonfriedové, J. Kličkové, D. Vítězné a j., a j. Úvodní slovo o židozvednářských metodách na poli kulturním pronese KP Novotný. Vložky obstarají konc. pěvkyně Marta Hlaváčková a Mistr houslí L. Zámečník.

Z opisu to nevyplývá, avšak na originálu této pozvánky jsou uvedeni autoři spjatí s Edicí mladých národních autorů. Uvádí se tu označení „naši autoři...“, jimiž byli míněni Jiří Karásek ze Lvovic, Antonín Bebr, Adolf Veselý, Viktor Hánek, Fr. Hrbek, V. E. Coufal, Marcel Hudec, J. Kličková, Eva Nonfriedová, František Zavřel, Jar. Rudolf, A. J. Alex, S. Lorenzová, Fr. Jakubův, Miloš Křenovský, Ladislav Dymeš a Karel Kaplánek, dvě jména byla na seznamu začerněna.

Jiným dokumentem je nedatovaný Coufalův dopis podobného charakteru, jako byla pozvánka na 24. literární večer skupiny EMNA.

Vážený pane redaktore

prosíme do úterního, resp. středečního čísla o zařazení příložené noticky. Pp. dr. Zavřel, Adolf Veselý a řada j. domnívají se pak, že úmyslně sabotujete (přes nesporně největší návštěvy) naše literární večery a že úmyslně o nich pomlčujete.

Doufám, že laskavě zařadíte příloženou noticku a trvám upřímně a zcela kolegiálně

V. E. Coufal

Dnes ve středu

je o 8. večerní ve velkém sále Ženského klubu liter. večer skupiny EMNA, edice národních autorů, ve kterém přečtou osobně ukázky z chystaných podzimních novinek básníci Ladislav Dymeš, Adolf Veselý, J. Kličková, Frant. Rozsypal, V. E. Coufal, dramatik Frant. Zavřel a několik mladších autorů. Úvodní slovo pronese liter. kritik dr. Frant. Jakubův, který s A. J. Alexem budou čísti i ukázky z nové vlastní prózy.

Tyto dokumenty se staly důkazním materiálem při soudním přelíčení s Vla-

dislavem Eduardem Coufalem, které se konalo dne 18. listopadu 1946. Rozsudek, v němž je shrnut průběh caussy, přetiskujeme:

Jménem republiky!

Mimořádný lidový soud v Praze, XIII. senát uznal po provedeném hlavním přelíčení dne 18. listopadu 1946

takto právem:

Obžalovaný Vladislav Eduard Coufal, nar. 4. IV. 1910 v Praze, ženatý, české nár., spisovatel, nakladatel a redaktor, bytem Praha II. Karlovo nám. 24,

jest vinen,

že v letech 1939 až 1942, tedy v době zvýšeného ohrožení republiky v Praze, podporoval nacistické a fašistické hnutí svou literární činností a uveřejňováním aktivistických článků v literárním čtrnáctidenníku „Meziaktí“,

čímž spáchal

zločin proti státu podle §u 3/1 dekretu presidenta republiky ze dne 19. VI. 1945 číslo 16 Sb., ve znění zák. č. 22/46

a odsuzuje se za to:

podle první sazby §u 3/1 téhož zák. s použitím ust. § 16/2 r. z. k trestu těžkého žaláře v trvání 2 (dvou) let, zostřeného jedním tvrdým lůžkem čtvrtletním, a podle §u 389 tr. ř. k náhradě nákladů řízení trestního a výkonu svého trestu.

Do trestu na svobodě započítává se obžalovanému zajišťovací a řádná soudní vazba od 18. VI. 1945 10 hod. do 1. XII. 1945 11.40 hod.

Dále soud vyslovuje, že obžalovaný pozbývá na dobu 8mi let občanské cti a celý trest na svobodě odpývá si ve zvláštních pracovních oddílech.

Důvody.

Obžalovaný doznal, že byl vlastníkem, vydavatelem a odpovědným redaktorem literárního čtrnáctidenníku „Meziaktí“, do kterého napsal a uveřejnil několik článků aktivistického rázu a v němž i od jiných vyšla řada aktivistických článků za okupace, doznal, že byl vlastníkem edice Emna, a hájí se tím, že skutečným redaktorem byl Antonín Bebr (správně má být Bebr, podobně i dále - pozn. M. B.) a že články, které napsal, psal proto, že byl jednak 2. X. t. j. v roce 1939 a v roce 1940 vyšetřován gestapem pro články uveřejněné proti němu v Lidových novinách, protože prý je ve styku se sovětskými činiteli a že je příliš národní. Články, že psát musel, protože prý byl skandalizován časopisy Pražský list, Arijský boj a pod. a aby zakryl odbojovou literární skupinu, kterou založil.

Obhajoba obžalovaného byla provedenými důkazy zcela vyvrácena.

Z výpovědi svědků Jana Drdy, Vladimíra Thieleho, Anny Čechové, Jindřicha Černého, Marie Obrdové, z předložených výstisků časopisu Meziaktí, Pražského listu, Arijského boje, z obsahu korespondence zjistil soud, že především není pravdivé tvrzení obžalovaného, že byl vyšetřován gestapem pro články Lidových novin. Začalo to tím, že dnes již zemřelý redaktor Lidovek K. Z. Klíma obdržel od obžalovaného 2. března 1939 prosebný dopis (přil. M.) s žádostí o uveřejnění některých básní obžalovaného spolu s letákem velmi bombasticky opěvujícím obžalovaného, a Klíma pověřil Drdu, aby věc vyšetřil, a ten napsal dne 13. března 1939 o obžalovaném v Lidovkách článek s názvem „Zadkem na Parnas“ (přil. b), v něm po věcné stránce obžalovaného zdeptal, aniž dle obsahu článku obžalovaného se nějak dotkl politicky neb národnostně. Obžalovaný na to reagoval tak, že v Meziaktí dne 8. II. 1940 učinil o Drdovi poznámku, že div „nezdravil vztyčením zatáté pravice“. Tedy narážel už politicky, a to již za okupace, kdy, jak je známo, Němci nejvíce šli po marxistech.

Drda napsal ještě jeden článek o obžalovaném, a to dne 17. 9. 1940 v Lidovkách pod názvem „Poesie jako lepší žebrota“, kde zase pouze věcně napadá obžalovaného, aniž by mu toto mohlo politicky neb vůbec za okupace ublížit (přil. b 1).

Pro toto nemohl být vůbec obžalovaný volán na gestapo.

Charakterizuje však obžalovaného, že na věcné kritiky, a jak dnes soud klidně mů-

že zjistí kritiky zcela oprávněně - když obžalovaný staví v básnictví Jana Běbra před Antonína Horu (zde musí jít o chybu v křestních jménech, správně patří Antonín Bebr a Josef Hora - pozn. M. B.) a zatracuje Karla Čapka - o Drdovi napsal článek dne 1. X. 1940 v Meziaktí, v němž ho označuje jako žida, milce žida Stránského, článek, v němž o Lidovkách říká, že jsou žido-marxistické, o Čapkovi mluví jako moru, vychvaluje Goebelse (správně má být Goebbels - pozn. M. B.) a Hitlera a pod. Takovýto článek za okupace napsaný, to bylo velmi nebezpečné denunčinství a jen díky tomu, že t. zv. časopis Meziaktí byl znám jen ve velmi úzkém kruhu lidí. (Zde chybí konec věty, v této podobě vyznívá poněkud komicky - pozn. M. B.)

Obžalovaný, který tvrdí, že byl napadán Vlajkaři, napsal v čísle 1 roč. III. Meziaktí z 25. 8. 1940 oslavný článek na Karla Rélinku a přetiskuje „se souhlasem“ celý článek časopisu Vlajka o Rélinkovi, v němž Rélink je oslavován jako bojovník arijské myšlenky proti pochopům Masarykova a Benešova režimu. Obsah tohoto článku se vyrovná článkům Arijského boje.

Aktivistický ráz úvodníku čísla 3 roč. III., vyšlý dne 1. X. 1940, je nesporný. Obžalovaný časopis vlastnil a byl jeho zodpovědným redaktorem. Nemůže se ukrývat za Ant. Běbra, který byl prý skutečným redaktorem, když Běbr - dnes je mrtev - byl, jak je soudu notoricky známo, již dávno před r. 1939 v ústavě pro choromyslné pro nadměrné požívání alkoholu.

V čísle 7 Meziaktí ze dne 15. VI. 1940 píše obžalovaný opět aktivistický úvodník, právě tak jako v čísle 5 ze dne 1. XII. 1940 napadá pres. Beneše a je přesvědčen o „česko-německé intelektuální spolupráci ve smyslu Nové Evropy“. Ostatní čísla časopisu Meziaktí jsou stejně tak aktivistická a je příznačné, že mezi jeho spolupracovníky byl Leon Rosol, funkcionář Vlajky (již odsouzený lid. soudem), Vlajkař Alex (správně Alex - pozn. M. B.), Zdena Inneumannová (odsouzená již lidovým soudem).

Proto útok Pražského listu v čísle 78, roč. XIV z 22. IV. 1942 - kde o obžalovaném se píše jako o cizopasníku, který dnes se pokládá „za jedině oprávněného útočit proti židům, plutokratům a zednářům“, a útok Arijského boje z 12. IX. 1942, kde o obžalovaném píše jako o mystifikátoru s tím, že Coufal nabízel písemně svého času své spolupracovníctví Arijskému boji - nutno chápat.

Obžalovaný byl český fašista, politicky zcela omezený, právě tak jako ta masa Vlajkařů a fašistů. Ti Vlajkaři a ten Arijský boj také měli hesla jen národní a ti nesnášeli konkurenci. Je notorické ze spisů proti Vlajkařům, že i mezi nimi byly rozmlísky, a ponejvíce osobní, a zcela představitelné, že fašisté čeští soustředění kolem Poledního a Pražského listu a zase kolem Arijského boje z konkurence zaútočili proti dalšímu novému samostatnému „bojovníku“ za „vlast“ a proti židům, Coufalovi. Nebylo to tedy příčinou, proč obžalovaný byl těmito časopisy napadán - jak dnes hledí zmást a ze sebe dělat pronásledovaného ilegálního literárního pracovníka - nýbrž následkem.

Obžalovaný je zodpovědný i za ty aktivistické články, které sám nepsal, ale které jeho časopis uveřejňoval, a to proto, že byl vlastním, vydavatelem a odpovědným redaktorem časopisu Meziaktí.

Nemohl-li časopis zastavit - ač mohl, kdyby skutečně chtěl, vždyť mohl říci, že nemá peněz, že časopis je bezvýznamný; tím skutečně byl - anebo se vymluvit na nemoc a pod. - anebo nepsat sám, a obžalovaný nemusel unášen poraněnou ješitností psát články *osobně* zabarvené tak denunčantsky, jak činil proti Drdovi, Thielemu a Pišovi. K tomu ho nikdo nenutil.

Příznačné je rovněž, že jeho podnik „edice Emna“ je doporučována v časopise „Fašistické hlasy“ číslo 4, roč. I. ze dne 27. II. 1940 (vide čl. 47).

Ze zprávy Syndikátu (sic!) českých spisovatelů ze dne 13. IX. 1946 č. j. 7639 zjištěno pak, že edice Emna a časopis Meziak-

ty byly aktivistickými podniky, že Coufal nebyl nikdy členem Syndikátu a že jest pokládán za spisovatele pochybných kvalit. Je charakteristické, že edice Emna zve na svůj večer tak, že se nazývá *aktivistickou* literární skupinou (čl. 44), za spolupráce min. lidové osvěty, a že uvádějí svůj program píše, že „úvodní slovo o židozodnářských metodách na poli kulturním pronese K. P. Novotný“. Tento K. P. Novotný jest nyní nabízen obhajobou.

Obžalovaný dále doznal, že do Večerního českého slova poslal, a byla dne 4. IV. 1942 uveřejněna aktivistická báseň „Nový svět“ pod nadpisem: Básník jde s dobou (přil. a).

Z výpovědi svědkyně Anny Čechové zjištěno, že obžalovaný byl ve styku s redakcí Vlajky.

Svědkyni Marii Orlové se obžalovaný vychloubal styky s Vlajkaři a známostmi na pražském gestapu. Z výpovědi svědka Vlad. Thieleho zjištěno, že obžalovaný prohlašoval, že jeho literární skupina bude úplně spolupracovat s německým režimem.

Z celého tohoto zjištění došel soud k přesvědčení, že obžalovaný dopustil se činu trestného za vinu mu kladeného, jeho jednání zakládá skutkovou podstatu zločinu proti státu podle §u 3/1 r. z. po stránce obj. i subj. a byl proto uznán vinným.

Subj. stránka je dokumentována zachyceným dopisem z 5. III. 1943, v němž obžalovaný píše jakési Danuše - dnes nejspíše říká, že neví již, kdo to byl - velmi srdečný dopis, kde se chlubí svou prací pro národ „v rámci Říše, jako naši Protektorky“.

Již z hořejšího plyne jasně, že mnohmluvně tvrzení obžalovaného o ilegální literární skupině sluší odkázat do říše fantasmie.

Z prohlášení písemných obhajobou předložených zjištěno, že obžalovaný po zastavení časopisu Meziaktí pořádal t. zv. literární večery, kvality snad nevalné, ale přece jen v duchu národním a protiněmec-

kém, hlavně díky publiku, které dovedlo rozuměti narázkám. Protiněmecká tendence těchto večerů stoupala úměrně s poklesem válečných úspěchů německých vojsk a obžalovaný se vžil do role ilegálně literárně pracujícího. Leč nutno spravedlivě hodnotiti, že i tyto večery měly své klady v tom, že posluchač si na nich vybral to, co si sám přál, a že tedy dodaly mu odvahy v té těžké okupační době, kdy Čech byl skromný a vděčný i jen za to, že slyšel veřejně češtinu bez němčiny. Jest to zejména prohlášení prof. Dr. Alberta Pražáka, který na jednom večeru byl a potvrdil, že byl veden v národním duchu.

V tom soud spatřuje důvod k použití ustanovení §u 16/2 r. z., že obžalovaný později snažil se o zmenšení zla nepřitelem způsobeného a trest mu snížil hluboko i pod dolní hranici sazby.

Trest vyměřen podle první sazby §u 3/1 citovaného retribučního zák.

Při výměře trestu obžalovanému polehčovalo malý okruh lidí, který časopis Meziaktí četlo, politický nerozum a důvody, pro které užito §u 16/2 r. z., dvě malé děti, přitěžovalo pak, že články adresované povětšinou mladým lidem byly schopny rozvracet mravní vědomí československé mládeže, že napadal určité osoby, čímž tyto uváděl v nebezpečí.

Zostření trestu podle §u 19 tr. z. odůvodněno jest ustanovením §u 3 zák. z 15. listopadu 1867 číslo 131 ř. z.

Výrok o započtení vazby do trestu - po názoru soudu nezaviněné - opírá se o ustanovení §u 55 a tr. z.

Výrok o náhradě nákladů řízení trestního odůvodněn jest předpisem §u 389 tr. ř.

Výrok o pozbytí občanské cti, odpýkání si celého trestu ve zvláštních nucených pracovních oddílech jest odůvodněn předpisem §u 14 lit. a, b retribučního zák.

V Praze dne 18. listopadu 1946
Zapisovatel: Antonie Jilmová v. r.
Předseda: Dr. Otakar Heráf, kr. s. v. r.

Připravil MICHAL BAUER

Z VERNISÁŽNÍKU PATRIKA ŠIMONA

Dlouho očekávaná byla aukce výtvarného umění pořádaná 21. listopadu aukčním domem MEISSNER-NEUMANN již tradičně v prostorách hotelu Inter-continental. Běžnou praxí je, že dražba trvá okolo šesti hodin a za tu dobu se draží několik set položek. Tato aukce byla výjimečná: Za prvé trvala jen hodinu, neboť exponát se zde dražilo pouze padesát, zato šlo o špičkové práce. Tomu také odpovídaly jednotlivé vyvolávací ceny, jejichž výše se pohybovala mezi 500 000 Kč až milionem korun. Za druhé tato aukce odstartovala velmi zajímavý trend, totiž umožnila aukčním domům shromažďovat po celý rok špičkové umění a odvážit se naddimenzovat jejich vyvolávací cenu oproti běžné praxi, kdy se vyvolávací cena snižuje, aby motivovala sběratele i obchodníky.

V obchodě uměním se v Čechách začíná ujmát právě forma aukce jako okamžitého prodeje, v němž se nejlépe určí aktuální cena prodávajícího zboží. Ne všechno je však možné aukcí vyřešit. Aukce má sice přesná obchodní pravidla, ale je provázána naprosto extrémními cenovými výkyvy, proměnlivým zájmem různých klientů a v neposlední řadě bývá publikum zmítáno nesourodými vášněmi movitých sběratelů a investorů.

Konec našeho století je také ve znameňání konce velkých restituovaných sbírek. Tou největší, která se donedávna nacházela v Národní galerii v Praze, je kolekce prvorepublikového sběratele a továrníka Jindřicha Waldese, který z svého života shromáždil téměř sedm tisíc uměleckých děl a jehož dědicové se rozhodli sbírku prodat zejména formou aukcí. Hned za ním následuje sbírka továrníka Morawetze, který se specializoval na staré umění, zejména na nizozemskou školu 17. století.

Vratme se však k nedělnímu odpolední, v jehož jedné hodině dosáhl součet vyvolávacích cen částku 16 601 000 Kč. Z dražených

padesáti položek bylo vydraženo celkem 36 položek za celkovou sumu 18 030 000 Kč. K této ceně přičtete 10% příplatek aukční společnosti a získáte celkovou obrátovou částku vydraženou na sále. I s daní z přidané hodnoty získal dům slušný obrát 20 milionů korun.

Nejlevnější položkou aukce byla kresba krajiny od Antonína Mánesa. Byla prodána za třináct tisíc korun a její majitel tak získal jednu z typických prací české klasicistní krajinomalby. Devatenácté století má na českém trhu před sebou ještě poměrně velkou budoucnost. Ceny obdobných kreseb v sousedním Rakousku a Německu jsou mnohonásobně vyšší a tento trend nás samozřejmě ještě čeká. Nejdražším dílem byl obraz neznámého holandského autora 17. století představující Jidáše vracejícího peníze kněžím. Tento metrový obraz restituovaný z Morawetzovy sbírky Národní galerie v Praze je vynikající prací z Rembrandtova okruhu a stejnojmennou jeho práci, která vznikla v roce 1629 a nachází se ve sbírce Normandy v Anglii. Dlouhou dobu přisuzoval tento obraz náš přední historik umění V. V. Štech Rembrandtovi žáku Isaaku Jondervillovi. Historik umění František Dvořák je přesvědčen, že sám Rembrandt na dílo alespoň položil ruku, což znamená, že mohl dílo malířsky korigovat. Tento poznatek samozřejmě nemění nic na věci, že se jednalo jistě o jednu z nejzajímavějších položek aukce, vždyť za ni nový neznámý majitel zaplatil více než tři miliony korun. Dramatický boj o kvalitní olej byl sveden přes telefon a v sále získal zasloužený potlesk. Za vyvolávací cenu odešel také donedávna za dílo Jana van Goyena považovaný obraz Pohled na Overschie, který visel dlouhá desetiletí ve Šternberském paláci. Podobizna pána od Michiela van Mierevela zůstala nevydražena, totéž potkalo také velmi zajímavý soubor dřevěných gotic-

kých plastik. Ze tří nabízených dřevorezeb se vydražila za 450 000 korun velice kvalitní řezba neznámého sochaře 2. poloviny 15. století znázorňující postavu sv. Kateřiny. Nádherná a ušlechtilé probraná draperie, smyslný obličej a pozoruhodný detail ruky s rozevřenou knihou učinil z dílka chef d'oeuvre, který se dokonce ocitl na obálce aukčního katalogu. Místo neznámého kupce jej měla koupit Národní galerie v Praze zpátky do svých sbírek, jako to učinila u pěti položek, které byly předem z aukce staženy. Jednalo se o dvě protějškové barokní krajiny Johanna Rudolfa Byse, dále pak o malou půvabnou olejovou studii Place de la Concorde Viktora Barvitia, Podobiznu slečny Kubešové od Karla Purkyně (místo toho měl být zakoupen Soběslav Pinkas Stařec a smrt) a bravurní a přesvědčivý obraz od Vojtěcha Hynaise, portrét chotí pařížského stavitele.

Pozoruhodný nárůst bylo možné zaznamenat u Štursovy akvarelované tužky Sedící ženy ovlivněné Edvardem Munchem, která byla z deseti tisíc vydražena na třicet šest. Emil Filla byl v aukci sice zastoupen dvěma obrazy z pozdního období a jednou kolážovanou kresbou, a třebaže se všechny věci prodaly, bylo zřejmé, že se nejedná o zcela špičková Fillova díla. U té kresby bych si dokonce dovolil mít jisté pochybnosti o pravosti. Zrzavého kresba Pole na Ile de Sein odešla do majetku jednoho významného pražského galeristy za vyvolávací cenu 28 000 korun, což ukazuje, že někdy i pohotavá reakce na aukci může být vítězstvím proti spícímu davu, který ne vždy reaguje naprosto logicky. Bílkův mosazný protějškový reliéf zůstal neprodán, zato z bronzových plastik si našla kupce krásná socha Emanuela Juliana Kodeta Stojící ženský akt. Gutfreundova kubistická Hlava ze čtyřiceti tisíc vyšplhala na 210 000 korun, zatímco Gutfreundovo sociální téma

Soupeři zůstalo na vyvolávací ceně 80 000 korun. Dvě velmi kvalitní Hartmannovy barokní krajiny zůstaly nevydraženy, což dokazuje, že český trh není ještě stále připraven absorbovat špičková díla prvotřídní kvality zejména starých mistrů. Krásné zátiší Vanitas Jana Vojtěcha Angermayera získal kupec za 750 000 korun. Ve světě by se obdobné práce vydražily jistě za několikánásobek. Poněkud nezajímavý Norbert Freund svými jehlicovými a miniaturními malbami nenašel žádného kupce. Jako obvykle byl zájem o Augusta Piepenhagen. Ošklivá krajina od Ferdinanda Lepie byla prodána za sto deset tisíc snad jen kvůli jménu autora. Prvotřídní Pinkas Stařec a smrt zůstal nevydražen. Adolf Kosárek byl nahrazen jiným Kosárkem a prodán za 1,2 milionu korun. Majitele změnil též Hanuš Schwaiger - jeho Ahasver byl vydražen na 350 000. Mnich Jakuba Schikanedera o padesát tisíc dražší byl vrácen zpět.

Relativnost všech obdobných nákupů a investic lze ilustrovat na díle Jaroslava Krále. Žena s draperií, poměrně zajímavá kompozice, byla nabízena na předchozí aukci stejného aukčního domu. Tehdy byla přiklepnuta po ukrutném boji několika zájemců za částku 3 miliony korun, jenže nabyvatel utekl a nezaplatil. Dnes byl stejný obraz dražen za vyvolávací cenu tři set tisíc a byl prodán za trojnásobek, tedy devět set tisíc korun českých.

Velký úspěch zaznamenal Josef Čapek, jeho Toaleta byla prodána za dva miliony korun. Za 2,25 milionu byl vydražen i malířsky zvláštní, ale jinak nezajímavý obraz Jana Zrzavého Moulin Rouge. Jeden Bauch se prodal za půl milionu, jiný za 1,05 milionu, což svědčí o skutečném cenovém chaosu. Aukčnímu domu lze gratulovat za jednoznačný úspěch, zájemcům lze jen doporučit při nákupech větší rozhled a schopnost rozlišovat kvalitu od ceny.

Jaroslav Dewetter

Ponty

Pointa
pro ambrové jablko

Původně to mohla být predikce, Jiřímu Trnkovi se to velmi těžce říkalo a napsat to tehdy nešlo vůbec. V rozpacích si kroutil přemyslovským knírem, nerad by se dotkl kohokoli, nebo dokonce vzbudil dojem, že na někoho před tvář mocných nasazuje. Dnes to není orákulum, dnes je to ověřitelná historie od těch šedesátých let do dneška.

„Představuji si, co by se asi dělo, kdyby se Hendrych a Koutský zbláznili a od zítřka vyhlásili absolutní svobodu umění. Co by asi dělali lidé, vysedávající v černých roláčích a tmavých brýlích kolem stolků ve Slavii a dlouhé hodiny debatující o tom, co všechno by mohli, kdyby se to smělo. Jsem si jist, že by dělali zas jen to, co dělají dosud, nikdo přece nedokáže jít programově pod své maximum, vědomě kazit dílo, s nímž se vždycky nějak ztotožňuje, dělat ho hůř, než dovede. To je nesmysl, a proto by se nic převratného nestalo, ovšem nerad bych o tom přesvědčoval někoho v Slavii, chápu, že by mi nevěřili.“ Uběhlo něco roků, přišla ta vytožená svoboda umění, něco vyskočilo z trezorů, něco ze šuplat, něco tam zase zalezlo, ale v sumě **nic nového pod sluncem nevzniklo**. Bohužel Trnka měl pravdu; přiznávám, že jsem mu tehdy věřil jen tak napopolovic, a to možná přeháním.

Čas proměňuje svět divným způsobem. Není to zas tak dávno, co Pražanům nevadily na magické hrboaté dlažbě koňské kobličky, ba ani příležitostně kravince, dnes jim vadí už i psi hovínka na asfaltu; počítač mě opravuje a nabízí *ovínka, holínka, Hoříňka a hošíňka* - jako když se blbej (*blbec, blbem, blbe*) dá na surrealismus nebo na abstraktní poezii. Nejen časy se mění, kdysi po Wallstreetu honili stáda prasat a Dickens

se tam po kotníky brodil v hnoji, dnes tam až do ozonové díry smrdí nablýskaná auta. Kdysi vydávala porevoluční Mladá fronta první české voňavé noviny (*My 47*), DNES voní hůř než ta nevinná psí hovínka s auty dohromady.

Někdy čas světa ubližuje a svět se právem brání. Snaží udržet se v třírozměrném prostoru a v zmapovatelné dispozici. Což se poměrně dobře dařilo předválečné Praze. Zejména Praze básníků a kumštýřů všeho druhu a všech vyznání. Jistě bylo velice uklidňující již vědomí, že pokud někoho z nich hledáte, najdete ho kolem poledne v Bulváře, odpoledne v Metru a večer obvykle v Mánesu, o něco později patrně u vína nahoře v Ateliéru. Všichni se tu scházeli jako přátelé, diskutovali, vedli někdy dost ostré spory, ale zůstávali přáteli.

Díky té intenzitě společenského soužití si rozuměli, když bylo třeba, i beze slov. Kdosi například jednou hledal Seiferta a dostihl ho právě v Ateliéru, jak tam úporně debatuje s Horou. Přisedl si, naslouchal a žasl. Debatovali zřejmě již drahou dobu a vypili přitom dost vína, protože jim zcela zuhly brady, visely jim málem až na stůl a bránily jim artikulovat. Oba vydávali jakési, komukoliv jinému zcela nesrozumitelné zvuky, ale protože se tak dobře znali, mohli i za této situace komunikovat a vyměňovat si názory. Zle ovšem bylo, když se objevil provokatér a začal zpívat fašistickou *Giovinezzu*, zpravidla z toho vznikla rvačka, tehdy se politika na dnešní měřítko brala příliš vážně. Aby ne, pro názornost si představme léta 1969-99, nacpeme tam dvě pěkně horké světové války s válečnými intermezzy ve Španělsku, Habeši nebo Číně a přidejme k tomu explozivně tehdejší světové politiky, jako byl Lenin, Mussolini, Stalin a Hitler.

Z té dramatické a vážné i zveselá se družící (či peroucí se) doby se vynořuje po-

stava dnes zapomenutá: Světový dandy Macek. Praha jej znala jako dosti bizarní postavu, objevující se v ulicích či ve společnosti zpravidla v poněkud neobvyklém a nápadném ustrojení. Nosil klobouky se stuhou v barvách trikolory, na civilních kalhotách nápadné lampasy, na oku modré sklíčko monoklu a v ruce vždy elegantní hůlku. Patřil mezi pravidelné návštěvníky Děčka (divadlo pro intelektuály a snoby - podle Osvozených), na každé premiéře sedával na některém krajním sedadle podél uličky (mezi intelektuály a snoby) a tou hůlkou si během představení v uličce točil. V žádném případě ho však nelze zařadit mezi nějaké populární pražské figurky, příslušel do úplně jiné sorty. Oblékal se u nejlepších krejčích, vše na něm bylo sladěno dokonce i s barvou jeho zeleného sportáku značky Wikov. A vůbec to nebyl nějaký hogofoho si žijící, leč v dluzích vězící hochštapler, měl záviděníhodné zázemí boháče a pověst znalce, milovníka a sběratele umění. Sám vlastně nic nevytvořil, jen kdysi vydal vlastním nákladem knížku veršů, ale o to nešlo.

Na Vinohradech měl veliký ateliér s krásně, vkusně a nápaditě instalovanými uměleckými díly, třeba ženský akt měl na prsu posazeného motýla. Také velmi cennou knihovnu po svém otci, o němž ještě bude řeč. Mnoho obrazů od světoznámých autorů, osobně se znal s Cocteauem, který ho portrétoval; ten obraz tam také visel i s osobní autorovou dedikací *A mon ami*. Asi to nebyl špatný člověk, nic zlého netíží jeho památku, měl prostě spoustu peněz a bohužel kulturní záliby. Vzácné umělecké předměty nosil s okázalou nonšalancí i po kapsách, vytáhl z kapsy hodinky a byl to brilianty posázený chronometr z Bonapartovy šperkovnice. Jindy si jen tak z dlouhé chvíle hrál s náušnicemi carevny Kateřiny. Logicky se mohlo předpokládat, že s tím i trochu obchoduje. Byl znám nejen v Praze. Ve francouzských novinách se na první straně současně s titulcem jako **Churchill ve Francii** objevoval i titul **Světový Dandy Macek v Paříži**.

V hloubi křivoklátských lesů si nechal postavit okázalý landhaus, říkal tomu bungalov, ve skutečnosti sídlo zámečké charakteru, průčelí se sloupovým a reprezentativním schodištěm, na němž vystupoval, když se šel větší společnost, třeba balet a sólisté Národního divadla, pokud pověst nelže. Byl to dům plný bizarností, dům, kde pro potěšení velké společnosti byla ve vstupní hale provozována fontána na míchání koktejlů, kde čajový salonek místo obrazy byl vyzdoben zářmovanými okny a okénky s průhledy do vybraných partií okolní přírody (inspirace Liberova vila Ma-

laparte na Capri?), kde ložnice pána domu měla podobu lodní kabiny (inspirace postupimský Cecilienhof?), který však byl také plný uměleckých děl a vzácných předmětů, byl tam k vidění i pravý sarkofág.

Podobně byl zaplaven Mackův pražský byt směsí uměleckých předmětů a kuriozit. Měl doma i podvazkový řád, vzácnou sbírku exotických bůžků pod skleněnými šturci, jinde ze zdi vystupovala ruka, na jejíž dlaní spočívala taková zvláštní koule. „To je ambrové jablko,“ vysvětloval světový dandy (*bandy, fandy, mandy, nandy*) a popisoval, jak složitým způsobem domorodci na ostrovech toto jablko vyrábějí za zvláštních obřadů a ze zvláštních látek. Jeho vlastností je, že když má dojít k nějaké významné události, jablko začne pronikavě vonět. Domorodci, většinou rybáři, se tím řídí a v takovém případě nevyjedou na moře, obávajíc se bouře. „Jednou jsem přišel domů,“ vyprávěl rád Macek, „a komorná mě upozorňuje, že v pokojích něco silně voní, jestli jsem snad někde nerozlil kolínskou. Jdu po bytě, cítím vůni, hledám původ té vůně a dojdu k ambrovému jablku. V noci se mi narodil syn.“

Jiří Trnka už neprozradí nic o budoucnosti, která nás čeká. Z jediného důvodu, jenž je nasnadě - ale i kdyby živ byl a kníry si ukroutil, nevymyslí by asi budoucnost ani lepší, ani horší, než je chvíle přítomná. Co by se asi tak dělo, kdyby se někdo zbláznil a vyhlásil od zítřka absolutní osvobození kultury od nadvlády peněz, svržení směny jako vlády nad hodnotami nesměnnými? Odkluku kultury od nekulturního státu ve správě vandalů? Jak by reagovala nějaká dnešní Slavie? Trnka by možná opět usoudil, že by se nic moc nedělo. Tentokrát bych mu věřil víc než napopolovic.

Přesto a navzdory všemu chovejme naději, že ambrové jablko nezmizelo sežráno hamiznou tlamou času, přebývá nepoznáno někde mezi námi a jednou snad zaplaví Prahu svou vůni, ohlašující se předem alespoň jedněmi slušnými novinami. Cesty historie bývají nepředvídatelné. Dokládá to i životní příběh světového dandyho Macka; ta knihovna v jeho vinohradském ateliéru totiž byla původně knihovnou zvěčnělého revolučního básníka Antonína Macka, jeho vlastního otce. Ale on byl zároveň nevlastním, leč zřejmě milovaným a hýčkaným synem guvernéra Národní banky, druhého manžela své matky. Takovéhle překvapivé skládanky se objevují v historii zpravidla jako dílo ženy.

Podle dostupných svědectví dandy Macek žil v Praze i v poválečných letech, zaměstnan kdesi v nakladatelství, snad v Akademii. Ale asi jen jeho nejbližší by mohli ten příběh dovyprávět.

Nesmyslná
argumentace

Helena Mikulová otiskla v Tvaru č. 18/1999 reakci na mou recenzi knihy *Literatura s hvězdou Davidovou*. Zdá se, že se jí líbí obrazné vyjadřování, když se chce s problémem „česko-židovských a česko-židovsko-německých vztahů 19. a 20. století“, jak uvádí, „vypořádat (...) domácím mužstvem“. Nabídnu jí taky obrazné vyjadřování. Její poznámka mi připomíná situaci, kdy si spolu hrají děti na honěnou a jedno z nich, to doháněné, které neví už kudy kam, zvedne ruce, spojí nad hlavou své prsty a křičí: „Domeček!“ Stojí v klidu a je sice mimo nebezpečí, ale také mimo hru. Domečkem Heleny Mikulové se rozléhá výkřik: „Oni mi ublížili. A nespravedlivě!“

Psal jsem v recenzi o diletantismu. Jestliže nemusela být zadaná hesla zpracována

specialisty, je to pro mě nepochopitelné, ale potvrzuje to mou domněnku. Nebo si chodí Helena Mikulová nakupovat chléb a rohlíky ke kominíkovi (který přece má také něco společného s pecemí) či si nechává boty opravovat od tapetářů (kteří rovněž používají lepidlo jako švec)? Potom tedy asi nevadí, že slavisté se zabývají germanistikou, že píší o německé literatuře na našem území.

Mikulová se sice zastává „hlavního autora slovníku Alexeje Mikuláška“ (kdo je to hlavní autor, má jím být editor, vedoucí autorského kolektivu?), ale nevyvrátila ani nevysvětlila jedinou chybu, kterých je ve slovníkové příručce mnoho. Jen na entuziasmu nelze odbornou práci postavit. Ostatně myslím, že entuziasmus se nevyklučuje

s exaktností. Co je „faktograficky suchá příručka“, rovněž nevím. Z takovéto obhajoby vychází, že slavisté pod vedením donkichotského Alexeje Mikuláška bojují (Mikulová volí dost militantní slovník) proti ostatním literárním vědcům.

Už zcela nesmyslné je toto vyjádření Heleny Mikulové: „*Pokud jde o politické argumenty proti několika podílňákům na slovníku, je pozoruhodné, že se výpad týká osob blízkých Památníku národního písemnictví. Z toho číší zaujatost, nesporná adrešnost. Protože se však s takovou cílenou diskreditací instituce setkáváme každodenně, tento malý detail nás nepřekvapí a nezaráží.*“ Moje výtky jsou vskutku adresné. Jmenuji především Zelenku a Mikuláška. Je však pro mne novinka, že tyto osoby jsou „blízké Památníku národního písemnictví“ - nevím, v jakém smyslu (takovou osobou by pak mohl být každý, kdo v PNP bádá). Úvítal bych, kdyby Mikulová uvedla ty „politické argumenty“. Nikde neuvádím politické argumenty, psal jsem o metodě literárněvědné práce Vítězslava Ržounka a jeho žáků a obdivovatelů. To patrně Mikulová nechápe, protože je zvyklá vnímat literaturu a její interpretaci jako politickou záležitost. Příznačné je užití plurálu na konci citátu. Ani jedenkrát jsem se nezmínil negativně o Památníku národního písemnictví a jeho pracovičích. Vyzovuje-li si Mikulová tento závěr, pak si ho předem dala, chtěla k němu dojít a můj

text ani nepotřebovala. Kde jsem napsal něco proti instituci Památník národního písemnictví? Mikulová si vyvodila takový závěr, jaký potřebuje, třebaže je sebenešmyslnější a nemá s původním textem nic společného. Nikde jsem cíleně nediskreditoval instituci, jak uvádí. Když si to Mikulová myslí, pak trpí stihomamem. Psal jsem o špatné práci jednotlivých lidí. Bylo by dobré, kdyby se Helena Mikulová neschovávala za instituci.

Podobně emocionální zkratovitě myšlení je představeno v obhajobě slovníkové příručky: nemá být údajně ozdobou regálů vědeckých knihoven (zdá se tedy, že např. Lexikon české literatury takovou ozdobou je), že je to knížka do tramvaje, „knížka všedního dne“, v níž je přesto „hluboké zářívání do existenciálních, sociálních a eo ipso literárních tkání studovaného námětu“. To je odborná argumentace? Představuji si toho čtenáře v tramvaji, jak se zářívá do existenciálních, sociálních a literárních tkání...

Mikulová ve své obhajobě neřekla nic jiného, než že slovníková příručka *Literatura s hvězdou Davidovou* je dobrou příručkou (do tramvaje i na zářívání), která byla nespravedlivě tvrdě zkritizována. V čem tkví ta nespravedlnost, stále nevím. Co vím, je, že si Mikulová stále plete politiku a umění a že emocionálně brání odborně špatně odvedenou práci.

VOJTĚCH SUCHÝ

Čítanka Václava Kahudy

Ty pojízdné vozíky párkařů, ty plechové hot-dogy na kolečkách, ...ty dodnes brázdí ulice New Orleansu. Dál, všude ve světě, žijí zakletí králové, velikáni ducha, které nenávidí a nechápe svět přizemních poskoků. Dál žijí, přežívají zavržení císaři geometrie a teologie, doba, jež přísahá průměrnosti, je chce dostat za zeď. Každému přejí tu věčně potrhlou vysokoškolačku, jejíž pižmové útroby spolehlivě rozpoznají v davu konformistů toho pravého, tajného krále. Dál putuje hromadné vědomí časem. Klouže jak rejnok v teplých vodách vědy a v chladných vodách umění. Dál umírají zneuznaní autoři, pokaždé stejně nasadí zahradní hadici na výfuk a zavedou ji okénkem dovnitř auta. ...Ale cosi zde zůstává. Nějaký složený, myšlenkový kontinent, každá doba do něj přidala. A on se teď vznáší nízkou, nizoučko nad zemí, a je k dispozici těm, kteří trpí.

V. K.

John Kennedy Toole: Spolčení hlupců (překlad Jaroslav Kořán)

„Po zhroutil středověkého systému byli vrchu bohové Zmatku, Šilenství a Nevkusu,“ psal Ignácus do širokých linek bloku značky Velký náčelník.

Po období, v němž se západní svět těšil pořádku, pohodě, jednotě a jedinečnosti v souladu se svým Pravým Bohem a Nejsvětější Trojicí, zdvihly se větry změny, věštlčí špatné dny příští. Zlý víchř nepřináší ničeho dobrého. Jsem prozářená léta Abélarda, Thomase Becketta a Člověka vyhasla ve škváru; kolo Štěstěny se obrátilo proti lidstvu a drtilo mu klíční kosti, rozbíjelo lebku, ždímalo trup, lámalo pánev, krušilo duši. Jak vysoko se druhdy lidstvo vzepjalo, tak hluboko opět kleslo. Co bylo druhdy zasvěceno duši, bylo nyní zasvěceno kupčení.

„To zní docela dobře,“ řekl si Ignácus a pokračoval ve svém spěšném psaní.

Vlády nad Evropou se chopili kupčící a šarlatáni nazývající své obmyslné evangelium „Osvícením“. Den kobylek byl na dosah, ale žádný Fénix se nevznese z popelů lidstva. Pokorný a zbožný rolník Petr Oráč odešel do města a prodal svá dítka vládcům Nového Řádu z důvodů, jež můžeme při nejlepší vůli zvát pochybnými. (Viz Reilly, Ignácus J., Krev na rukou jejich aneb Všeobecný zločin - studie o jistých vybraných nepravostech Evropy šestnáctého století, monografie, 2 str., 1950, oddělení vzácných tisků, třetí patro, levá chodba Knihovny Howarda-Tiltona, Tulane University, New Or-

leans 18, Louisiana. Poznámka: zaslal jsem tuto vynikající monografii knihovně darem, nicméně si nejsem zcela jist, zda byla přijata. Mohlo se stát, že ji vyhodili, neboť byla psána pouze tužkou na linkovaném papíře.) Gyrus se rozšířil; Velký Řetěz Bytí se přetrhl jako had z příliš mnoha kancelářských spinek pospojovaných uslintaným idiotem; jeho příští sudbou se měly stát smrt, zkáza, anarchie, pokrok, ctižádost a sebezdokonalování. A byla to sudba věru záviděníhodná: Petr stál před zrůdnou nezbytností ZAČÍT PRACOVAT.

Ignáciova vidina toku dějin dočasně pobledla a Ignácus namaloval na spodek stránky oprátku. Potom přikreslil revolver a malou budku, na kterou úhledně napsal PLYNOVÁ KOMORA. Potom čaral tužkou sem tam po papíře a opatřil to hlavičkou APOKALYPSA. Když stránku dotvořil, hodil papír na zem k množství dalších, které tam byly roztroušeny. To bylo docela produktivní dopoledne, pomyslel si. Tolik nedokázal za celé týdny. Zahleděl se na desítky listů Velkého náčelníka, tvořících kolem jeho postele hustou vystýlku, a samolibě rozjímal, že se na jejich zažloutlých stránkách a v širokých linkách nacházejí zárodky úžasné srovnávací historické studie. Jistě, zatím velice neutříděné. Ale jednoho dne se podujme úkolu sestavit ze všech těchto útržků své mentality velkolepou skládačku, která po svém složení odhalí vzdělaným jedincům zlověstný kurs, jímž se dějiny poslední čtyři století ubírají. Po celých pět let, která už této práci věnoval, produkoval průměrně pouhých šest odstavců měsíčně. Ani si nevzpomínal, co na některé listy napsal, a uvědomoval si, že několik jejich pokryto takřka samými čaranicemi. Řím však také nepovstal za jediný den, přemítal klidně Ignácus.

Vysoukal si flanelovou noční košili a zahleděl se na své nafouklé břicho. Trpěl často nadýmáním, když tak po ránu ležel v posteli a dumal nad nešťastným zvratem věcí v období po reformaci. Ještě rapidnější expanzi jeho centrální krajiny vyvolávalo pomýšlení na Doris Dayovou nebo na vyhlídkové greyhoundy. Avšak od toho dne, kdy došlo k pokusu o jeho zatčení a oné dopravní nehodě, se nadýmal téměř bezdůvodně; jeho pylorická záklapka se uzavírala zcela nevyočitatelně a vzdouvala mu břicho polapeným plynem, který byl obdařen vlastním životem a povahou a kterému se jeho uvěznění protivilo. Uvažoval, zda se mu jeho pylorická záklapka nesnaží něco sdělit, zda není jeho Kasandrou. Jako badatel v oboru středověku byl Ignácus prodchnut vírou v rota Fortunae čili kolo Štěstěny, ústřední pojem Filozofie utěšitelkou, filozofického díla, jež položilo základy středověkého myšlení. Boëthius, poslední Říman, který svou Utěšitelku sepsal, když byl nespravedlivě uvězněn králem Theoderichem, prohlásoval, že slepá bohyně námi otáčí na kole, že naše štěstí přichází

v cyklech. Byl snad směšný pokus o Ignáciovo zatčení počátkem nepříznivého cyklu? Snašelo ho snad kolo prudce dolů? Ten karambol byl také špatným znamením. Ignáciovi to dělalo starosti. Boëthius byl vzdor své filozofii nakonec ztýrán a popraven. Potom se záklapka opět uzavřela a Ignácus se převálil na bok, aby ji zase otevřel.

„Ach, Štěstěno, ty slepá, lhotejná bohyně, jsem připoután k tvému kolu,“ říhal Ignácus. „Nedřf mě pod svými loukotěmi. Pozdvihi mě vzhůru k nebesům, božská moci.“

„Co si to tam mumláš, synku?“ zeptala se přes zavřené dveře jeho matka.

„Modlím se,“ odpověděl nakvašeně Ignácus.

„Přijde za mnou dneska vobchůzkář Mancuso kvůli tý havárce. Měl bys taky vodříkat Zdrávas Maria za mě, miláčku.“

„Ach, bože,“ zabručel Ignácus.

„To je vod tebe hezký, že se modlíš, dítě. Už jsem si říkala, proč se tam pořád zamykáš.“

„Jdi pryč, prosím tě!“ zařval Ignácus. „Rušíš mě v nábožném vytržení.“

Rozhopsal se rázně na boku, až konečně ucítil, jak mu hrdlem stoupá říhnutí, ale když pak v jeho očekávání otevřel ústa, vyšel z nich jen nanicovatý pšouk. Hopsání nicméně přivodilo jiný fyziologický efekt. Ignácus si osahal lehké ztopoření směřující k prostěradlu, podržel na něm ruku a zůstal nehybně ležet, rozvažuje, co dál. V téhle pozici, s červenou flanelovou noční košilí vykasanou na prsa a mohutným břichem zabofeným do matrace, uvažoval s jistým smutkem nad tím, jak se jeho někdejší koníček po osmnácti letech proměnil v pouhý mechanický fyzický úkon prostý všeho vzletu fantazie a vynalézavosti, jež mu svého času dokázal vdechnout. V jednu dobu povznesl svého koníčka takřka do výšin umění, když jej pěstil s dovedností a zápalem umělce a filozofa, učence a gentlemana. Dodneška měl v pokoji schováno několik pomůcek, jichž tehdy používal; gumovou rukavici, kousek hedvábného potahu ze starého deštníku, kelímek lubrikačního krému. Jejich ukrývání, když bylo po všem, se však posléze stalo příliš skličujícím.

Ignácus pumpoval a koncentroval se. Konečně se dostavila kýžená vidina, důvěrně známý zjev velké a oddané kolie, kterou dostal, když chodil na střední školu. „Huf!“ Ignácus málem slyšel Rexův hlas. „Huf! Huf! Grrh!“ Rex byl dočista jako živý. Jedno ucho měl svěšené. Hlasitě funěl. Přízrak přeskočil plot a hnál se za klacikem, který čirou náhodou přistál uprostřed Ignáciovy prošívané deky. Když k němu zrzavobílý kožich doskálal, Ignáciovy zraky se rozšířily, zašvidraly a zavřely se a Ignácus padl vysíleně do svých čtyř polštářů, doufaje, že má v pokoji nějaké papírové kapesníky.

(...)

Když vás kolo Štěstěny unáší dolů, jděte do kina a povyražte se trochu. Ignácus si to právě hodlal říct, když tu si uvědomil, že chodí do kina skoro každý večer, ať točí Štěstěna kolem kterýmkoli směrem.

Seděl napjatě v temnotě bia Prytania pouze několik řad od plátna, vyplňuje svým tělem celé sedadlo a přesahuje ještě do dvou sousedních. Na sedadlo po pravici odložil kabát a tři plněné čokolády své oblíbené značky Mléčná dráha a dva podpurné sáčky s pražnou kukuřicí, oba nahoře pěkně zarolované, aby kukuřici uchoval teplou a křupavou. Kukuřici z třetího se ládoval po celých hrstech a uchváceně zíral na ukázky z připravovaných filmů. Jeden z nich sliboval dostatečně odpudivou podívanou, aby ho za několik dnů přiměl k další návštěvě Prytanie. Potom se širokouhlé plátno rozzářilo jasnými barvami, zařval lev a před Ignáciovými zářivě modrozlutými očima zaplál název té nepřístojnosti. Tvář mu ztuhla a sáček s kukuřicí se rozchvěl. Když vstoupil do kina, pečlivě připnul obě klapky nahoře k čepici a vřískavá

muzikálová melodie teď zaútočila na jeho obnažené uši z množství výkonných reproduktorů. Naslouchal hudbě a rychle v ní rozpoznal dva slágy, které si obzvlášť protivil, a pozorně pátral v titulcích po jménech, z nichž se mu obvykle zdvihal žaludek.

Když titulky skončily a Ignácus zaznamenal, že několik herců, autor hudby, režisér, kadeřník a druhý produkční jsou lidé, jejichž výkony ho při různých příležitostech pobouřily již v minulosti, objevilo se na plátně technikolorové hemžení nespočetných statistik kolem cirkusového stanu. Lačné prosival dav očima, až našel hrdinku, ana postává u maringotky.

„Ach, bože!“ zařval. „Tahle je.“

Děti z předních řad se na něho otočily, ale Ignácus je nevnímal. Modrozluté oči sledovaly heroinu, která zvesela nesla kýbl s vodou jakémusi zvířeti, z něhož se vzápětí vyklubal slon.

„To bude ještě horší, než jsem čekal,“ pronesl Ignácus, když spatřil slona.

Přiložil prázdný pytlík od kukuřice ke rtům, nafoukl ho a čekal, oči rozjasněné ozařeny barvami. Úder kotlí a ze zvukové stopy zazněly smyčce. Hrdinka a Ignácus otevřeli ústa současně, ona ke zpěvu, on k zaúpení. Dvě rozchvělých rukou se ve tmě prudce spojilo. Pytlík od kukuřice hluchně vybuchl. Dítka se rozkvičela.

„Co je to za rambajs?“ zeptala se žena za bufetem správce kina.

„Už je tady zas,“ řekl správce a ukázal sálem k nakynuté siluetě na spodním okraji plátna. Správce prošel uličkou k předním řadám, odkud se ozývalo ječení stále divočejší. Když první úlek pominul, uspořádaly děti soutěž v jekotu. Ignácus naslouchal hrůzostrašným skřekům a pohihňávání malých diváků a blaženě se ve tmě svého pelech radoval. Správce několika mírnými hrozbami první řady utišil a pak vrhl pohled k místu, kde se jako obudné monstrum tyčila mezi dětskými hlavičkami Ignáciova osamocená postava. Dostalo se mu však pouze odolého profilu. Rozzářené oči pod zeleným štítkem sledovaly hrdinku a jejího slona, kráčeji přes celou šíř plátna do cirkusového stanu.

Chvilí byl Ignácus relativně pokojný a komentoval odvíjející se děj pouze občasným tlumeným zafkáním. Potom se snad celé herecké obsazení přeneslo do kopule cirkusu. V popředí se vznášela hrdinka na létající hrazdě. Houkala se v rytmu valčíku. Velký detail vytáhl její úsměv. Ignácus zapátral v jejích zubech po dírách a plombách. Natáhla jednu nohu. Ignácus přeletěl očima po jejích obrysech, hledaje skrytou tělesnou vadu. Začala zpívat o tom, že úspěchu lze dosáhnout jen vytrvalým, nikdy nekončícím usilováním. Když se filozofie písňového textu plně ozřejmila, Ignácus se roztrásl. Sledoval její ruce svírající hrazdu a kochal se nadějí, že kamera zaznamená její smrtelný pád do pilin hluboko dole.

Při druhém refrénu se přidal celý ansámbl a s vlnými úsměvy pěli všichni o vrcholném úspěchu, při čemž se houpali, všeli hlavou dolů, klátili nohama a létali z hrazdy na hrazdu.

„Pro Kristovy rány!“ zařval Ignácus, neschopen se již déle mírnit. Kukuřice se mu rozsypala po košili a navršila se v záhybech kalhot. „Který zvrhlík tenhle potrat režíroval?“

„Drž hubu,“ řekl někdo za ním.

„Podívejte na ty rozkřené pitomce! Kdyby se jim tak ty hrazdy chtěly utrhout!“ Ignácus zachrastil hrstkou kukuřičných zrn v posledním sáčku. „Díky bohu, že je ta sekvence u konce.“

Když se počala rozvíjet milostná scéna, vyskočil ze sedadla a produsal uličkou k bufetu pro další kukuřici, ale když se vrátil na své místo, dvě velké růžové postavy na plátně se právě chystaly k polibku.

„Určitě jim páchne z úst,“ oznámil Ignácus přes dětské hlavy.

„Hnus se mi pomyslet, k jakým nemravnostem se už tahle ústa propůjčila!“

„Musíte něco udělat,“ řekla lakonicky žena za bufetem správce kina. „Bere ho to čím dál víc.“

Správce povzdychl a vykročil uličkou k místu, kde Ignácus mumlal: „Ach, bože, teď si ke všemu po těch svých okorunkovaných a hničících zubech přejíždějí jazyky.“

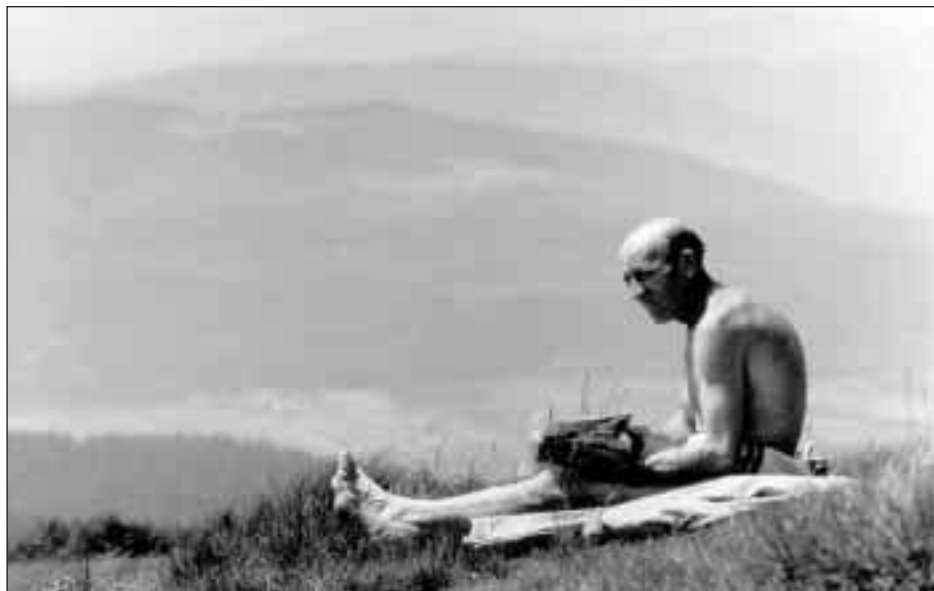

foto: Miloš Poláček

Miroslav Stoniš

Nevěstina svatozář

Ještě dopoledne, kdy vystupovaly z vozů, voněly ženy ranní koupeli. Vznášela se kolem nich vůně mořských solí, parfémů a mýdel, ale už brzy po poledni je obklopuje dráždící pach potu z podpaží a muži jej vzrušeně zachytávají do svých nozder, stávají se vznětlivými a hrabou kopyty. Saka začínají planě zdobit opěradla židlí a brzy na nich splývavě visí i vázanky, ženy si malíčkem nadzvedávají ramínka podprsenek a pod stolem si vysoko nad kolena našasují sukně a protřepávají je. Žizeň svatebčany pobízí, aby brali do rukou láhve vína a rozlévali je do skleniček vratce stojících na štíhlých nožkách, z lahví pív odskakují korunkové uzávěry a zlatý nápoj pěni v podsaditých sklenicích z těžkého skla.

Apolena vstane ze svého místa v čele stolu, proplete se mezi svatebčany a vyběhne přes dvůr na zahradu. Její bílé šaty zdobené krajkou a lesknoucí se perleťovými knoflíčky splývají s korunami rozkvetlých jablek, protahují se kolem tmavých kmenů a rozhazují své bílé světlo po sytější tmavé trávě. Ačkoli tráva a měkká hlína je dusí do neslyšitelnosti, vytuší Apolena za sebou kroky. V nejmenším nepochybuje, kdo se to k ní blíží. Zachytí se větve nad sebou, protáhne se až k prasknutí a čeká.

Čeká.

Ze zadu ji zachytí Petrovy dlaně. Jakmile jí stisknou břicho, vydechne a skousne ret. Dlaně hned postupují výše, aby polapily řádra a zmuchlovaly je. Apolena se protáhne ještě výše a zalomí se.

„Tak ty ses mi chtěla schovat,“ pokárá ji Petr Voznica a přitiskne se k ní tak těsně, že Apolena na zadničku ucítí, jak do ní trká roh nilského nosorožce.

„Ženichu, že uhádnou,“ zasměje se, „že uhádnou, nač právě myslíš a co se ti honí hlavou?“

„Apolenko, nejsem už spíše manžel než ženich?“ zašeptá jí za ucho. „A co se ti honí hlavou, to vůbec není těžké uhodnout.“

Apolena se kvapně obrátí a dosáhne toho, že roh nilského nosorožce jí začne probodávat břicho a podbřišek. Zvědavost ji přiměje, aby ho prozkoumala v dlaní, ale jen se ho přes látku kalhot dotkne, Petr s ní nedočkavě a neurvale smýkne. Vleče ji za sebou ke keřům černého bezu, které dívoce obrůstají napůl už zpuchřelý plot a blýskají těžkými talíři svých sněžně bílých květů. Než si stačí Apolena pomyslet, že ženich by měl svou nevěstu nést na svatební lože v náručí, už se před ní lámou křehké větve a ona padá do zelenavého šera. Leží na vlhké černé hlíně a zatímco Petr s bradou v její klíně jamce jí netrpělivě vykasává sukni, Apolena zavírá oči a nechává na sebe padat těžkou vůni bezových květů. Aby mu pomohla, nadzvedne se v bocích. Petr s vlasy přes oči jí stahuje kalhotky ke kolenům a potom je netrpělivě pošubává až ke kotníkům.

„Že bych si zrovna takhle představovala svatební noc?“ směje se Apolena. Odkopává kalhotky někam vzhůru na větve a vyvšuje je tam jako vlaječku manželských slastí.

„Pouhé svatební dopoledne, Apolenko,“ opravuje ji. „To hlavní máme teprve před sebou.“

Pošukubne opaskem, Apolena si to však nedá vzít a rozepte si ho sama. „Tak už pojď, ženichu,“ pobídne ho a na spánkách se jí rozlejí červené skvrny. „Pojď, na co čekáš, až zahřmí?“ Potom uchopí jeho roh do obou dlaní. Poněkud neurvale mu naznačí, kudy vede cestička, a ohne nohy v kolenou.

•••

Když tehdy vyšli z hospody a nahořkle voněli pivem, po ničem tak netoužili, jako skončit spolu v posteli, ostýchali se to však přiznat, aby něco nepokazili. Trvalo to ještě celých pět dnů, než Apolena do toho skočila po hlavě a zeptala se:

„Co bys tomu řekl, můj pořád ještě neznámý příteli, kdybych tě pozvala domů? Samozřejmě zatím jenom na kávu!“ zdůraznila a pozvedla prst. „Chtěla bych zkusit, jestli umím lepší než sekretářky u vás v podniku.“

Kdyby šlo jen o kávu, byla by to tehdy prohrála na celé čáře. Připravila ji slabou a ke všemu ještě převrhla cukřenku s pískovým cukrem, ale to jenom proto, že její pořád ještě neznámý přítel jí náhle zezadu objal a tak těsně se k ní přitiskl, že v nejmenším nemohla pochybovat, co jí to zezadu trká. Konvice se jí v ruce rozkývala a káva se v dlouhé kaluži rozlila po desce stolu.

Ani nestačila ustlat váleudu, jak spěchali. Uprostřed noci, kdy mu ho opět chytila do dlaní a jen si s ním tak chvíli hrála, až vyrostl a ztvrdl, vyprskla tichým smíchem a řekla:

„Máš ho jako... jako nilský nosorožec roh!“

Po pravdě řečeno o výlučně nilském nosorožci Petr nikdy neslyšel, ale neviděl důvod, proč by měl Apoleně něco vmlouvat. Ostatně ta noc byla památná i něčím jiným: Apolena poslala Petra do kuchyně pro minerálku, a jak tápal tmou k ledničce, uklouzl na rozsypaném cukru a zlomil si ruku.

„Zmrzla jsi mě, tak si mě budeš muset vzít.“

Bděla u něho a sledovala s pocitem viny, jak mu ruka natéká a modrá. Nevýčkala první tramvaje a odvezla svého milého do nemocnice taxikem. Že by měla jít do práce, to jí ani nenapadlo - přecházela po chodníku tak dlouho, dokud se neobjevil v bráně a nepozdravil ji zářivě bílou sádrou.

•••

Právě ve chvíli, kdy Apolena na sobě ucítí váhu celého jeho těla, ozval se hláhol mnoha hrdel. Nikomu se v tak krásný čas nechtělo sedět mezi stěny, a tak stoly a židle se stěhují mezi stromy. Holčičky nesou mísy koláčů, chlebiček a zákusků, kluci důležitě našlapují s lahvemi vína i kořalek a kuchařky se lopotí s košem plným talířů a příborů.

Petr se rozhodne, že bude pokračovat děj se co děj, ale Apolena s ním svede krátký zápas a odstrčí ho, i když si nic tak nepřeje, než aby mohl dokončit, co už jednou začal.

„Mor na ně na všechny!“ hněvá se Petr.

„Stále ještě máme to hlavní před sebou, sám jsi to řekl,“ hledá Apolena útechu, ale příliš to nepomáhá.

Petr opatrně povyhlíží zpoza haluzí a navléká se do kalhot, což se mu příliš nedaří, protože nosorožcův roh, abychom se přidrželi Apolenina přirovnání, nemíní zalézt. Nevěsta povzdechne a rozladěně udeří dlaní o zem. Zvedne se na kolena a z haluzky strhne vlaječku manželských slastí, které se žel nenaplnily.

„Mor na ně,“ souhlasí se svým manželem. Stojí vratce na jedné noze a natahuje si kalhotky.

„Tady jste!“ volají na ně svatebčané, blíží se k nim jako honci a obklíčí je. „Utéct jste nám chtěli!“ Postrkem je ženou do čela stolu a sami pak spokojeně padají na židle.

•••

Vojtěch Voznica drží v ruce sklenku svatovavříneckého a zaklání se, aby lépe viděl... Aby lépe viděl kam? Hledí nevěstě do otevřeného výstřihu a z bočánek jejích řáder ho chytá fantasy. V koruně jablek hučí včely, plně i pilně zaujaty svou prací, tu se však jedna z nich splaší a před jablonovými květy dá přednost Apoleniným vlasům. Vznáší se nad nimi krátkými kmitavými pohyby, přelétává zleva doprava a tká nad nevěstinou hlavou svatozář.

Nikdo tu včelu nevidí, jen Vojtěch. Před čtyřiceti lety, kdy si bral vítkovickou Karolínu, nebyly jabloně, ozývající se dnes včelami, ještě na světě. Zatímco farář v zapadlé pohraniční vesnici, kam odjel časné ráno autobusem, předváděl před oltářem prastaré rituální pohyby, stála Karolína s pochýlenou hlavou na hřbitově a závojček, který jí padal

přes tvář, se lehce zachvíval jejím dechem. Ještě dnes, když na to Vojtěch Voznica pomyslí, musí si připomenout, jak se tehdy styděl za tu klerikální ceremonii a jak litoval, že se dal přemluvit a ustoupil od svatby ve svazáckých košilích.

Vítkovická Karolína pozorně přehlíží stoly před sebou a ujišťuje se, že jí nikdo nemůže vyčítat, že na něco zapomněla. Kdyby vedle ní seděla jiná nevěsta, nic by nerušilo její spokojenost. Slíbila si, že už proti snaše nezvedne hlas, ale když si ráno Apolena oblékla svatební šaty, aniž by si pod ně vzala podprsenku, to už nemohla mlčet, takovou nestydatost nemohla jen tak přejít. Cožpak se nesluší, aby nevěsta působila cudně a nevinně, i když v tomto případě už určitě nevinná není? Apoleniny prsy se při každém kroku rozvlnily a výstřih se jí rozkýval jako u nějake... škoda mluvit!

A ženich, místo aby stál při matce, se jenom smál.

„Maminko, to nevíš, že podprsenka je moderní vynález a že se v dámské garderobě objevila až někdy v minulém století? Když to šlo tak dlouho bez ní, proč by to nešlo zase? Zkrátka podprsenka, smiř se s tím, odchází z historické scény, co ti na tom vadí?“

Všecko mi na tom vadí, chtělo se jí odpovědět, všecko, ale nejvíce mi vadí Apolena samotná. Nevěsta se při tom tvářila poněkud nejistě, a jestliže tchny nakonec nevyhověla, tak pouze proto, že si s sebou do mlýna žádnou podprsenku prostě nepřivezla.

I kdyby hned nechtěla, musela si všimnout, že její Vojtěch jako zkamenělý hledí Apoleně na ramena. Co jen na té holce vidí? No tak hezká je, to by jí člověk sotva mohl upřít, ale olizuje se jako mlsná koza v jetelině a až Petrovi nasadí parohy, nic se nebudu divit... Anebo proboha se jí ten můj dívá rovnou do výstřihu? Když se zkusmo postaví za manželovu židli, musí si přiznat, že by pro něho mamě hledala omluvu, jelikož jeho oči padají střemhlav přímo mezi nevěstina řádra, o tom nemůže být nejmenších pochyb.

„Karolínko,“ ozve se Vojtěch nečekaně a zvedne k ní tvář. „Karolínko, ani se mi to mu nechce věřit.“

„Čemu?“

„Že také my jsme kdysi byli tak mladí. Tak mladí!“

Co mu má na to odpovědět? Zlobí se na něho, že se znovu ohlíží k Apolenině výstřihu, ale když mu položí dlaně na rameno, náhle se v ní rozsvítí zapomenutý a jen zřídka se se z temnoty paměti vynořující obraz. Vidí Vojtěchovy ruce, jak se blíží k její tváři, aby zvedly závojček, a také vidí jeho přibližující se rty a slyší varhany. Budeš mi věrná, Karolínko? Šeptají ty rty téměř neslyšně.

Ustoupí hlouběji do zahrady, aby byla na chvíli sama, a ramenem se opře o kmen. Budu, odpověděla mu tehdy vážně a upřímně. Budu. I přes propast času cítí chuť jeho polibku, který zavoněl trochu tabákem a trochu kadidlem. Budu, Vojtíšku, stvrdila v slzách před Pánem Bohem a svůj slib dodržela, ačkoli v Boha nevěřila a nevěří.

•••

Karolína projde sínkou, vystoupí po několika sešlapaných schodech a zastaví se u dveří, opatřených těžkou starobyloou železnou klikou a kovaným zámekem, z něhož třetí veliký klíč. Otočí jím a otevře se před ní jizbička, jejíž jediné úzké a vysoké okno vede do temné zeleného stínu starého javoru. Její tchán jí hledí do očí. Světlo z javoru se mu zelenavě třpytí ve sněhobílých vlasech, ostříhaných na ježka, a jeho předlouhé kníry mu zešíroka trčí do stran. Opírá se lokty o vydrnutou desku stolu, náhle mu však paže ujedou a Metoděj Voznica přepadne dopředu.

„Ohó!“ vykřikne a vystřelí proti Karolíně prst.

„Tatínku, nepotřebuješ něco?“ předejde ho. „Nemáš hlad? Nebo žízeň? Kdybys chtěl, přinesla bych ti hlt piva.“

Metoděj vstane, přičemž se hlavou málem dotkne stropního trámu, znovu sekne prstem a varovně jej rozkmitá. Kníry se mu probudí k životu a po způsobu ptačích křídel se zvolna rozkývají.

„Koruna moudroství jest jejich bohatstvím, avšak bláznovství bláznivých zůstává bláznovstvím,“ provolá slavnostně a usmívá se, jako by na oslu přijížděl před chrámové schody.

„Tak co, tatínku, dáš si to pivo?“

„Maličko pospiš, maličko zdřímneš, maličko složíš ruce, abys poležel, vtom přijde jako pocestný chudoba tvá a nouze tvá jako muž zbrojný,“ pokračuje Metoděj a v jeho hlase se sbírá hněv a jeho těžké pěsti dopadají na stůl. „Zkáza ozývá se hlasem nakrápělých trub! Prsty osudu lámou něžná volátka bílých holubic! Ohó!“

Vítkovická Karolína ví, že jí nezbude než počkat.

„Co mi vzkazuje prezident Harry Truman, jenž už zaživa sedí v oblaku slávy po pravici Hospodinově?“ ptá se Metoděj dychtivě. „Mluv, ty nehodná, jež jsi prolezlá hříchy! Zdalíž prezident Harry Truman vidí všecko tu bídu a nepravost světa? A pověz, třímá-li ve své pravici atomovou bombu?“

„Když mi slíbíš, tatínku, že nebudeš trojčit a střílet po lidech, vezmu tě na zahradu. Víš, Petr se dnes žení!“

„Nestřpím, aby se mlýn proměnil v žumpu páchnoucí smilstvem! A taktéž nepřipustím, aby nevěstky s podkasanými sukněmi a jen v krajkách běhalý Mlýnským údolím!“ Klepne hlavou o dubový trám a rameny přehradí jizbičku. „Neboť kdo se přitovaryšuje k nevěstkám, mrhá statek! Cožpak jsem takto stokrát nevaroval svého nehodného bratra Ludvíka, jenž lehával v klíně smilné Zdeničky z olomouckého hotelu Brioni? Avšak on mne neslyšel.“ Schová tvář v dlaních a promne si ji, jako by ji chtěl svými prsty přetvořit do jiné podoby. Po chvíli opět vrhne pohled na Karolínu, avšak nikoli jí, nýbrž toho na nebesích oslovuje. „Ty to sleduješ, dobrotivý, ale též hrozný Bože, ty to sleduješ... Další nevěstka v našem tolik zkoušeném mlýně! Kdyby to všecko viděla má babička Anežka, hořce by ji oblely slzy a plakala by.“

Zhrouť se zpátky za stůl a bradu si podepře pěsti. Odfoukne zplhlé kníry do stran a zeptá se: „Jak se tentokrát jmenuje ta nevěstka hříšných stehů?“

„Apolena.“

Za Karolínou zapadnou dveře a v zámku zarachotí klíč. Metoděj zůstává usebrán do sebe, náhle se však probere, přiskočí k oknu a dívoce je rozrazí. Vykloní se až po břicho ven a zahledí se přes polorozpadlé mlýnské kolo, jehož dubová hřídel je napolo shnilá a jehož lopatky už dávno prorostly černým bezem. Přelétne pátravým zrakem od koruny jasanu až k přibřežním vrbám, vykloní se ještě hlouběji a zvolá jasným hlasem:

„Pojd' ke mně, vodníčku! Už jsi slyšel, že k nám přišla nová nevěstka? Pojd', budu ti o ní vyprávět hanbaté historky, ve kterých si tolik libuješ!“

Z javorových haluzí vylétávají ptáci a z jejich peří se zvedá vítr. Metoděj se ohlíží za jejich křídly a dává na vědomí netoliko vodníkovi, nýbrž také stromům, oblakům a vodě:

„Slyšte, Apolena kráčí na vratkých podpatcích jako Zdenička z hotelu Brioni a taktéž její sukně hoří stejným ohněm neřestí!“

Když se nedočká odpovědi, zahledí se do třímetrové hlubiny pod sebou a přemýšlí, zdali se nemá spustit dolů.

Z rukopisu románu *Postel plná nevěst*

Té poslední noci v Sodomě

Egyptanka Hagar vypravuje, jak po všechna léta vodila Abrama za nos a jak mu nasazovala parohy. Slzy smíchu jí zalévají stále více a ona, ježto víno jí už stouplo do hlavy, nic nezakrývá a nazývá věci tak, jak je jmenují hrubí pastevci. Dokonce se nerozpakuje naznačovat necudnými pohyby, jak zdatně si se všemi těmi pacholky, tuláky a kupci vedla! Kdožví, snad si i vymýšlí a přehání, protože ji těší, že jí všichni nasloučají, a dělá z Abrama většího hlupáka, nežli je třeba. To už tak bývá, že najde-li vypravěč dobré posluchače, neví, kdy skončit. Je však také možné, připustíme to, že tak překotně a barvitě vypráví jen proto, aby zaplašila stesk po Izmaelovi a vmlouvala se ze strachu o jeho osud.

Ze síně se ozvou kroky a do večeradla vcházejí dva pocestní. S jejich příchodem jako by se kolem stěn protáhl horký vítr. Ne-

sluší se, aby hosty vítala žena, avšak v tomto domě už panuje takový mrav, že Lot slovem nenamítá, když Noéma bere pocestné za lokty a vede je ke stolu.

Stalo se, že Hagar, prادلenka od Nilu a Abramova souložnice, pohlédla pocestným do tváří později než ostatní, avšak jen k nim pozvedla oči, vydral se jí z hrdla temný výkřik. Zvedá ruce a její hlas se podobá křiku husy, vyplašené z nilského rákosí mladými šlechtici s luky. Z tváře se jí odlévá krev a ona přepadává na kolena a padá břichem na dlaždice. Šátrá rukama v prázdnu, dokud se nedotkne jednoho z pocestných. Křečovitě se přichytí jeho nohou a přitiskne se k nim. S očima obrácenými v sloup líbá jeho nártu a tře se o ně tvářemi. Potom udeří čelem o dlaždice a zvolá:

„Vznešený pane! Zachraň mého synáčka Izmaela, který bloudí světem sám a bez pomoci! Ty milosrdný, obďař ho opět onou lahvicí vody, z níž neubývá!“

Tak a podobně prosí, nařká a vzlyká, až pocestný vloží dlaň na její hlavu a přikáže, aby vstala. Ráda by poslechla, avšak nemá k tomu dostatek sil. Vysouká se pouze na kolena a hustými vlasy utírá z pocestného nohou své slzy a sliny.

„Ty milosrdný, milosrdný...“

Pocestný, který přistoupil k Lotovi a Noémě, je plavovlasý, což v těchto končinách je veliká vzácnost, ale ten, před nímž klečí Hagar, je černovlasý a jeho kadeře jsou jako asfalt, vyvěrající za Jordánem.

„Odpověz, ty nehodná, proč tě nalézám v tomto městě!“ přikazuje černovlasý a jeho hlas je studený a břitký. „Proč ses neusídlila na pokraji pouště, jak jsem ti přikázal?“

„Třásla jsem se tam strachem!“ přiznává Hagar a její slova jsou taková: „Bála jsem se lvů a toho, že země tam rodí jen bodláčí a trnité keře. Pane, musím ti říct, že ona pustina je dobrá leda pro divoké kozy! Toho sis nikdy nevšiml!“

„Jsi hříšná.“

„Ano, ano, jsem hříšná, jsem tolik hříšná, já neposlušná a nehodná.“ lamentuje a opět se vrhá na pocestného nohy a tiskne k nim rty. „Avšak ty buď milosrdný!“

„Jak jsi ve svém neupřímném kvílení odporná!“ praví pocestný a kráčí nařikající Hagar za vlasy. „Víš, že pro svou vzpurnou povahu jsi teď v Elohimových očích dokonce méně než ta divoká koza?“

„Pane, za Beeršebou nikdy nezaprší! A tak když jsem si vzpomněla, že Abramův synovec Lot sídlí v Sodomě, neváhala jsem opustit bodláčí a kamení. Tomu se nemůžeš divit! Utíkali jsme s Izmaelem, jako by za námi hořelo, a nezastavili jsme se, dokud jsme nedostihli sodomských hradeb a nesmočili nohy v zurčící kašně.“ A potom ještě dodá: „Sodoma je oáza uprostřed vyprahlé pouště světa a Lot pak je palma uprostřed té oázy.“

„Sodoma!“ V hrdle černovlasého pocestného to hrčí a syčí jako v leopardově chrčtání. „Sodoma!“ znovu vyslovuje to jméno s odpořem. „Sodoma nosí svou hlavu sebevědomě a pyšně jako královna, je to však pouhá nevěstka, jejíž šat je potřísněn semenem hříchu!“

Obrací se k Lotovi a chce k němu vykročit, avšak Hagar opět obejmě jeho nohy a jako kamenná kotva ho přidrží na místě.

„Co Sodomu tak povýšilo nad všechna ostatní města?“ ptá se černovlasý upíraje na Lota hněvivě oči. „Odpověz!“

„Snad je Sodoma vsutku výlučná,“ připouští Lot. „Chceš-li o to věci slyšet mé mínění, zde je: Egypt se vši svou mocí a se vši svou nádherou slouží toliko faraonovi, který je bohem na zemi. Každý Egyptan se zrodil na svět jen proto, aby dodával lesku jeho trůnu, a ovšem také proto, aby se připravoval na svou smrt, což je dosti kormutlivé. Kdežto my v Sodomě dbáme o jediné - abychom čas mezi zrozením a smrtí prožili šťastně a vyhnuli se nenávisti. Mohu to říci prostě, můj vzácný hoste - na všechno přikládáme pouze měřítka, která se řídí rozměrem lidského času.“

„Lidský čas, lidské měřítko... Jak jsi pomýlený, Lote!“ odmítá pocestný jeho slova.

„Pak mne tedy oprav.“

„Člověk, ubohý člověk není hoden, aby cokoli měřil a hodnotil sám sebou! Tuto pýchu a troufalost jste převzali leda od Satana, od toho odpadlíka a buřiče. Nikdy tě dosud

nenapadlo, Lote, že tvé štěstí je jen zdánlivé a že za ním nestojí Elohim, nýbrž Satan?“

Černovlasý pocestný se pokouší vytrhnout ze sevření Egyptančiny paží a kymácí se přitom ze strany na stranu, jako by překračoval prudký tok řeky.

„Mé štěstí že je jen zdánlivé? A tvrdíš, že za ním stojí Satan?“ ptá se Lot pobaveně a směje se. „Myslím-li na Elohimu málokdy, na Satana nikdy. Neboť kdo je to Satan? Kdo?“

„Satan se vysmekl z Elohimových rukou, je nepostřehnutelný a za plášt i za podušku mu slouží prázdny prostor, jenž se nazývá nicota. Sídlí všude a nikde.“

Ve večeradle je ticho jako na poušti o polednách, kdy se nad písky tetelí vzduch, a znějí v něm pouze dva hlasy, hlas anděla a hlas člověka.

„Kdo z těch dvou je mocnější - Elohim, nebo Satan?“ chce vědět Lot, avšak možná, že si pocestného jen dobírá. „Kdo z nich je první?“

Hagar na dlaždicích stěná a obrací se k Lotovi oči prosebně k němu zvedá ruce. „Lote! Můj pane a laskavý ochránce, zadrž! Cožpak nevíš, že rozmlouváš se samotným andělem?“

„Jak bych to nevěděl!“ přisvědčí Lot. „Ale když už mi radíš, také já ti dám jednu radu. Vstaň, Hagar, neboť se nesluší, aby ses válela u něčích nohou jako zbitá psice.“

Noéma pohlíží andělu do tváře a ve zmatku se na ně usmívá, nakonec však všechnu svou pozornost obrátí jen k plavovlasému. Neboť muže tak zvláštního zjevu, současně drsného i navšosest jemného, dosud nikdy nespátřila. Cizinec zachytí její pohled a odpoví na něj hlubokým zajiskřením ve svých mořsky modrých očích.

„Lote, rozuměl jsem ti správně?“ ujišťuje se černovlasý a štítlivě ukazuje na Hagar. „Chceš podržet tuto neposlušnou ženu ve svém domě?“

„Chci,“ odpoví, aniž by na okamžik zaváhal. „Setrvá pod mou střechou tak dlouho, dokud sama bude chtít anebo dokud pro ni nepřijde Izmael, její prudký synáček.“

„Ale já ti pravím a opakuji, že Elohim, jenž je pánem nás všech, přikázal, aby žila na poušti!“

„Proč nám bohové rozkazují a proč tak urputně chtějí, abychom se jim kořili? Nevěřím, že Elohim potřebuje, aby Hagar žila v pustině a hryzla písek.“ Potom pohodí hlavou a s pohárem v ruce řekne: „Proč jsem vás pozval, ne-li proto, abyste se napili? Místo toho se s vámi hádám a přu o bohy!“

Snad by si dal plavovlasý říci. Váhavě natáhne k Lotovi ruku, avšak černovlasý mu ji rázně odstraní.

„Nic, co konají lidé, nesluší se konat andělům!“ připomíná popuzeně.

„Když bůh opravdu chce, abych žila jako ubohá koza a sytila se bodláčím, odejdu do pouště bez reptání, nejdříve bych však ráda věděla, čím vznešenému Elohimovi ubližuji, když přebývám v Lotově domě?“ Hagar povzdechne a rozhodí paže. Chtěla by se napít, ale náhle si netroufá. „Odpovíš mi, mocný anděle?“

„Ubližuješ mu svou neposlušností a nehodnými skutky!“ udeří na ni černovlasý neslitovně a nelitostně.

„Čím mi to hrošíš, ty vznešený!“ volá Hagar a znovu bije čelem o dlaždice. „Vždyť jsem jako ovce, která je poslušná každého zašteknutí ovčáckého psa. Nikdy jsem svého pána - nejdříve správce písařů v Amenemhetově kanceláři a potom Abrama - nezradila jedinou myšlenkou! A nehodným skutkem?“

HOMEOPATICKÁ HLÍDKA

20. ochranná dávka historického optimismu

už je načase navěky skončit
s kuplířskou lidskou důvěřivostí
s kuplířskou lidskou svobodou
s kuplířskou šťastných lidských očí
s kuplířskou sladkých dětských her
s kuplířskou mateřských srdcí
která se po staletí
otrásají úzkostí
která po celá staletí tlukou

(ó jak je slyším
jak je po celý svůj život slyším)
úzkostně i na prach rozdrčená
a spálená v jícných hrobů

i ptám se ale taky pravím

již jsme se my lidé
na této planetě až příliš naplakali

(Z poémy Václava Honse Ůnor)

To už vůbec ne! Jak bych se tedy mohla odvážit odpírat poslušnost pánovi nejvyššímu a ze všech nejmocnějšímu?“

A tu už má toho černovlasý anděl dost!

„Mám ti připomenout všechny kupce a pastevece, které jsi lákala necudnými posunkami, aby se na tebe svalili?“ zlostí se a jeho slova jsou taková: „Roztahovala jsi své nohy ve chlévě i v ohradě, do níž večer zahnal pastýř ovce, lehávala jsi mezi řádky melounů svádějíce nevinného zelinářova syna, jemuž ještě ani vousy nerašily, zrazovala jsi svého pána též na tržištích, kde ses schovávala se svou hanbou pod plachtu kupcovu stanu. Nabízela jsi své tělo stejně, jako hrnčičky nabízejí své nádoby! Mám ještě mluvit dále, Hagar?“ ptá se, avšak hned pokračuje: „Jsi smilná, ostatně jako všechny Egyptanky! Tělesné obcování je vám nadevše a v tom se podobáte svým zvířecím egyptským bohům.“

Zdá se, že Hagar propukne v nový nářek, avšak místo toho náhle osedne od andělových nohou a zavrtí hlavou. Celá se promění a taková jsou její slova:

„Ty tomu tak rozumíš, anděle! Nic nevíš, jak je touha po splnutí těl a po odevzdání krásná. Jsi z masa a kostí? Sotva! Třebaže umím počítat leda do deseti, mohu ti s jistotou říct, že Abram za všechna ta léta ke mně nevešel více.“

„-více než patnáctkrát, vím,“ přeruší ji černovlasý anděl netrpělivě. „A to se ti zdá málo? To je důvod k nespokojenosti? Abramova míra je jiná než tvoje.“

„Na to ti mohu odpovědět leda tak,“ praví Hagar více než popuzeně, „že i velbloud, má-li zůstat naživu, musí občas dostat napít.“

Hagar opírajíc se o dlaň vstává a už o anděla nedbá a už na něj ani nepohlédne. Potom podá ruku Noémě, která ji obejmě kolem krku, přivine se k ní a na znamení přátelství ji políbí.

„Nepustím tě z domu a budeš mou důvěrníci,“ říká Noéma a rty se jí rozevírají v úsměvu. „Služebnice Libana je už příliš stará a nerozumí než kuchyni a tomu, jak držet čeládku na uzdě, ty však ulehneš vedle mé ložnice a budeš mne doprovázet na tržiště i do chrámu.“

„Svíj sedá k svému,“ míní černovlasý anděl. Padne očima na Noému, jež pod tím pohledem prudce zčervená a zbrkle sáhne po poháru, až jej převrhne.

„Vy dvě si budete mít věru o čem vyprávět!“ dodává anděl výhrůžně, jako by se už

už chystal vyzvonit všechna Noémína milostná tajemství.

„Nedovedu si představit, jak lépe velebit Stvořitele než konáním, jež opět vede k novému stvoření,“ přemýšlí Lot nahlas a natáčí si vousy na prst. „Vypráví se, že Elohim stvořil člověka z hlíny, pokud ho ovšem nestvořil jiný bůh, a ty snad chceš, anděle, aby taktéž člověk hněl hlínu a čekal, až se z ní zrodí nový život? To by se načekal! Znáš lepší způsob, způsob plný slasti, který se hodí pro všechny tvory na zemi. A věř mi, že svět je krásný právě jen skrze toto konání lásky. A nazýváš-li to všechno neřestí, pak přiznávám, že i já jsem neřestný. Pojď ke mně, Hagar,“ napřáhne ruce, „přileť ke mně přes tento politý stůl, ty neřestný ptáčku z nilských houštin, neboť nejen Noéma, nýbrž i já se tě zastávám.“

„Pyšniš se svými hříchy, Lote, bláznivě se jimi pyšniš a vystavuješ je na odív!“

„Pyšním se svými radostmi, anděle,“ odpovídá Lot a bere do dlaní ruce své paní i její služebnice Hagar. A jeho slova jsou taková: „Proč bych měl své radosti skrývat? Nikomu jsem je neukradl! Skrývá snad pták svá křídla? Zřítí by se k zemi! Skrývá ryba své ploutve? Proud by ji vyvrhl na mělčinu! Skrývá slunce svou tvář? Bylo by veta po všem živém!“

Naslouchá služebná čeládka tomuto rozhovoru? S velikou dychtivostí! Všichni sice vyznávají jiné bohy než Elohimu, ježto nepocházejí z pasteveckého lidu, avšak co naplat, andělé jim uhanulí. Vždyť jsou to také jen služebníci! Co na tom, že slouží rovnou o boha? Pán jako pán! Bez svého boha by nebyli nic, stejně jako oni by zase nebyli nic bez svého Lota.

Kleštěnec Enar rozlévá svou olivovou naběračkou do pohárů víno a protože si už notně svažil hrdlo (jak jinak by se mohl zhostit svého díla u měsídlu?), promlouvá k andělům volně, bez bázně a ostychu. A jeho slova jsou taková:

„Chci se vás zeptat, bratři ve službě, zdali pracujete u svého pána Elohimu za mzdu, anebo mu sloužíte jako otroci bez nároku na odměnu? A když už se vás tak ptám, řekněte mi - jaký je váš pán? Je nespravedlivý, prchlivý a tlučé vás holí? Anebo je to s ním k vydržení?“

Z rukopisu románu Zvěst o věčném městě Sodomě

Ejhle
člověk!

Něco se děje. Znovu vychází Necenzurované noviny a P. Cibulka si to rozdává s námi a za nás. Hned na první stránce seznamu je vedený můj spolužák z VŠ jako agent. Pak šel na faráře... Čas stihomamu... Už mě nic nepřekvapí. Už mě nic nepřekvapí? Bydlím v paneláku, kde se po deseti letech nikdo s nikým nezná. Šamořím ve své sklepní kóji. Pojistky odchod. Jdu nahodit jistič. Vracím se a koukám - v jednom z postranních koridorů chlapíček vyrovnává vedle sebe Dikobraz, Rudé právo, Tribunu, Novou mysl, Svět socialismu. Jdu se podívat na tu výstavku a mužiček přede: Vono to nebylo tak špatný, víte, nebylo to tak špatný. A protože já už o těchto věcech dávno

nediskutuji, optimisticky jej přerušuji a říkám: Vy tady vedete depozitář Muzea dělnického hnutí? Né, vytahuje se kmotr. Soudruzi mi nosí náš starý tisk a my po ho podle grafikonu roznášíme každý ve svém určeném sektoru. Kam ho roznášíte, panebože? No dáváme ho do odpadkových košů, necháváme na lavičkách, v metru a tramvaji, v hospodách. Protože naši odborníci na ÚV podle nějakých výzkumů zjistili, že velká většina nemajetných nekupuje noviny. A my jim takhle připomínáme, jak to zase bude u nás jednou lepší. Nemáte, náhodou, taky ve sklepech nějaký stranický tisk? Ejhle člověk! Za 575 200 minut začíná 21. století.

Knihy

Ptáci před odletem

Ledňáček neodlétá a Nelidský kůň se jmenovaly dvě sbírky povídek, které **Ladislav Dvořák** (1920 - 1983) stihl vydat v šedesátých letech (v roce 1962 a 1966). Byla to pro něho zřejmě plodná a úspěšná léta - poté, co mu v roce 1958 vyšla básnická sbírka *Kainův útěk* (sazba skutečné prvotiny však byla o deset let dříve rozmetána) a do roku 1969 následovaly tři další (*Vynášení smrti*, *Obrys bolesti a Srdeň*), prosadil se mezitím také jako autor řady dětských knížek a navíc se literatuře věnoval také jako redaktor, i když jen několik let do počátku roku 1970. V následujícím období už vycházely jen sporadicky jeho texty pro děti a po podepsání *Charty 77* Dvořák přišel o zaměstnání ve Slovanské knihovně. Chvilí pracoval jako dělník (zažil to ve větší míře už v padesátých letech po vyhazovu ze studií) a pak jako korektor. V čase okolo své šedesátky dokončil knihu povídek *Šavle meče* a poslední básnickou sbírku *Hle nyní*. Rok po jeho smrti vyšlo samizdatově trojdílné *Dílo* (*Básně, Prózy a Verše a prózy pro děti*), nicméně po roce 1989 se čtenáři dočkali už jen souhrnného vydání pěti básnických sbírek v roce 1994 a teprve nyní pod názvem **Jak hromady pobitých ptáků** (Torst) kompletu povídek pro dospělé. Nepočítáme-li různá vydání výborů a souborů v edicích typu *Petlice* a jedno zahraniční (*Rozmluvy* 1986), dostává se širší veřejnosti znovu Dvořákovy prozaické dílo tedy víc než tři desetiletí po prvních vydáních a patnáct let po jeho smrti, přičemž zmíněný soubor *Šavle meče* je takto otištěn vůbec poprvé...

Nakonec zaplnily tři povídkové sbírky spolu s *Dotaky*, *Edičním komentářem* a oddíly věnovanými Dvořákovu životu a dílu a literatuře o něm skoro přesně šest set stran a nakladatelství Torst tak opět předvedlo ukázkou zásluhedí ediční práce - editor Robert Krumphanzl se sice mohl opřít o předchozí práci Jana Lopatky, Věry Dvořákové a dalších, nicméně na „čtenářském vydání kriticky ověřeného textu“ byla zřejmě práce jako na kole. A bylo třeba i značné dávky velkorysosti a odvahy, protože mohlo padnout i celkem logické rozhodnutí vydat jen *Šavle meče*. Jako hlavní argument ke spojení tří knih do jednoho svazku uvádí Ediční komentář „kromě neobyčejné integrity námětové, tematické a motivické“ zejména „vzácnou jazykovou celistvost“ opřenou „o bohatství výrazových prostředků jak původem knižních, tak hovorových, nářečních a slangových“, nicméně ona všestranná integrita už není blíže rozepisována. Snad proto, že by jistě vydala na mnoho dalších stránek a určitě i na případnou diplomovou práci, snad proto, že taková analýza mohla a měla být obsažena v doslovu, který však chybí. Ale nejde jen o problém či spíše hodnotu „integrity“: už po vydání prvních dvou sbírek soudobá kritika právem chápal Dvořákovy povídky jako obohacení tehdejší prózy (už tak relativně plné nových jmen, námětů a stylů). Nebylo totiž zas tak neobvyklé nechat se inspirovat moravským venkovem, vzpomínkami na dětství a mládí a třeba i rodovými historkami, jak to udělal Dvořák v knize *Ledňáček neodlétá*, ale jen málokdo se podařilo zaujmout od první stránky propojením realistického vyprávění se snově magickou atmosférou snů, přesahů, náznaků a symbolů. Promluvil spíše básník a experimentátor než kronikář a vypravěč a vedle přímočařejších črt a žánrových obrázků přinesl teskné vize smyslu života a smrti, dramata podivínů a odstrkovaných, zastřené i hlasité otázky, jaký význam mají v životě náhody a znamení, ale i obyčejné věci a předměty. Motiv tragikomického snažení drobného ledňáčka konečně vzlétnout kontrastoval s důrazem na všednodennost. A ukazuje se i dnes, že onen řecký „magický realismus“ prvních povídek, ostatně psaných zřejmě dobrých deset let před vydáním, stále oslovuje a přitahuje. Snad jen nejrozsáhlejší povídka z *Ledňáčka Lavice* je zelená získala přece jen nové konotace, ovšem více kvůli zprofanovanému námětu (boje na barikádách v květnové Praze roku 1945) než vlastnímu zpracování.

Dvořák se v následující sbírce *Nelidský kůň „přesunul“* znatelně z vesnice a minulosti do města a přítomnosti, ale z asi tučtu příspěvků je většina zlověstně symbolistními miniaturami, jak už zcela záměrně naznačují názvy: vedle titulní povídky *Smrt zdivočelé kočky*, *Zaklepat na listky růží*, *Hvězdy na dně šachty*, *Poslední host* a další. Na městské periferii, ve večerních potměných zákoutích a zaplivaných hospodách, často za vytrvalého nepřijemného deště se děje cosi absurdního, člověk je podoben svým dvojníkem, zvířata se personifikují a lidé trpí jako zvířata. Teprve v poslední povídce *Žraločím okem* (zabírá skoro polovinu sbírky) se čtenář dočká skutečně rozvedeného příběhu, vlastně dopodrobna rozvedené a snad autentické anekdoty pocházející původně ze zážitků Franty Saura - dnes bychom řekli o tom, jak se dvojice bezdomovců aspoň na chvíli „nabourala“ do nového bytu, ale jak díky tomu nakonec i o původní špeluňku přišla.

Příběh vystřížený skoro jako z *Haška* a ještě spíš z *Hrabala*, řekli bychom. A skutečně, už o pár let později, v době, kdy začala kolovat první část knihy *Šavle meče*, bylo jasné, že Dvořák nejvíce rozumí životním outsiderům, které semlela doba vymknutá z kloubů a přivedla je na městskou - rozuměj společenskou - periferii. Ostatně Dvořák byl sám jedním z nich a tak není divu, že v povídkách (později dostaly podtitul „prózy z padesátých let“) zpracovává své zážitky z fakultních prověřkových komisí, z továren, úřadů a dílen, kde nyní pracují bývalí lékaři, intelektuálové i živnostníci. Některými povídkami včetně té, která dala název nynějšímu soubornému dílu (v antikvariátním sklepe dělníci trhají zakázané knihy a berou je „jak z hromady pobitých ptáků“), prochází podivuhodná postava Doktora Dochtora, pregnantněji je však vykreslena postava jiného „doktora“ - v povídce *Lékař gaučů* skutečně nediplomovaný lékař „operuje“ potahy a pera skalpely včetně průpovědek nevrlych profesorů vůči nešikovnému instrumentalistovi. O lidech, kteří v neděli pendulují mezi Prahou a Plzní ve dvou kolonách aut mezi dvěma farnostmi, ale hlavně o relativnosti časů a dějů vypráví další povídka plná symbolů *Chronos a kairos*. Dalších pět povídek je otištěno z pozůstatosti vůbec poprvé.

Shodný osud Dvořákových a Hrabalových hrdinů, podobná prostředí hal, hospod a ulic, obnažená absurdita - to a mnohé jiné vede k celkem jednoznačnému závěru, že *Ladislav Dvořák*, byť na menší ploše a v posledním - a nejlepším! - období své tvorby bohužel pouze ineditně, zachytil ve svém díle obdobně intenzivně a nepřehlédnutelně marasmus dlouhého období poválečné české společnosti a politiky. Jeho pohled byl však zasmušilejší a většinou vážnější než Hrabalův, návraty do předválečného dětství měly podstatně jiné, snad ponížejší a zamklkřejší hrdiny, než byl Hrabalův strýc Pepin, jazyk se blížil z jedné strany dialektu (a to i v posledních pracích), z druhé strany autorovým vlastním básnickým sbírkám, ostatně znalec Dvořákovy díla *Bedřich Fučík* přímo označil řadu příspěvků ze všech jeho knih jako básně v próze nezřídka apokalyptického ražení. Možná je příliš nadsazená a neurčité tvrzení, že vedle Hrabala, Škvoreckého či Kundery měla česká literatura šedesátých a sedmdesátých let také *Ladislava Dvořáka*, možná by bylo přesnější zařadit ho do kategorie s prominutím „malých“ jmen tehdejších debutantů, kterým rovněž nebylo dopřáno vydat více než jednu dvě knihy a kteří dnes už nežijí (například *Josef Jedlička*), zajímavé by určitě bylo ještě jednou připomenout a rozebrat zejména Dvořákovu prvotinu v souvislosti s poválečnou a možná i předválečnou venkovskou prázou. Nakonec kromě pokusu B. Fučíka zřejmě chybí rozsáhlejší srovnání Dvořáka básníka a prozaika, natož pak významného autora dětské literatury hned několika žánrů (tam je dluh ediční a kritický patrně největší...). Ale buďme optimisty a spolu s opětovným oceněním mimořádně záslužného edičního činu chci vyjádřit přesvědčení (abych mluvil i sám za sebe), že kniha *Jak hromady pobitých ptáků* je a bude z těch, na které se dlouho nezapomíná a o kterých je nutno přemýšlet víc, než je v dnešní době zvykem, i když se možná právě proto o ní tak těžce píše...

VLADIMÍR PÍŠA

foto Martin Smékal

Stand Clear of the Gates podle Ivana Jelínka

Spoluprací dvou brněnských nakladatelství *Větrné mlýny* a *Petrov* vyšla kniha **Ivana Jelínka** *Daleko od brány*. Název je aluzí na zvuk elektronického hlasu, který opakuje stále dokola „Stand clear of the gates“ u zdviží v londýnském metru.

V základu této útlé knížky je banální příběh. Hlavní mužská postava Mario odešel od své manželky kvůli jiné ženě, avšak tento vztah nemůže dojít šťastného naplnění. Banalita a ohebnost tohoto příběhu se stává záležitostí, již si autor klade hned na začátku velké překážky. Bude tedy muset ozvláštnit svou knihu něčím jiným: avšak ani zde není příliš originální.

Dochází tak k prolínání několika časových rovin, což je věc ve světové i české literatuře již mnohokrát užitá, a tedy ztrácející do značné míry svůj estetický účinek. Podobně je tomu s postupováním vnitřního monologu a dialogu, které se děje společně se zmíněným prolínáním přítomnosti a událostí z roku 1969 a z roku 1971 a také společně s prolínáním ich-formy a er-formy - rozdíl mezi řečí vypravěče a řečí postavy se tedy ztrácí.

Tak se děj vrství do dvou základních časových pásem, jež jsou charakterizována chronologicky plynoucím časem a retrospektivami, které bývají řazeny buď opět chronologicky (nejprve z roku 1969 a potom z roku 1971), nebo opačně (prvně z roku 1971 a až poté z roku 1969). Navíc dochází i k dvojímu časovému prolínání, např. v průběhu XI. kapitoly Sicílie (na stranách 96 až 103).

Ivan Jelínek vytváří nekonečně dlouhá souvětí. Jejich části k sobě přiřazuje pomocí středníku, při užití ich-formy bývá někdy toto oddělení, jež má mít funkci spojovatele, naznačeno třemi tečkami. „Devadesátka obkroužila náměstí a zastavila; měl žízeň; byl hladov; od rána neměl v ústech; teď už bylo po siestě; za dvacet minut má být uveden ke kardinálovi; věděl, že kardinál je chorý; nevěděl, kolik toho kardinál o něm ví; ale co na tom; jenomže, proto právě mě odmítne přijmout; vstoupil do baru blízko koleje Nepomuceno, kde kardinál žil svůj exil.“ (str. 61) Příkladů by bylo nespočet.

Na některých místech jsou uplatněny oba způsoby, navíc je užitá rovněž obvyklá syntax a interpunkce. „Plísnila jej, ráda, že má příležitost; plísnila s největší něhou, již byla schopna; vyměňovali si polibky; připravil jí šťastný den... je šťastná, ale napsala v příštím dopisu; Teď ale neblázni, nevyhazuj peníze... a... a... ona jistě nepřijede... jak by mohla? Neříkej mně, že nemůžeš; řekni že nechceš; nelži mně a sobě.“ (str. 58) Někde ovšem nelze poznat, kdy jde o autorův záměr a kdy se jedná o tiskovou chybu - jako např. absence interpunkčního znaménka ve větě „řekni že nechceš“. V tomto úryvku se navíc prolínají perspektivy dvou postav, mužské a ženské.

Na druhé straně zahrnuje autor stránky knížky popisy přírody a míst, kde se pohybují jeho postavy. V tom okamžiku má text až reportážní či cestopisnou podobu. A tak nejučinnější se zdají části, v nichž se vedou úvahy, v nichž převládá meditativní poloha, která dokáže někdy vyrůst právě z popis-

ných pasáží. „Staroba všude kolem; svasklá; hrubě nepřátelská; zlá; a přec tolik poroby zestárlé na duchovní podstatu, hledící s pochopením a ironií z hnědých očí starého muže v sepraném oděvu; staroba, záruka moudrosti? Nezlomnosti; síly, a přec tak křehká; nádhra, jež zůstává po ztrátách, větrání; nedohledných průvodech podzimů; staroba; hnutí; smrt.“ (str. 114)

Zde je Jelínek nejsilnější. Musí ovšem překonat svou upovídankost, kterou se pokouší ukrýt za formou lakonické výpovědi.

MICHAL BAUER

Chaunovo časné literární jitro

Devatenáct povídek, které ze své dosa- vadní beletristické tvorby vybral režisér a scenárista **Igor Chaun**, přináší svěží závan v současné mladé české próze, již snad nejvíce škodí, že bere sama sebe s tak urputnou vážností.

Igor Chaun ve svých povídkách nemoralizuje, nepoučuje, nenaříká a nestěžuje si, zato se filmem cvičeným okem rozhlíží po světě, plném lákavých lahůdek: romantiky i dobrodružství, příhod i myšlenek, napětí i ztišení v kontemplaci. Nekritizuje, jen zpochybňuje rozšířená klíše a tradiční hodnoty: „Lidé (...) místo aby svou mysl osvobodzovali, hledají dalšího člověka, další zmatek. Říkají tomu láska. Věř, že budou silnější - ale chřadnou, protože slabost a chaos se ve svazku lásky násobí“ (tím spíš, zamíluje-li se hrdina do jedné, lhostejno které - z půvabných sester, jež jsou díky osudu, či spíše autorovy imaginace siamskými dvojčaty!).

Ani objektivní, smysly uchopitelná realita nepředstavuje pro Chauna hranici, kterou by neuměl nebo se neodvažoval překročit. Posílá svého hrdinu hledat Rajskou zahradu, kde „lidé nevrhají stín a koně mají hrby“ a kde je možné, aby si poutník vyměnil svoji identitu a místo ve světě se zralým pomerančem... s tím rizikem, že po této proměně dostane někdejší pomeranč žízeň a poutníka oloupe a sní.

Vtipné, ironizující a neočekávané paradoxy, jimiž Igor Chaun pointuje většinu svých povídek, nejsou však samoučelné. I když je autor **Večeře u maharádži**, „homo ludens“, nejsou jeho příběhy, ani postavy, které v nich - často jen lehce načrtnuté - vystupují, pouhými figurkami a kulisami ve hře, jež by chtěla pouze zaujmout nápadem nebo provokovat bořením starých a tvorbou nových mýtů. Reálný svět i všechny své fiktivní světy Rajských zahrad a pramenů Hory pojímá autor jako prostředí, v němž se může odehrát tragédie i fraška, kde ale nezadatelně přežívá možnost vlastního rozhodnutí, možnost volby. Dosažení původního cíle může být pro hrdinu naplněním i motivem, aby se vydal hledat znovu, mimořádný jev nebo zážitek může protagonistu odsoudit jako podvod nebo přijmout jako zázrak. Svoboda rozhodování je bez hranic, avšak akt volby nezůstává bez následků: Odhodlá-li se rybář, že přestane ryby lovit a raději se stane jednou z nich, může se vrhnout do moře, ale pak jeho posledním vjemem zůstane, že „je po radosti“. Skutečnou radost, uspokojení a naplnění nachází nakonec Chaun v participaci na okolním dění, ve

sdílení potěšení i trampot s nejbližšími, v té lásce, kterou nejdříve ústy profesora Jegora Trofimoviče Trauta označil za „permanentně roztočené laso, kterým člověk krouží po svém okolí a hledá všestranně ochotnou bytost k přijetí svého usazeného já“.

Navzdory tematické šíři povídek, začleněných do souboru, svádějí některé z nich k domněnce, že autor přizpůsobil jejich výběr současným módním trendům (různé směry a formy meditace, zenbuddhismus, přelom tisíciletí). I zde však zůstává čtenáři možnost svobodné volby, bude-li hledat již existující paralely k jednotlivým motivům (případně jejich odvozenost, porovná-li například Rekvie za myšího krále s Orwellovou Farmou zvířat), nebo zda ocení promyšlenou kompozici celého souboru, která se obloukem o všech barvách spektra klene od vzduchu a skepse k přitakání základním hodnotám humanity a mezilidských vztahů.

Dalším sympatickým rysem povídek, které vznikaly v průběhu posledních patnácti let - a už proto snad nemohou být všechny stejně zvládnuté kompozičně a stylisticky - je, že Igor Chau dokáže precizně vylíčit své pocity, postřehy a soudy, aniž by prosazoval vlastní ego nebo zatížil své postavy přemírou skrytých autobiografických prožitků a zkušeností.

V dnes vzácném souladu záměrů autora, výtvarníka (Martina Fišera, jehož koláže citlivě doplňují to, co se v textu ukrývá mezi řádky) a nakladatele (Viléma Šmidta, který publikaci vydal s péčí, jež je ke ctě tak této knize, tak Nakladatelství krásných knih) se podařilo přinést čtenáři dílo, které po stránce obsahové i technické nejen vyniká nad průměr současně české beletrie, ale zaslouží si označení „primus inter pares“ i mezi knihami naší původní prózy, jejichž myšlenky ani listy nezežloutnou s příštím podzimem.

JANA SVOBODOVÁ

Basic Czech

„Jsem vlastně rozhovor.“ píše v jedné ze svých osudově nejbilančnějších básní Zdeněk Rotrekl v *Basic Czech*, loni vydané péčí autorovou v zatím definitivním znění v nakladatelství Atlantis v Brně s pozoruhodným zásluhou Jiřího Kratochvila. Ten slouží zároveň jako stručný úvod k teorii znaků čili sémiotiky. Jistě lze takto odečítat Rotreklův sbírku s určitým vědeckým odstupem, objevovat zejména v prvním oddílu půvaby této nevědní kombinatoriky a konfrontovat ji s dobou vzniku. Jde o verše z let sedmdesátých se zřetelným přesahem na předchozí liché desetiletí, které prožil autor v prostředí, v němž byla slovní komunikace neuvěřitelně dehumanizována a deformována a jazyk stával se zhusta nástrojem přežití. Právě tato mimoliterární determinace vyděluje *Basic Czech* z kontextu běžné ineditní poezie 70. let (vyšla v edicích Petlice a Expedice, jakož i v mnichovském nakladatelství Opus bonum - vždy však v neúplné podobě) a přiřazuje ji do domény padesátých let v našem literárním kontextu jen sporadicky zabydlené: kolik básníků se až do té doby mohlo vykázat podobnou vězeňskou iniciací svých textů?

Vracím se k úvodní citaci Rotreklůva metatextu První dopis příteli. Komunikativním přesahem může sloužit co básníková konfese i odkaz, svým způsobem sbírku přerůstá, tvoří epicentrum celé jedné básnické erupce, aby v několika formálně příbuzných textech naznačila, že toto „doznání“ stále pokračuje... A ještě další kontextuální nuanci porozumíme: kusé nominativní a infinitivní tvary obnášejí vnitřní pravidla světa krutě uzavřeného, a přece přesahujícího z cel věznic do celého českého klimatu duchovního. Jak jinak nežli slovní materií tohle všechno demonstrovat? Čeština hesel, sloganů, režimního newspeaku leží někde na dně Rotreklůvých basic-infinitivů, skloňovaných jmen a sousloví, celé té svérázné komponované gramatické soustavy, jejíž sémantika obnáší druhý, neméně významný objem této poetiky. V české poezii jde o první počín svého druhu, čímž míním postizní funkce jazyka jako obrany i útočné zbraně. Rotreklůvo novum tkví i v tom, že tento verbalistní atribut se nabízí v čase třeskuté normalizace (jádro knížky vzniklo na konci sedmdesátých let) a vydává svědectví o stavu myšlení v době, která byla donedávna interpretována více méně černobíle. Na straně jedné autoři nezakryté prore-

zimní - prototypem určitého údobí mohl sloužit Nezval Zpěvem míru, protikladem pak vězeňská produkce Zahradníčkova s předznamenáním La Saletty a Znamením moci, mezi tím jen nevýrazná opatrná mezivztažnost vyvíjející se přímému kontaktu s politickou a duchovní realitou bez dotyku s nějakou „sociální lingvistikou“ této ražby. Tento rozměr odčitelné dvojakosti časem zkorodoval postupným vynořováním dalších básnických pevnin, příkladně díla Havlíčkova, jehož Stalinská epocha září tu jako maják prosvětlující fatální dobu temna české kultury, zatím nesrovnatelnou v úhrnu lidských běd, ponižení, ortelů, ano i zmařených životů. Koneckonců sám Zdeněk Rotrekl byl trestem nejvyšším stížen hned na počátku svého vězeňského bytování a jeho *Basic Czech* z tohoto pocitového podloží zcela přirozeně vyrůstá a reaguje na ně. Ostatně nebude mnoho eufemismu v tvrzení, že toto je básnicko téma nejbystrostnější a větvitě prorůstající každou jeho sbírkou. Fenomén utrpení nevinných, kteří nepozorovaně mizeli z kruhu nejbližších, aniž byla možnost zvednout byt jen symbolicky nástroj fyzického odporu. Zůstalo tedy na slovní při - nebo lépe, na boj materializovaný jazykem. V nekonečném souspřeží normalizačních let ovšem i tento vzor zůstal za humny zájmových polí většiny, již jmenujeme národním společenstvím, jež dlouho o tomto jevu, který tak neodmyslitelně už velnul do našich duší, nechťelo ani slyšet a zacpávalo si před ním uši, což symptomaticky neseme podnes jako soubor charakterových atributů Česťstvi.

Jiří Kratochvil v doslovu mluví o souvislosti s tvorbou Jiřího Koláře z oné éry, připustíme, že tu jde spíše o výtvarnou než literární příbuznost, kde Kolář není tak docela vzdálen deklinačním a konjugačním sémiotickým variabilitám Rotreklůvým.

Stavba sbírky není jednoduchá. Druhý oddíl, Dodatky k *Basic Czech* pro kročile, i *Basic Latin*, díl třetí, jsou psány spíše jako vysvětlující texty nebo cvičení pro kročile, zásadní esenciální první části, po níž je tato knížka pojmenována, však nikterak nemění, ba, zejména v latinském textovém dodatku, konstruuje pro jazyka neznalého téměř nepřekročitelnou bariéru.

„Odmítám souhlas s mocí neprodal jsem jediný krok za osobní důchod a klidné poležení v trávě Dívám-li se na ten začátek sebe zpátky začal bych do písmene znovu všechno stejně ale z hříchů bych se vyznal s první potuchou o nich před nimi“ - cituji opět z Prvního dopisu. Tento konfesijní model není v české poezii posledního půlstoletí vzácností - vzpomeňme Halasova A co básník, Kainarova Klavírního koncertu nebo Pekingského hematoma Zbyňka Havlíčka a Divišových Moje oči musely vidět. Rotreklůvo vyznání je do určité míry klíčem k pochopení *Basic Czech*: „Vězení je jinde a vylámat se z něho znamená vylámat se k číslicím skrze číslice a ještě NĚCO...“ a o několik veršů dál: „S dějinami paměti odpovídáš za minulé přítomné budoucí / jsi sám jako při porodu / zkus to / není to zadarmo nadarmo / Cesta tě vytesává...“

Na konci desetiletí, které nás všechny nálehavě staví před vlastní bilanční doznání, podává nám Zdeněk Rotrekl návod i pomocnou ruku. V jednotě této vpravdě lidské služby cením tuto knížku nad jiné. Zůstane stále aktuální nejen jako varovné připomenutí, ale i důkaz možností poezie.

MIREK KOVÁŘÍK

Psát básně je vraždit labuť

Pročpak jste změnil obálku, pane Stoi- love? A z Edice poezie, jíž se říkalo tak hezky modrá řada a byla příjemná pro oči, je Edice poezie zevně úplně jiná?

Prostě: Zbyněk Benýšek a jeho *Diagnóza a jiné básně* (sv. 44) se předchozímu alespoň zevně vymyká a udivil mne na první pohled.

Jde o autorský výběr z básní psaných v letech 1977-1997, jak udává Benýšek sám ve své ediční poznámce na závěr, v níž ještě zpřesňuje zařazení jednotlivých básní v dřívějších, vesměs samizdatových vydáních nebo porevolučních periodikách.

Benýšek, ročník 1949, je muž mnoha životních zkušeností, absolvoval střední školu výtvarného zaměření, Palackého uni-

verzitu v Olomouci nedokončil a pak hned přisedlal na univerzitu života, o níž usoudil, že jediné ona je tou pravou školou pro praxi a jediné ona vydává diplomy hned a okamžitě. Deset let žil mimo, ve Vídni.

Benýšek je jistě muž devatera řemesel a miláček vícera múz a mám představu, že nejvíce mu učarovala volnost a svoboda, jež pro něj budou základní a nejdůležitější životní hodnotou. Z fotky na přední záložce ostatně na nás kouká vousatý a vlasatý muž energického pohledu, který se mi zdá, že je permanentně on the road.

Chce-li být básník nebo nechce, ví jenom on sám a uvnitř a možná že něco jiného vypráví a něco jiného cítí. Ale když už vezme pero do ruky (představuji si ho opravdu s perem nebo fixem nebo propiskou, nepředstavuji si ho u psacího stroje nebo PC), tak cítí potřebu cosi zapsat, nějaký nápad, něco drobnějšího, co zrovna odkudsi přiletělo a zabzučelo v hlavě nebo bylo vybuzeno vyskočivší jiskřkou písničky z juke boxu či rádia za barmanem, rozhodně ne báseň, nic vznešeného, poetický text.

Je-li Benýškova tvorba definována jako básně-zápisy, pak je definovaná velice přesně, jsou to zápisy, sdělení, momentky, klipy, poznámky, samy o sobě poetické a ještě navíc psané ve formě básně, což je rozměr autorův.

Benýška je asi nutno přijímat bez nějakých zbytečných spekulací a literárních rozborů Jemného ranního pokynutí („Lysou hlavu / a pak spánek!“ / hleš básník / Fanda Pánek.), jistě by se našli zapřisáhlí nadšenci i skeptičtí vysměváci.

Přijímat znamená číst si a zakoušet zto- tožnění s napsaným textem, které bude snažit možná pro generace zažívající si svá „nejlepší“ léta dospívání v období normalizace a poznávající se podle rekvizit, Sonetu Duo, svíček „dávno pohaslých svědků našich večírků“, podle Jahodových pastvin... než pro ty, kteří základku vyšli někdy po roce 1990 a všechno bylo jinak.

Číst si Benýška může být právě pro atmosféru, kterou vyvolává, navozením si vlastního vzpomínání, toku vlastních nenapsaných a jenom zpětně vyvolávaných textů, které budou ryze soukromé a vlastně jenom běžet na plátně sítnice. A o nichž nás vůbec nenapadne uvažovat, čím jsou, zda TAKÉ poezii.

Soukromě, sám pro sebe jsem si *Diagnózu* a jiné básně načítal takto, přistoupily ke mně a nenabýly žádnou jinou variantu, proto se mi líbí a proto je nebudu hnidopišně pitvat. Své místo v mnohohlasu, jímž se vyznačuje současné psaní, mají zcela nepochybně.

JIRÍ STANĚK

Básník vzdálený miluje a prosí

Z šesti vydaných sbírek od roku 1990 už o Pavlu Petrovi víme mnohé. Známe důvěrně jeho gesto hrdého Moravana, který se vymanol z generačních i názorových literárních vazeb a dospěl k naprosto výjimečné osobitosti svého výrazu, stylu, jazyka a poetiky. Svou sedmou knihou, která v těchto dnech vychází v nakladatelství Větrné mlýny pod názvem *Andělům víno*, dokazuje opět, že o jeho spřízněnosti s Jiřím Kuběnou, Zbyňkem Hejdou, časopisem *Box* či literárním okruhem Hosta můžeme hovořit jen jako o zastaveních na cestě, která je ryze svěbytná a v kontextu současné české poezie nikým nezastupitelná.

Od sbírky *Za svítání Morava* se vnější podoba nové knihy liší jen nepatrně: tmavějším odstínem fialové obálky a o málo menším rozsahem. Formát, grafická a typografická úprava, na níž se podílel Zdeněk Macháček, se neliší. A neliší se ani vnitřní struktura, vyzrálá kompozice díla ustálená do trojdielného celku. Už od přelomové sbírky *Trojlodí Jakuba* podřizuje se autor této kázní, v níž jeho slovo a dech sraží se pod touto trojičnou klenbou v orchestrální skladbu oběti i důkůvzdání.

V době, kdy se většina autorů navzájem svou tvorbou utvrzují v nevěrohodnosti, pojmenovává tento básník přímo své city, hovoří o vině, pokání, o touze, která se naplní na věčnosti, o lásce, která neumírá v srdci čistém. A jaká je vlastně krajina jeho domova, jeho *za světla temných stezek*? Ještě v předchozí sbírce se zdálo místopisně urče-

ní neklamně obsažené již v názvu, ale dvě finální skladby nové sbírky (*Bohdan a Jablčný domov*) již rozšiřují obzor na celý vesmír (*a jiná jsou uhrančivá světla, / a jiná nejpruďší jsou peřeje, a na tolik vína lesní cesty už nestačí...*). Krajina domova může být stejně mezi Kostelem a Štípou či na Jaroslavických pasekách jako kdekoli jinde, je-li krajinou věrnosti srdce. Právě odtud však básníka vyhánějí, a on se na obranu učí mít otevřené dlaně, jak to v lyrickém napětí jeho poezie můžeme sledovat od prvních sbírek a zejména ve Zlých brusech nože.

Z drobných detailů, kradmých pohybů, neúplných poznámek vytváří Pavel Petr přísnou stavbu svého verše, který může být vznosnou prosbou, naléhavou otázkou, ozvěnou refrénu, přáním, snově utvrzeným poznáním, pohledem do dna odkrytým. Objevují se slova citově zabarvená, zdrobněliny, opakování, nářeční prvky, kontrastní spojení, jež dodávají pevnost jazykovému výrazu a podřizují se jednotné melodii básnické skladby. Tak jako ve zkratce a sevřenosti úvodních textů duše přímo lapá po dechu, tak se rytmus v poslední části uvolňuje a splývá jako řeka, která z hor sestupuje do nížin. Tušíme už, kde je básnicko místo na této zemi a kde sotva najde spočítání (...v jakém martyriu / mě polibky zahnal jsi do údolí, / kde není jak krásně spát).

Za světlušky, za světlo pro temné stezky píše Pavel Petr svou poezii, vzácnou, jiskřivě mocnou jako víno, kterého neubývá, távavě tesknou jako ženich, kterého na svatbě už nečekali (*On plakal?*).

PETR CEKOTA

Rozanovův „román bez motivace“

Aktuálnost knih je dána nikoli datem jejich vzniku, ale jejich výpovědí. Před časem u nás vyšly zápisky, vzpomínky a úvahy jednoho z autorů „stříbrného věku“ ruské literatury **Vasilije Rozanova** pod názvem **Spadané listy**. (Pro nakl. Triáda je z ruštiny přeložili Ludmila Dušková a Ladislav Zadražil.)

Pojmenování *Spadané listy* (rusky *Opavšije listja*) máme podle autorova návodu vnímat i jako listí padající ze stromů, i jako listy popsaného papíru spadlé do „košů“: prvního z roku 1913, druhého z roku 1915.

Nenaplnily se autorovy obavy, že jeho tak neobvyklá výpověď, složená z nesourodných prvků osobních vzpomínek, politických polemik i náboženských úvah, ohrozí existenci literatury. („Někdy mi připadá, že přispívám k rozkladu literatury, samé její podstaty.“) Naopak, dobová literatura se ubírala právě tímto směrem. Marcel Proust psal v letech 1913-1927 Hledání ztraceného času, filozofie mluvila o plynulosti duševního života jako o proudu myšlení, Bergson označil intuíci za nejlépe povolanou pro záznam dění jako souvislého proudu. Formalistická literární teorie v Rusku brzy pochopila Rozanovovo směřování k autenticitě. Jeho nezastřenou chaotičnost při záznamech proudu myšlení nazvala obnažením metody a celé dílo označila za „román bez motivace“, za literaturu „vně syžetu“. Pozdějšímu existencialismu vycházejí vstřícně Rozanovovy údaje o situaci a době, ve které nás pocity existence přepadají („při čekání na zvěř, při nácipávání dutinek tabákem, na použité poštovní kvitanci“). Tvar Rozanovova „románu“, jeho zrovnoprávnění zásadního a náhodného a vyloučení syžetové kauzality snad dokonce můžeme poměřovat současnými postmoderními manifesty.

Rozanovovo uvolněné zachycování myšlenek způsobuje, že je nelze skládat do rozvinutých programů. Myšlenky se vynořují volně a platí tématům jako lidé, vína, smrt, panenství, univerzitní řád, víra, Bůh. Záběry těchto myšlenkových událostí bývají často jakoby bez úvodu a bez konce, zbývají jen záblesky, trest, o níž nevíme, od koho pochází a komu je určena, stopa něčeho, co právě uniká. Volně vynořování myšlenek umožňuje, aby si některá řešení navzájem odporovala.

K nejrozpornějším patří Rozanovovy názory vztahující se k dobovému společenskému dění. Ve vyhraněné opozici k sociálnímu věření počátku dvacátého století vyslovuje Vasilij Rozanov v roce 1912 jednu ze svých základních sentencí: „Společnosti,

těmi, kdo nás obklopují, je nám duše ubíráno, nikoli přidáváno.“

Jediná věta prozrazuje autorovu příslušnost k dobovému proudu ruské náboženské filozofie, k té linii, která v soustředění na nejjemnější záchvěvy psychična hledá spásu před negativními důsledky sociálních utopií. Rozanov vyhlašuje odchod od evidence vnějších vztahů mezi lidmi a proklamuje tak sblížení s duchovními vůdci pravoslavné teologie, jakým byl Pavel Florenskij a jiní.

V polemice s některými autory (M. Gorkým a L. Andrejevem, číst Ščedrina mu ani „nepřišlo na mysl“) a také se soudobými politiky, zvláště s jejich diskuzemi o „principiálních“ otázkách, nazýváje sám sebe „my, náboženští filozofové, v každém případě lidé jiného, vyššího poschodí“, odmítá diskurz politiků a nabízí svůj: o principech je možno zavádět řeč jedině s věštinou, s veleknězi a před tou zázračnou ikonou, kterou „vyhodil do povětří váš nerozumný Savva...“

Ačkoli sám nikoli apolitický, Rozanov odmítá politiku jako nebezpečnou lidskou aktivitu: „Je třeba rozkotat politiku. Bohu se už protiví politika, která zalila zem krví..., klamem... a krutostí.“ A Rozanovův návod? Poplést celé politické myšlení, uhasit politické plameny tím, že by najednou nikdo ničemu nerozuměl a že by se mu všechno jevílo jako popletené... Zdá se, že za těmito argumenty je dobře čitelný rukopis jednoho z církevních otců, totiž Athanasie Alexandrijského. Tento výrazný autor patristické literatury v Řeči proti pohanům podobně vykreslil škodlivost pohanských filozofů i jejich samozánik: tak dlouho spolu diskutovali, až si navzájem argumenty vyvrátili, a tak sami sebe zrušili.

Rozanov však není publicista, který by vstupoval do literatury jen proto, aby horoval pro vítězství dílčí myšlenky nebo proti ní, pro církev nebo proti ní. K otevřenosti jeho díla patří, že svět vidí nezaujatě jako věštec: Řecko zahubili sofisté a Řím paraziti u stolů moci, evropskou civilizaci zahubí nikoli soucit, ale lžísoucit. Například: vrah podřeže babičku a její vnučku - nikoho to nezajímá, netýká se ho to. A najednou uhoď někdo vraha do tváře - a všichni křičí: „Zhanobil lidskou tvář!“

Civilizace hynou na zvrácenost lidských ctností, „rodových“ hodnot: v Řecku to byl rozum, v Římě vůle a u křesťanů to bude láska transformovaná ve lžísoucit. Evropská humánnost je „ledová láska“, ledový rampouch, který se třpytí v zářivém slunci a budí dojem diamantu. Na tyto „diamanty“ zahyne evropská civilizace...

Rozanovovým názorům nepřikyvujeme mechanicky. Při některých jeho úvahách - a nemusí být jen věštecké - čtenáře zamrazí. Neboť: „Tesknota je totéž co nekonečno...“ (u soudu při čekání na soudního úředníka).

SVĚTLA MATHAUSEROVÁ

Z Aurory vystřelil alžbětinský dvořan!

Sir Walter Raleigh se do historie zapsal mnoha jmény. Jejich výčet lze v úplnosti nalézt v životopisném doslovu k **Oceánové lásce k Cynthii**, kterou letos vydalo nakladatelství Aurora. Básně vybral, přeložil a doslov napsal Zdeněk Hron.

Jsou básnické osobnosti, které se pro budoucnost v paměti uchovávají hlavně jako básníci, jejichž nejslavnější text napsal vlastní život. Dnes nejsou jejich díla příliš čtená, ale ve školních lavicích hltají žáci jejich životopisy jako beletrii. Básníkův osud jim slouží jako návod ke čtení, i když je louskání textu mnohdy mnohem méně zajímavé než fakt, že Villon byl zloděj a vrah, Puškin padl v souboji, Rimbaud nastříkal kamarádovi kyselinu sírovou do piva, když ten byl na toaletě, Wilde byl homosexuál, a Jesenin? Bezcitný mladík, který zneužíval naivitu počestných dívek! Jen více autenticity! Žáci si něco šeptají, když učitel zmíní nevyřešenou záhadu Gellnerova zmizení či kuriózní odchody ze života, pokud možno ještě s vtipnou replikou, jako je tomu i v případě dvořana, kavalíra, žoldnéře, námořníka, organizátora zámořských výprav, favorita královny Alžběty, kapitána její tělesné stráže, mecenáše umění (podpořoval ze svého majetku například Edmunda

Spencera), poslance, amatérského lékaře, vězně, botanika a nakonec i autora historických a politických spisů (velmi populární byly jeho Dějiny světa, The History of the World - vydávány od r. 1614). Byl bezpochyby zosobněním vrcholné renesance, vpravdě rozporuplná postava stejně jako doba, která vyznávala myšlenky humanismu a přitom své nepohodlné popravovala. Vždyť i dnes patří nejen do dějin Spojeného království, ale právo na něj si vyhražují i Severoameričané pro jeho zásluhy o osídlení Virginie. Jeho melodram života, to je rychlý vzestup a o to prudší pád. Až k obvinění ze spiknutí a velezrady a dovršující slavné scéně na popravišti. Doma byl milován i nenáviděn, obáván i trpěn, ale dodnes je při zpětném pohledu na Shakespearovu dobu balvanem nepřehlédnutelným, přestože jeho dílo básnické je co do kvantity velmi skromné (zachovalo se jen něco přes třicet básnických textů a fragmenty z delší básně, po které je nazván i náš výbor).

Básníkem byl sir Walter Raleigh jen jaksimimochodem (stejně jako Wyatt, Sidney a mnozí jiní z jeho současníků), tedy jen tak, jak se slušelo na dvořana a kavalíra, který ovládal dokonale pravidla společenského bontonu, vzdělání a o něm se traduje jen historika, že rozprostřel svůj drahý plášť přes kaluž, aby si královna Alžběta neušpínala svou výsostnou nožku. Své verše psal jen vzácně ve chvílích emocionálních vzplanutí, ve výjimečných životních situacích (báseň s názvem Následující verše napsal sir Walter Raleigh v noci před popravou a zanechal je ve věži, v níž byl vězněn), když potřeboval reagovat na přítelovu báseň (If all the world and love were young, s českým názvem Nymfa odpovídá zamílovanému pastýři, reakce na Marlowovy pastorální verše) nebo se snažil získat si oblibu královny (Sir Walter Raleigh to the Queen, český Svě královně). Pokud mají literární historikové hodnotit Raleighovu básnickou tvorbu, shodují se nejčastěji na přívlastku mužný. A mužnost jeho poezie, někdy až sarkastická, často hořká, se spoustou vtipných narážek a odkazů, ne však akademická, a nikdy ne sentimentální a plačtivá, již nechává zaznít ve svých verších: *Kéž nestihne tvé pohrdání / vášeň, již pokouším se skrýt: / Raněn je ten, kdo skrývá rány / a neprosí se o soucit*, nemůže mít sice tížďost slávy sonetů Shakespearových, ani věhlného talentu Christophera Marlowa, ale Raleigh nás okouzlí básněmi nekomplikovanými a upřímnými.

Strategie, kterou Aurora k vystřelení Raleighova výboru na knižní trh zvolila, zdá se zdařilá. Knižka působí v dávkovém balení vkusně a sympaticky. Básně jsou představeny k porovnání v anglickém originále i v českém překladu. Sbírká je tak dalším příspěvkem do skládanky anglické překladové poezie období renesance, jak uvedeno i v ediční poznámce, a měla by tvořit celek s již dříve vydanými antologiemi a výběry (Škola noci, Fénixovo hnízdo, Shakespearovy sonety či Komu zvoní hrana, výbor z poezie Johna Donna). V doslovu se toho o poezii samotné moc nedovíme, jeho autor zvolil, koneckonců stejně jako autor této recenze, snazší variantu a podržel se Raleighovy legendy. Nevím, možná svou roli hrála i obava, že by básnické texty bez podpory zajímavých životních osudů jedné z největších osobností anglické dvorské renesance ztratily na váze. Ale co, vždyť první, na co si každý školák vzpomene, když padne zmínka o Sokratovi, je to, že vypil číši bohlelavu!

MILAN DĚŽINSKÝ

Stále stejně dynamický kapitalismus

Francouzský historik **Fernand Braudel** (1902-1985), vůdčí představitel poválečné školy Annales a jedna z nejvýznamnějších osobností francouzské historiografie 20. století, kupodivu dosud uniká pozornosti našich nakladatelů. Na trh se dostávají spíše díla historiků mladší generace, kteří na Braudela navázali (jmenujeme třeba Jacquese Le Goffa). Nyní se nám dostává do rukou první překlad jedné z jeho prací; není to nijak zvlášť známý text, natož pak hlavní dílo. **Dynamika kapitalismu** vznikla na základě přednášek pronesených v roce 1976 na Univerzitě Johna Hopkinse v USA a knižně vyšla v roce 1979 jako jakýsi úvod k tehdy pře-

pravované knize Hmotná civilizace. Je jejím shrnutím a zároveň teoretickým prohloubením, podává nám přehled o základních myšlenkách a metodách tohoto rozsáhlého díla a v krátké a výstižné syntéze nás uvádí do Braudelova vědeckého myšlení. Je to teoreticky prohloubený nástin ekonomických dějin světa a úvaha nad základními pojmy, směry a silami ekonomického vývoje. Charakteristické je, že na počátku studie cítí autor potřebu nejprve obhájit ekonomické dějiny jako rovnoprávný směr historického bádání - dějiny chápány ne jako dílčí oblast dějinného vývoje, nýbrž jako „celé lidské dějiny viděny z určitého pohledu“.

Tématem je hospodářský vývoj světa v 15 - 18. století a osou výkladu je vznik a rozšiřování toho, co lze nazývat kapitalismus. Braudel se od tohoto pojmu nejprve trochu distancuje, nemůže si ale pomoci a vrací se k němu zpět, aby si ho definoval po svém.

Kromě tohoto termínu pracuje Braudel ještě se dvěma centrálními pojmy, které si musí rovněž přesně definovat: materiální civilizace a tržní hospodářství. Pod pojmem materiální život se rozumí každodenní, ne-reflektovaná stránka života lidí, široký a těžko popsateľný proud tvořený hmotnými potřebami, vzory jednání, celou sítí zvyků a tradice. Materiální život je základna, ze které vyrůstá veškerá ekonomika, živí ji a na něm závisí její vzestup a úpadek. Tržní hospodářství pak není pro Braudela totéž co kapitalismus - naopak, rozlišení těchto dvou pojmů, které jak v běžném užívání, tak mnohdy i v odborném jazyce splývají, je jednou z ústředních myšlenek studie. Tržní hospodářství, „hospodářství trhů“, je pravidelná a předvídatelná směna zajišťující běžné potřeby obyvatel; kapitalistické hospodářství je naproti tomu vybočením z této periodicity, nepravidelné podnikání bez kontroly a průhlednosti dosahující obrovských zisků, získaných často za pomoci monopolů - v minulosti zejména dálkový obchod. Takto definovaný kapitalismus už nemůže být stupněm žebříčku otrokářství - feudalismus - kapitalismus, jak se domníval Marx, ani produktem protestantismu šestnáctého století v pojetí Maxe Webera, nýbrž existoval tu již od středověku jako tenká vrstva na hladině hospodářského života. Neúprosná pravidla trhu, jeho pověstná neviditelná ruka a konkurence jsou sice zákony tržního hospodářství, ale ne kapitalismu - ten si pravidla přizpůsobuje a všemožně je obchází. Pro něj je typický monopol.

Braudel navíc upírá kapitalismu jeho jedinečnou úlohu motoru ekonomického rozvoje: „Ve skutečnosti všechno nese na svých ohromných bedrech materiální život: když se rozbují, vše se vyvíjí kupředu; z něj těží i samo tržní hospodářství a na jeho úkor rozšiřuje své vztahy. A z tohoto rozšiřování vždy těží kapitalismus.“

Patrně nebylo autorovým záměrem směřovat svůj výklad k výrazné pointě. Přeteme-li si však poslední kapitolu věnující se dnešnímu kapitalismu ve světle předchozího výkladu, dostaneme do rukou svorník, kterým spojíme Braudelův výklad ve velice aktuální závěr. „Nemyslím si, že by se zásadně změnila podstata kapitalismu,“ píše Braudel. Kapitalismus totiž ani dnes nepokrývá celou ekonomiku, ale nachází se pouze na horních příčkách hierarchie ekonomických vztahů a i dnes se opírá především o monopoly. „Trojí rozdělení, o němž jsem mluvil - materiální život, tržní hospodářství a kapitalistické hospodářství... si dodnes uchovalo pozoruhodnou rozlišovací a explikativní hodnotu.“

Je cítit, že tento kapitalismus není Braudelovi moc sympatický a toto osobní zaujetí dává knížce zvláštní vyznění. Znamená tržní hospodářství automaticky i rozvoj kapitalismu, tohoto zistného příživníka na rovných ekonomických vztazích? Braudel se domnívá, že ne: „Těm, kdo na Západě kritizují zlořády kapitalismu, politikové a ekonomové odpovídají, že jde o menší zlo, o nevyhnutelný rub svobodného podnikání a tržního hospodářství. Tomu já nevěřím.“ Nyní čekáme s napětím, zda se autor odváží formulovat svou vizi lepšího světa - jsme však zklamáni: „Může existovat společnost, kterou bych považoval za ideální? Rozhodně si nemyslím, že by měla ve světě mnoho přívrženců!“

Je snad právě sučdná možnost explikace historie do současnosti opravdovým kouzlem této historie, která se nezabývá po-

litikou a diplomacií, nýbrž hospodářstvím, hmotným životem a každodenností? V každém okamžiku pocítujeme nutkání srovnávat tehdy a dnes a hledat rozdíly a analogie v materiálních starostech lidí, v základních konstantách života, jakými je narození, rodina, smrt. „Nejsou to snad,“ píše Braudel, „témata stejně fascinující jako osudy říše Karla V. nebo pomíjivá a sporná nádhra toho, čemu se říká francouzský primát za doby Ludvíka XIV.“

Dalo by se polemizovat o tom, jaký má smysl seznamovat čtenáře s tímto autorem prostřednictvím jedné krátké a nutně zkratkovité studie, která navíc úzce souvisí s jiným autorovým dílem (v textu je na toto dílo mnoho odkazů), jehož vydání zřejmě se dosud nechystá. Je ale samozřejmě lepší, aby od Fernanda Braudela byla k dispozici tato kniha než vůbec žádná.

ZDENĚK OPAVA

Fotografie zpřítomňující?

„I když už nepropadneme nad fotografiemi z listopadu 1989 tehdejší euforii, něco z tehdejších pocitů nám ta kniha určitě zpřítomní.“ Touto větou končí prezident Václav Havel úvodní slovo k fotografické publikaci **Události 1989-1999** s podtitulem Deset let ve fotografii MF Dnes, která právě vyšla v nakladatelství Argo.

Musím se přiznat, že tato slova mě pouze utvrdila v pochybnostech, které ve mně zanechala fotografie na frontispisu. Jedná se o fotografii několika set hlav, nad kterými se vzpíná prostoduše vyhlížející dívka, jež v očekávání návratu našich chlapců z Nagana za zády roztahuje českou vlajku.

Ne, k zpřítomnění nedošlo, ale budu spravedlivý a přiznám, že ani nemohlo, protože jsem tehdy žádnou euforii neprožíval. Moje pochybnosti ovšem nebyly nad kvalitou jednotlivých snímků, ale obecně nad smyslem knižního publikování fotografií, tedy fotografií, které se jeden den nafotí a druhý by se měly objevit, v méně šťastném případě neobjevit, v novinách.

Při listování publikací tohoto druhu mohou tedy nastat dvě situace. První je ta, že čtenář narazí na fotografii, která nějakým způsobem souvisí s jeho osobním prožitkem, a dochází k onomu kýženému zpřítomnění oné situace. Pravda, to je ta lepší varianta. Ale co je jejím důsledkem? Čtenář si s jistotou dávkou sentimentu zavzpomíná na něco krásného nebo naopak skličujícího ze své minulosti, tedy proces srovnatelný s prohlížením rodinného alba, kde ho ovšem fotografie osloví daleko víc.

Druhá varianta je ta, že ho neosloví nic, polituje utrpení rwandských uprchlíků a knihu prostě odloží. Proto se domnívám, že peníze vložené do tohoto dozajista nákladného projektu by bylo lépe použít například na monografii Jaromíra Funkeho nebo na publikaci o české fotografické avantgardě, které u nás opravdu žalostně chybí.

Fotoreportér Herbert Slavík, zakladatel agentury MAFA a autor celého projektu, říká, že potřebuje pracovat rychle, čím déle je přítomen určité události, tím více klesá jeho schopnost ji vystihnout. Myslím si tedy, že zkušený fotoreportér, kterým bezpochyby Slavík je, musí mít v hlavě jakousi kartotéku životních situací a ke každé z těchto situací mít přiřazeny kompoziční a jiné prostředky, pomocí kterých danou atmosféru nejlépe vyjádří. S touto kartotékou pak pracuje rychlostí počítače právě ve chvíli, kdy hekticky mačká spoušť svého fotoaparátu. Jedná se tedy o jakýsi druh podmíněného reflexu. Slavíkova slova si potom vykládám tak, že kdyby mohl zastavit čas a ztvárnění dané situace si promyslet, nic by nevymyslel. Což ovšem není myšleno jako něco negativního, ale jako přirozený důsledek letité praxe v tomto oboru. Právě díky tomuto druhu automatismu nemůžeme u reportážní fotografie v žádném případě mluvit o autorově specifickém výrazu, jako je tomu samozřejmě u fotografie výtvarné, ale i dokumentaristické a humanistické (H. Cartier-Bresson, D. Seymour, W. E. Smith, ...), která bývá chybně s reportážní slučována nebo zaměňována.

Na knize se podíleli fotoreportéři agentury MAFA, kteří patří ke špičce české reportážní fotografie (již jmenovaný H. Slavík, D. Neff, J. Noseková-Richterová, M.

Růžička a další). Říci ovšem, který z fotografů zastoupených v této knize se mi jeví jako nejvýraznější či nejzajímavější, není právě z výše uvedených důvodů dost dobře možné. Snad z hlediska kvantitativního zastoupení, pak by jím byl právě Slavík. A možná platí i obecně, že měřítkem kvalit každého fotoreportéra je množství a rozsah událostí, u kterých je schopen být přítomen.

Logickým důsledkem, a v tomto případě samozřejmě i záměrem, je potom řazení chronologické a nikoli podle jednotlivých autorů. Jedná se tedy o jakousi fotografickou kroniku posledního desetiletí, a to nejen v Čechách, ale i ve světě. Zachycuje nejvýznamnější události z oblasti politiky, sportu, ale i povodně na Moravě, pražské koncerty skupin jako Rolling Stones nebo R. E. M., návštěvy významných osobností - princezny Diany, tibetského dalajlamy, papeže Jana Pavla II., Michaela Douglase a jiných. Relativně velký počet fotografií je také věnován listopadovému období roku 1989. Ze zahraničních událostí stojí bezpochyby za zmínku sjednocení Německa nebo boje na Balkáně.

Co dodat? Řekl bych, že knihu Události 1989-1999 lze zařadit do skupiny knih určených především jako dárečky. Knihu po obdržení letmo prolistujete, ohodnotíte ji jako pěknou a zajímavou a posléze zaujme čestné místo ve vaší knihovně, na kterém nadále setrvá.

ONDŘEJ SLABÝ

Časopisy

Host 7 a 8

Host, „měsíčník pro literaturu a čtenáře“, věnuje také - skrze speciální rubriku - prostor výtvarnému umění. I kvůli němu změnil svůj formát. Netuším, kam se tato původně barevná rubrika vytratila. Zapomněl snad v redakci na slova M. Balaštica z editoria (Host 1/99) týkající se většího formátu, „který umožňuje zajímavější grafické řešení a práci s výtvarnými materiály (...)“? Ty jsou teď pouze volně roztroušeny po stránkách časopisu (rubrika se omezila na rozhovor s výtvarníkem či informací o něm, jež našla své místo „kdesi“ u konce časopisu) a jejich přehledná koncentrace na jednom místě ztlačně chybí.

Velmi rozpačitě také vyznívá jakýsi nový útvar, řekněme „báseň v komiksu“ - stává se tak určitou interpretací básně samé - působí však dojmem nepodařeného žertu. Kdo by hledal ilustrovanou báseň i v osmém čísle, bude zklamán. Na jejím místě je série fotografií (nazvaná „Příběh brýlí Olega Suse“) - doufejme, že komiksům odzvonilo. Sedmé číslo doprovdily fotografie plastik Jana Koblasy (a rozhovor s ním), v osmém čísle najdeme jemné a prosté malby Jana Knapa (rovněž doplněné rozhovorem) a kresby Bruna Schulze. Větší formát a grafické řešení však Hostu skutečně očividně prospělo - tedy co do přehlednosti. Vznik nových rubrik s sebou však přinesl i otázku po jejich smyslu. Rubrika Nejlepší báseň se stala jakýmsi „obnažováním srdcí i duší“ vypovídajících. Mysllet esejem, konkrétně Židě a literatura od Otokara Fischera v sedmém čísle, ze které museli redaktori jistě „sfouknout“ velkou vrstvu prachu, již pozbyla své aktuálnosti a její zařazení tak budí rozpaky. Naopak velmi slibně si zatím vedou rubriky Téma a Kritika - nepostrádají nápaditost a jako nosné se ukazují i rubriky Beletrie a Osobnost. To se týká též Hostu 7 a 8/99.

V zářijové sedmičce se v rozhovoru s Ludvíkem Kunderou dočteme, že pracuje v noci, a jak už víme, v noci pracují (převážně) básníci. Kundera rozvláčně vypráví o své velké zálibě a droze - čaji a samozřejmě také o literatuře. Karel Komárek podrobil kritice Dějiny křesťanství Paula Johnsona. Všimá si, jak autor s daným tématem pracoval, a tak může na závěr konstatovat: „Spíše než dějiny křesťanství vypravuje Johnsonova kniha dějiny křesťanstva: autor se jako historik pochopitelně více zabývá dějinným pohybem lidí než vývojem křesťanské ideje.“

Jak jsme si již u Hosta navykli, do předí jeho zájmu vystupuje poezie (především ta „mladá“). Proto takové rubriky, ja-

ko je Dílna, Jedna báseň, Nejlepší báseň, což je dále obohaceno rozhovory a v neposlední řadě také studii a kritikami. V rubrice Kritika se apologet mladé české poezie Michael Hauser svým kritickým příspěvkem Mímésis a poezie bez manifestů ocitá na tenkém ledě hledání doposud neověřených hodnot a vynášení soudů nad mladou českou poezií (Borkovec, Kasal, Kremlička, Krchovský, Reiner, Správcová aj.) - což je práce jistě potřebná, neboť se dnes situace v této oblasti jeví jako značně nepřehledná. Autorovi však nejde o nové třídění mladé poezie: „(...) protože se mi jedná jen o zaostření nového dojmu z mladé poezie“. Přesto hledá určitý jednotící princip této tvorby: „Tato poezie, pociťující svou těžkou hodinu a zpochybňující význam poetiky, se dostává do nulového bodu psaní, a to pro ni znamená, že u každé básně musí začínat nanovo bez tradičních básnických opor.“ To, co mladá poezie postrádá, si zůžil na „dvě tradiční podpěry“ - „pocit pomazání ze strany určité komunity“ a „významné manifesty, kréda, hnutí, básnické školy“, z čehož vyzouje: „V manifestovém vakuu má poezie cestu k základům otevřenou.“

Dalo by se říci, že rozhovor s básníkem Ivanem M. Jirousem se jeho autorům vymkl z rukou. Jirous je často nepřipustí ke slovu, zato však dává bezprostředně nahlédnout do své „tvůrčí dílny“. Rubrika Téma se tentokrát zaměřila na A. Solženicyna úryvkem z jeho nové knihy Rusko v troskách. Ten je doplněn erudovaným příspěvkem Vladimíra Svatoně, „recenzi se závorkami“ Františka Dráblíka (který upozorňuje: „Má ale Solženicyn vsutku všude mít své poslední slovo?“ - a v závorkách dodává poslední slovo vlastní) a komparativní studii Solženicyn - Pecka od Jana Zrzavého. Na seminář literárního místopisu zve příspěvek Wolkerova „Bellevue“ Jana Slavotínka (v nové rubrice Host do domu), pokud ovšem při jeho téměř pohádkové dikci neusnete: „Byli to dědeček a babička Jiřího Wolker. Kříž dali vystavět v roce jeho narození, z radosti nad prvním vnukem, a vůbec z vděčnosti, že je jim bohatě dopřáno darů života.“

Říjnová osmička přináší rozhovor s Eugenem Brikiem a novým šéfredaktorem Literárních novin Jakubem Patočkou, který odešel do jejich redakce z hnutí Duha: „Umění odcházet je disciplína, která se u nás neprovozuje, a společnost tím podle mne hodně trpí.“ Patočka má celkem jasno o nové koncepci svých novin - mj. klade velký důraz na vytváření prostoru k diskusi. Na literaturu má názor dosti vyhraněný. Zaleknout by se tak měli všichni experimentátoři: „Co se týče literatury, jsem asi poněkud konzervativní, protože hodnotou pro mě není nějaký formální experiment, ale dobře vystavěný a silný příběh.“ Patočka klade velký důraz na morálku a vše vždy nahlíží v co možná nejširších souvislostech. K dalšímu tázání (např. jak dalece spolu umění a morálka souvisí) vyprovokovalo Miroslava Balaštica Patočkovu tvrzení: „Myslím si, že nelze odhlížet od obsahu sdělení a osoby toho, kdo je píše.“ Ožehavá otázka týkající se jeho literární erudice, která by v souvislosti s jeho nástupem na post šéfredaktora Literárních novin byla na místě možná ze všech nejvíce, však bohužel položena nebyla.

Také v osmém čísle najdeme kritiku současné poezie, tentokrát z pera Jiřího Trávnicka Výstup na druhohory, věnovanou srovnání básnických druhotín, kterých se v poslední době „sešlo“ větší množství (Správcová, Hruška, Chlábek, Kolmačka, Trojak aj.). Některým formulacím rozhodně nelze upřít jistotu dávku neotřelosti: „Prvotina Petra Hrušky Obývací nepokoje (1995) byla velice příjemná na dotek; čtenář v ní byl hned doma: obsažen v básnickových činných prostorách a ujišťován, že hodnota světa vezdejšího je něco, na čem se ještě stále dá postavit básnické domlouvání.“

Dílem u nás stále ještě ne příliš známé Libuše Moníkové se zabývá Květa Horáčková. Tématem a současně téžiskem osmého čísla je Bruno Schulz (nejen jako literát, rovněž jako grafik). Studie doplňuje korespondence Schulz - Gombrowicz a Schulzova povídka Červencová noc.

Věřím, že jakési napětí mezi literárními časopisy jistě víří vody literárního dění, rovněž však ale musím politovat ty čtenáře, kteří se v těchto partyzánských bojůvkách jen velmi špatně orientují. Mám chuť se ze-

ptat, zda je to vůbec zajímavá. Zdalipak platí, že ten, kdo touží po pomstě, ublíží především a nejvíce sobě? Věřím, že polemika Roberta Krumphanzla bude v tomto ohledu svítáním na lepší časy. Krumphanzl se snaží věci pojmenovat. V úvodu tvrdí: „(...) polemiky vedené s úsilím usvědčit či znemožnit toho, kdo je vnímán jako protivník, končí nekonečným spíláním, demonizací tohoto ‚protivníka‘ (...) a často zasahují nové a nové lidi. Důvodem, proč píšu tento článek, není nic ze shora jmenovaného.“ Ale ani on se však nezbavil potřeby hledání vinníka: „Samu povahu ‚antagonismu mezi KP RR a Tvarem‘, jak ji konstruuji zvláště V. Novotný, P. Janoušek a J. Šofar, je třeba odmítnout, nepřístupovat na ni.“ Ano, „antagonismus mezi KP RR a Tvarem“ je třeba odmítnout, stejně tak ovšem i Krumphanzlovo ukazování prstem. Kdo toužíš po pointě, vyhledej rubriku Místo tečky (Host 7/99).

ALEŠ MEČÍŘ

Časopisůbrání

Dnes posbírám na časopisecké vinici několik hroznů „přesahových“. (Nemyslím ale zrovna ty, kde se honí v řádcích slova „teaser, copywriterovské femeslo, headline, brief, advertorial“, takové ještě stále nečesu.)

Už 7 let vychází časopis **PRINT & PUBLISHING** a z názvu je patrné, čím se zabývá: je především o tisku - o tiskárnách, o tiskárenských zařízeních a strojích, o metodách, technologiích a trendech, o tiskářích. Mimo to, že je kvalitně tištěn a kvalitně redigován, přináší v každém čísle materiály přesahující pouze tiskárenský rank. V čísle 4/99 je to např. článek o archivu a knihovně tepelského kláštera, putování (bez zbrojního pasu) po stopách časopisu Revolver Revue (rozhovor s P. Tokornou a V. Karlíkem) nebo povídání s generálním ředitelem PNS o zásadních změnách ve firmě (ing. Ondraschek „vyhrožuje“: *Od roku 2001 by úroveň našich služeb a cen měla být na úrovni západoevropských standardů. No, snad se dožijeme...*).

Brněnské Skleněné louce se letos podařilo vyprodukovat jedenáctku **TICHA** (současníka hudby). Dvojzřměné číslo (z jedné strany české / a do toho ještě slovenština / a z druhé německé - je to úlitba sponzorům, „podnikatelský“ záměr nebo naopak jedna z akcí „vážného“ skleněnoulouckého humoru?) je zase nabitě podivnostmi, o kterých nevíte, z které do které, jak říkávaly mé babičky. Nicméně, zaplať Bůh (či dosad dle svého svetonázoru) za takové počiny. Pro čtenáře zaznamenávám aspoň vzpomínku P. Reznicka na okruh demurga Jana Nováka (hvězdy kvelbu) a J. Veselského na jednoho z nich, básníka A. Konečného, který vydal v roce 1984 v Mníchově básnickou sbírku „Skleněná louka“. Mimo z Tvare známého L. Vlacha tu najdete i např. „kousky“ J. Valocha (*úplná struktura neúplně informace - jestliže někdo něco, tedy někdo něco / jestliže někdo nic, tedy někdo něco / jestliže někdo nic, tedy někdo nic / jestliže někdo nic, tedy někdo nic / jestliže někdo nic, tedy někdo nic / jestliže někdo nic, tedy někdo nic / jestliže někdo nic, tedy někdo nic / jestliže někdo nic, tedy někdo nic*).

MAŠURKOVSKÉ PODZEMNÉ, číslo 22, s podtitulem „Raději 22 hlav, než jednu hlavu 22“. To mně P. Komínek ze „slavných“ Troubek a jeho chlupci udělali radost. Mašurky jsou opět plně nesmírně zajímavého materiálu. Hned první velký článek o českokrumlovské skupině Bratři Karamazovi dokazuje, že „androš“ se zas tak lehce nevzdává (*Modlitba - Sed' a mlč / Drž hubu a mluv*). *Mejk lán not vór* je název povídání o tom, jak žili českoslovenští hippies. Rozhovor s P. Krassnerem, editorem magazínu *The Realist* (*Mám copyright na 60. léta, takže kdykoliv jsou zmíněna, automaticky dostávám autorské poplatky*). Další rozhovor s J. Rauvolfem, překladatelem Burroughse, o překládání, o Jazzové sekci, o Burroughsových knihách, o recepci beatniků u nás (*Myslím, že kdybychom vytvořili Klub opisovačů Kvilení, to by byla celá jedna politická strana, představitel toho popsavého papíru...*). Taký bych se do takové strany hrnul, ještě mám toho Allena někde

schovaného). A třetí rozhovor, tentokrát s Miroslavem Skalickým, Skalákem, jednou z čelných postav českého undergroundu, jehož báseň *Dělníkův den*, známou z Magorova podání, jsme si „navzdory“ ubíjejícím Nedělním chvilčkám poezie přednášeli a je to jedna z mála věcí, kterou do dnes umím nazpaměť (*Ve čtyři drnčí budík / měli bysme vstávat / aby jsme stihli píchnout / než bude velké nával / musíme se rvát*). A houbařské okénko ve stylu - Lysohlávky všech zemí, spojte se! Ale vůbec největší ránu mi MP nadělilo při nákupu. Dvaadvacítka je totiž zatavená do celofánu, neboť obsahuje jako bonus CD ROM skupiny Elektrická svině. Celý nedočkavý začneš rozbalovat booklet, který je vybaven vším, čím má - a čuč na soba! Uvnitř je papundeklový kolečko (a místo klasického loga OSA je zde v rámečku FUCK OSA). To je elegantní šprtouche ze všech těch místních světových časopisů, které už nevědí, na co by měly nebohě čtenáře nachytat.

Velice ambiciózním projektem se zdá vydávání exkluzivního časopisu **COUR D'HONNEUR** /hrady, zámky, paláce/. Jeho třetí číslo má ústřední téma zámek Bechyně a rody Bechiniů z Lažan a Paarů. Poněkud kontroverzního současného majitele zámku J. Štávu zpovídá J. Svoboda, M. Mžýková (šéfredaktorka) nás např. seznamuje s historickými sbírkami Paarů a s jejich zámeckou knihovnou P. Mašek. O denících jako důležitém historickém prameni se zamýšlí M. Lenderová - seznamuje nás s intimní „tvorbou“ např. Eleonory Žofie ze Schwarzenbergu a Pavliny ze Schwarzenbergu (*Po mši jsem s Pavlinou a jejími dcerami obešla Palais Royal, jedla jsem tam znamenité paštičky a koupila nějaké drobnosti, obchody kolem jsou vyzdobené, kolem celého paláce se chodí pod dlouhým, což je krásné a úchvatné; a) paštičky pro mě byly vždy symbolem šlechtické menáže, zdá se, že tomu je tak, b) taky to mohla napsat nějaká současná paní poslancová či senátorová, no né?; c) Docela mě zaujal i článek B. Šalandy o fenoménu bílých paní na hradech a zámcích (zdalipak někdo bude v budoucích příbězích potkávat v panelákových chodbách třeba zeleného šíleného prognostika?). Snad se podaří tomuto soukromému činění (o tak nepodstatných věcech, jako jsou „ňáký starý stavby“) vejít do třetího tisíciletí s nevyteklou baterií.*

Ze 3. čísla časopisu **UNIVERSITAS**, revue Masarykovy univerzity v Brně, si dovoluji citovat část článku Původ českého národa D. Soudka z rubriky Jak to vidím já: *„Příslušníci slovanských národů - s výjimkou Čechů a částečně Poláků - nebyli schopni ani před válkou, ani v postkomunistickém období zříditi režimy podobné režimům Západu. Zdá se, že pokračují ve své dřimotě. Jak ruské impérium, tak i bývalá Jugoslávie nevytvořily ani samotný fungující stát. Zvláště je tragický osud Ruska (onoho ‚dubiska, o které se máme opřít‘ podle Kollára): Z úrovně jedné ze dvou supervelmocí zakrátko pokleslo na úroveň žebráka Západu.“* (*TIME*) *Můžeme být rádi, že podíl slovanství u Čechů je poměrně nevelký a omezen pouze na jazykovou oblast.* Bum prásk ratata. Ne že by mě netěšilo, jako příslušníka porobeného národa Horáků, který trpí útlakem jak ze Západu (Češi), tak z Východu (Moravané), když si na úplném konci 20. století přečtu „takovýhle fláky“, ale že je uveřejňuje akademické médium, to mě mírně znejistuje. Protože lidská mysl je neohraničitelná, bude vůbec dost kolíků na kótování nových území vědy?

A úplně nakonec - když vešlo ve známost, že českou mutaci časopisu **ROLLING STONE** bude koučovat již výše zmíněný J. Rauvolf, dával jsem mu čas tak na tři čísla. Ne že by nevydržel on, spíše jsem se domníval, že vydavatelé mu do toho budou kafrot a Rauvolf, jako jeden z mála svobodných duchů v našem hájčím, si to nenechá líbit a vezme „kramle“. Ukázalo se, že šéfové mu dali volnou ruku, aspoň tak připadá nám, čtenářům, a já musím prohlásit, že na tom vesnickém kačáku porostlém žabincem, jak mi připadá česká časopisecká scéna, brázdí RS elegantním stylem a že si i čtenáři Literárních novin, Hosta, Neonu, Aluze, Kritické přílohy, Souvislosti, Revolver Revue, Labyrintu, Prostoru, Analogonu či Kritického sborníku přijdou na své. A čtenáři Tvaru taky. A nemějte blbou náladu - je čas opisů.

JAKUB ŠOFAR

V roce 1940 vyšla s podtitulem Sborník mladé práce Chvála slova²⁰. Sborník uspořádali Josef Šedivý, Alena Vrbová a Jan Kopecný. Byl rozdělen do několika částí, z nichž prvních pět, odhlédneme-li od úvodu, je zaplněno beletristickými příspěvky značně rozličného zaměření a rovněž nestejně úrovně. Na počátku Ludvík Binovský sděluje, že „i mladí chtějí spolutovit řád okolí podle obrazu své duše“²¹; jinak je však úvod zaměřen obecně a dosti emocionálně.

Mezi autory básní, krátkých próz, úvah či vyznání lásky k Praze, zemi i mateřskému jazyku čteme jména Pavel Bojar, Jiří Hájek, Ivan Skála, Vítězslav Kocourek, Vlastimil Školaudy, Josef Hiršal, Zdeněk Šeřík, Otomar Krejča, Josef Rumler, Ladislav Fikar a samozřejmě jména sestavovatelů sborníku. Jde tedy o sborník autorů narozených kolem roku 1920, kteří publikovali ve Studentském časopise.²² Nejzajímavější je závěrečná část Devět grošů, která zabírá téměř polovinu knihy. Najdeme zde práce literárněvědné, vesměs esejistické, z nichž za zmínku stojí studie Jana Herberta Otokar Březina, prorok a dělník (s podtitulem O vývoji poznání a vědomí v jeho poesii), dále studie o barokním umění od Jaroslava Hlaváčka Zpytujeme svědomí baroka, vzhledem k politické situaci (rozdělení Československa) rovněž je zaznamenána náhodná stať o kulturním životě na Slovensku ve 30. a 40. letech 19. století od Josefa Šedivého Studentský almanach před 100 lety, dále studie Ethika národního obrození od Jaroslava Červinky nebo rozsáhlá stať o vývoji moderní české literární kritiky Průkopníci a hledači cest od Jiřího Kotalíka. Závěrečný příspěvek je opět věnován dílu Březinovu - jde o esej Duchová krajina Hudby pramenů od Aleny Vrbové.

Autory, kteří přispěli do sborníku Chvála slova, spojovaly spíše věk a touha vyslovit se - třeba motivovaná důvody, jež vyjadřovaly dusnou okupační atmosféru - než nějaké pregnantní programové vyjádření: to je naopak slabinou tohoto seskupení autorů v almanachu Chvála slova.

Dobová kritika přijala sborník jako čin sympatický a potřebný, nicméně zároveň poměrně stroze hodnotila úroveň jednotlivých příspěvků. Tak např. Josef Novotný v Kritickém měsíčníku podává charakteristické vlastnosti mladých autorů a zmiňuje „mnohost, snahu a učenlivost. Zastavme se u lyriky: jako by všichni debutanti spoléhali na kouzelníci slovem, jako by shluk ne právě obvyklých výrazů směl podepřít báseň. Neúprosně se jeví panika a nekázeň větného žonglérství v próze. (...) Kritické a essayistické náběhy jsou dokladem o poučenosti, znalosti pramenů. Zásadový, i když mylný, soud či nesouhlas vesměs chybí. Obávají se nejmladší kritici zápasu?“²³

Ve stejném roce, na jaře 1940, vyšel také sborník Nový realismus, který redigoval Fedor Soldan²⁴. V tiráži stálo, že se jedná o „klubovní sborník skupiny nových realistů, sdružených kolem časopisu Kultura doby“.

Soldan zde píše o existenci skutečné skupiny, jejíž počátky klade do roku 1936. Toto vystoupení se lišilo od výše zmíněné Chvály slova právě důrazem na teoretický základ propagovaného „nového“ typu umění, a to v co nejširších souvislostech. Najdeme zde totiž stati věnované realismu v próze, dramatu, hudbě, filozofii, architektuře, výtvarném umění i ve výslovnosti, přičemž autorka stati Klementina Rektorisová vysvětlovala, že „termínu »výslovnost« užíváme v širším smyslu, než bývá zvykem, jako *hlasité vyjadřování myšlenky*, nikoliv jen fonetický tvar slova“²⁵.

Noví realisté, při neopomenutelné výraznosti a obtížné vřaditelnosti některých individualit, se jevíli být družinou levicovou, což mohou dokladovat už jenom jména přispěvatelů. Sborník obsahuje ve své druhé části básně. Jejich úroveň je rozdílná, neboť tvůrci patřili jak k nejlepším našim básníkům, tak i k autorům druhořadým. Básněmi jsou zastoupeni např. Jaroslav Seifert, František Halas (od Seiferta je tu báseň Až budeš o nás čist a od Halase Praha²⁶), Zdeněk Kriebel (je zastoupen rovněž v Jarním almanachu básnickém 1940), František Kožík, Jaroslav Zatloukal (oba byli řazeni též k aktivistům), Mi-

roslav Haller nebo Miloslav Bureš. Převládá přírodní lyrika, příp. se objevuje lyrika milostná, většinou velmi chabé umělecké úrovně, s výjimkou básně Seifertovy, Halasovy a Kriebelovy. V části třetí jsou prózy - povídky nebo úryvky z připravovaných románů, nepoměrně zdařilejší než básně, což dokazují jména některých z prozaiků: Jaroslav Havlíček, Jarmila Glazarová, T. Svatoopluk, Géza Včelička, Miloslav Bureš, Jaroslav J. Paulík, František Neužil a Jan Drda. Úvodní partie představují již výše připomenuté teoretické stati. Zůstane-li naše pozornost soustředěna na články, které se týkají literatury, čteme zde trojici autorů - Soldana, Václavka a Píšu. Nejobecněji formulovaný - a také nejrozsáhlejší - je příspěvek Soldanův, jenž se pokouší o vytvoření nového směru, který nazývá kritický realismus.

Zde dochází k terminologickým nejasnostem, a proto Soldan zdůrazňuje, že s předcházejícím uměleckým směrem označova-

SAUVILACT SUVILAJI

rostí. (...) Jde nyní o to, aby literatura i umění vyjadřovaly svůj vztah k současným poměrům co možná přesně a co možná srozumitelně. (...) Má-li být literatura a umění vůbec vrácen někdejší společenský význam, je nutno objasnit a zpřístupnit vztah mezi uměním a společností.²⁸

Prosazovaný směr potom Soldan definuje následujícím způsobem: „Kritický realismus je umělecký směr, který chce v umění, a to jak v názoru, tak i v pracovním postupu vycházet od skutečnosti, reality. Nespokojuje se však pouhým přibližováním ke skutečnos-

Podobným směrem vedou i myšlenky Václavkovy, který pro změnu srovnává proklamovaný nový realismus s naturalismem a shledává nutnost vyslovování *celé* pravdy, což se má dařit právě pojetím novému. Rozdílnost nového realismu oproti původnímu, tzv. starému a popisnému, realismu a naturalismu je, podle Václavka, v tom, že nyní jsou a musí být přítomny společenská perspektiva a optimismus.³²

Sborník Nový realismus neměl ve dvou beletristických částech nic, co by tvorbu jednotlivých autorů nějak sjednocovalo či bylo nositelem nějaké souvztažnosti. Levicové zaměření teoretiků bylo prohlubeno v Píši i Soldana jejich poválečnou a především poúnorovou činností literárněkritickou. Za zmínku stojí i to, že Fedor Soldan sestavil sborníček „vyslovující obdiv a citový vztah“ k Leninovi - Lenin u českých básníků. V doslovu Soldan napsal: „Všichni oslavují v Leninovi sílu revoluce a převratný rozmach socialismu, všichni vyjadřují v básních věnovaných Leninově památce velikou sociální víru a naději, z níž vyrostla v malém Československu, obklopeném imperialistickými nepřáteli, již za dob vlády buržoazie druhá největší komunistická strana na světě. (...) Všechny ty básně vycházejí z jedné lásky a z jednoho nadšení. Daleko důležitější je všimnout si, jak se celá báseň rozzáří a jak básníkův výraz zvroucní, když se mezi ostatními verši objeví třeba jen jeden verš se jménem Leninovým. Neboť Lenin, to je revoluce, socialismus, vysvobození a štěstí lidstva.“³³

(Pokračování příště)

Poznámkový aparát

²⁰ Chvála slova. Sborník mladé práce. Praha, Melantrich 1940.

²¹ Binovský, Ludvík: Vstup. In: Chvála slova. Sborník mladé práce. Praha, Melantrich 1940, s. 5.

²² Brabec, Jiří: Česká literatura v letech 1939-1945. Mladá generace uprostřed světové války. In: Dějiny české literatury IV. Literatura od konce 19. století do roku 1945. Praha, VICTORIA PUBLISHING 1995, s. 466.

Jedná se o knižní vydání práce, jež ovšem byla hotova již v 60. letech - srv. časopisecké přetištění části této práce v České literatuře: Brabec, Jiří: Česká literatura v letech 1939-1945. Náčrt první obecné kapitoly 4. dílu Dějin české literatury. ČL 14, 1966, č. 2, s. 89-110.

O sborníku Chvála slova viz též novější slovníkové heslo: pb (=Přemysl Blažiček): Chvála slova. In: Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce. 2/I H-J. Praha, Academia 1993, s. 421.

Zdeněk Pešat vymezuje dobu narození autorů almanachu Chvála slova léty 1919 až 1922 a připomíná, že tomuto vystoupení - stejně jako Jarnímu almanachu básnickému 1940 - „chybí jakákoli společná báze, kromě generační sounáležitosti“.

Pešat, Zdeněk: Literatura Skupiny 42. In: Pešat, Zdeněk: Tři podoby literární vědy. Praha, Torst 1998, s. 72.

²³ Novotný, Jos.: Poznámka o dvou sbornících. KM 3, 1940, č. 7, s. 336.

²⁴ Nový realismus. Sborník Kultury doby. Redigoval Fedor Soldan. Praha, Jan Fromek - Odeon 1940. V tiráži je uvedeno: „Klubovní sborník skupiny nových realistů, sdružených kolem časopisu Kultura doby.“ Datum vydání je upřesněno na březen 1940.

²⁵ Rektorisová, Klementina: O realistické výslovnosti a eufonii. In: Nový realismus, c. d., s. 39.

²⁶ Seifertova báseň je zařazena do sbírky Přílba hlíny téměř beze změn (jde pouze o změny v interpunkci a jedinou inverzi - v posledním verši). Halasova báseň vyšla ve sbírce V řadě, ovšem obě verze se výrazně liší. V knižním vydání, poválečném, je několik veršů vypuštěno a naopak jsou zde některé verše, které se nevyskytují ve sborníku.

Ve vydání knižním je kupř. navíc dvoeverš, jež by patně tehdejší cenzura nepropustila:

Karyatida Hradu drží české nebe
a prsty Víta při naší odvolávaj tam vzhůru
Halas, František: Praha. In: Halas, František: V řadě. Praha, Fr. Borový 1948, s. 20.

²⁷ Soldan, Fedor: Kritický realismus. In: Nový realismus, c. d., s. 5.

²⁸ Tamtéž, s. 5-6.

²⁹ Tamtéž, s. 6.

³⁰ Tamtéž, s. 7.

³¹ Tamtéž, s. 8.

³² Václavek, B.: Nový realismus a latentní naturalistický stav české prózy. In: Nový realismus, c. d., s. 21-24.

³³ Soldan, Fedor: Doslov. In: Lenin u českých básníků. Praha, Melantrich 1949, s. 67.

Almanachy roku 1940

Michal Bauer

ným stejným termínem nemá téměř nic společného. Jeho pojetí se má stát opozicí vůči novým uměleckým směrům (Soldan má patrně na mysli zejména surrealismus, ovšem je nutno říci, že ho nikde nejmenuje přímo) a především návodem pro umělce: „Za dnešních poměrů naprosto není hostejné, jaký umělecký směr bude určovat a vést tvorbu současných českých spisovatelů. Sborník kritického realismu neznamená jenom novinku, sensaci, nýbrž správnější pracovní postup a uvědomělejší názor na svět v řady českých umělců.“²⁷ Toto direktivní pojetí umění u Soldana příliš nepřekvapí. Nadto přisuzuje umění úlohu společenskou, která se mu projevuje angažovaností umělců a zapojením do společenského života, resp. přizpůsobením se jeho potřebám. To může být naplňováno jedině příklonem k přítomnosti. V umění jde tedy podle Soldana o odklon od problémů soukromých k angažovanosti. Soldan mimo jiné uvádí: „Český kulturní život byl za posledních sto let určován především potřebami národního života a postupoval uvědoměle v nárokové ideové směrnicí jako významná složka celkového vývoje společnosti. Nedávným politickým vývojem byla tato významná úloha českého umění a zejména české literatury jen utvrzena. Tvůrčí činnost českých umělců a spisovatelů není soukromou záleži-

ti, k tomu světu věci a vztahů, který nás obklopuje; chce jej také kriticky posuzovat, vykládat a podle svých sil i měnit. (...) Dnes nejde o pouhý popis, o záznam věcí, o pouhé obkreslování přírody; dnes jde o vyjádření něčeho daleko složitějšího a důležitějšího: o vztah novějšího sociálně uvědomělého umělce k současným poměrům.“²⁹ Soldanovo pojetí umění se velice blíží socialistickému realismu. Na jednom místě např. píše: „Cílem kritického realismu není samoúčelné pěstění jednotlivcovy fantasmie, ani puntičkářské hledání osobních formalistických problémů stylistických. Kritický realismus touží po kritice dnešní společnosti a po zobrazení představy o novém řádu, teprve se tvořícím.“³⁰ Před uměním staví úkoly, jež musí plnit. Zdá se, že estetická funkce se zde dostává do ústraní. „Jedině takové kritické umění, které jasně vidí skutečnost a svědomitě ji zobrazuje a soudí, ať s láskou, ať s nenávisť, může plnit vznešený úkol českého umění, ustálený od dob obrození: vést a vychovávat národ kritickou společností k myšlence sociální a národní spravedlnosti.“³¹ Konkretizací obecných požadavků (pracovním postupem kupř. mají být uvědomělost a kritičnost, dále je tu stanoven požadavek objektivace a typizace apod.) Soldan dokládá, že jeho pojetí umění je vskutku blízké socialistickému realismu.